

P a u l a K a r h u n e n

Maahanmuuttaja- taiteilijat taiteen tukijärjestelmässä

Taiteen edistämiskeskus
Centret för konstfrämjande
Arts Promotion Centre Finland

Paula Karhunen:
Maahanmuuttajataiteilijat taiteen tukijärjestelmässä

© Taiteen edistämiskeskus ja Paula Karhunen
ISBN 978-952-5253-89-4 (pdf)

Taiteen edistämiskeskus
Helsinki 2013

Kiitokset

Käsillä oleva raportti esittelee aikoinaan taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön toimesta aloitetun tutkimusprojektin tulokset. Julkaisun nyt valmistuessa haluan esittää kiitokseni useille ihmisille ja tahoille, joiden kanssa olen saanut olla tekemisissä näinä vuosina ja jotka ovat monella tavoin edesauttaneet tutkimuksen valmistumista.

Kiitän Helsingin Nuorisoasiainkeskuksen tutkija Anna Anttilaa, joka työskennellessään projektitutkijana taiteen keskustoimikunnassa oli mukana käynnistämässä nyt päättyvää tutkimushanketta. Ilman hänen työpanostaan hanke tuskin koskaan olisi lähtenyt liikkeelle. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporen erikoistutkija Pasi Saukkonen on ollut matkan varrella ja myös käsikirjoituksen viime metreillä korvaamaton apu sekä mittavan oman tutkimustyönsä että asiantuntevan kommentointinsa kautta. Myös Cuporen erikoistutkija Sari Karttunen on ajatuksella ja tarkkuudella lukenut, kommentoinut ja korjannut käsikirjoitustani, kuten niin monta kertaa aiemminkin yli kahdenkymmenen vuoden aikana. Opetus- ja kulttuuriministeriön erikoissuunnittelija Mikko Cortés Téllez on niin ikään kommentoinut tähän tutkimukseen liittyviä kirjoituksia useaan kertaan. Kiitän myös työtoveriani Laura Norppaa käännöstyöstä, kommenteista ja editointiavusta. Taiteen edistämiskeskuksen monikulttuurisuuslääkintätaiteilija Outi Korhosen asiantuntemus ja kommentit ovat omalta osaltaan vieneet hanketta eteenpäin. Myös monet muut Taiteen edistämiskeskuksen kollegat ovat antaneet tietoja, kommentoineet ja keskustelleet tästä tärkeästä aiheesta vuosien mittaan. Kiitos siitä!

Lopuksi haluan esittää kiitokseni niille 15 haastateltavalle, jotka antoivat panoksensa tutkimuksen toteutumiseen ja samalla lisäsivät tietämystäni monella tavalla. Kaikkea haastatteluissa puhuttua ei ole tässä raportissa dokumentoitu, mutta käydyt keskustelut ovat tuoneet minulle paljon tietoa ja ymmärrystä siitä, millaista on olla Suomeen muuttanut taiteilija. Kiitän teitä lämpimästi!

Tekijä

Sisällys

1. Johdanto	11
1.1. Tutkimuksen tavoitteet	11
1.2. Aineisto ja tutkimuksen kulku	12
1.3. Aiemmat tutkimukset	13
1.4. Käsitteet	15
2. Maahanmuuttoa koskevia viranomaislinjauksia	20
2.1. Yleiset maahanmuuttoa koskevat linjaukset	20
2.2. Maahanmuutto ja kulttuuripolitiikka	23
3. Maahanmuuttajat Suomessa	26
4. Vieraskieliset ja taiteen tuki	32
4.1. Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki	32
4.2. Taidetoimikuntien tuki	33
4.2.1. Tukijärjestelmä ja myönnetty tuki 2002–2012	33
4.2.2. Tuen hakijat ja saajat kieliryhmittäin	37
4.2.3. Vieraskieliset apurahan hakijoina ja saajina taiteenaloittain	43
4.2.4. Monikulttuurisuusapuraha	73
5. Suomeen muuttaneet taiteilijat	79
5.1. Haastattelut	79
5.1.1. Haastateltavien valinta	79
5.1.2. Kuvaukset haastatelluista	80
5.1.3. Taiteilijana Suomessa	82
5.1.4. Maahanmuuttaja vai suomalainen?	86
5.1.5. Kokemuksia apurahan hakemisesta	87
5.2. Hahmotelma Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden ryhmästä	88
5.2.1. Taustatietoja	91
5.2.2. Taiteenalat	95
5.2.3. Työura	97
5.2.4. Apurahat	102
6. Johtopäätöksiä	109
Lähteet	116
Liite 1. Monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajia koskevia kulttuuripoliittisia linjauksia	121
Liite 2. Taidetoimikuntien tuki tukimuodoittain vuonna 2012	123
Liite 3. Tutkimusjoukon (Suomeen muuttaneet taiteilijat) maantieteellinen luokittelu	124
Liite 4. Haastattelurunko	126

Taulukot ja kuviot

Taulukot

Taulukko 1.	Suomen väestö kansalaisuuden ja kielen mukaan 2012	28
Taulukko 2.	Ulkomailla syntynyt Suomen väestö 2002–2012	31
Taulukko 3.	Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki monikulttuurisuuteen ja rasismin vastaiseen työhön 2004 – 2012	33
Taulukko 4.	Valtion taidetoimikuntien yksityishenkilöille ja työryhmille myöntämä tuki (%) taiteenaloittain vuosina 2002–2012	36
Taulukko 5.	Valtion taidetoimikuntien tuen hakijat kieliryhmittäin	38
Taulukko 6.	Valtion taidetoimikuntien tuen saajat kieliryhmittäin 2002–2012	39
Taulukko 7.	Eri kieliryhmien osuus (%) apurahoina myönnetystä kokonaissummasta vuosina 2002 – 2012	40
Taulukko 8.	Valtion apurahaa hakeneet uudet hakijat kieliryhmittäin 2002–2012	41
Taulukko 9.	Apurahan saajien osuus hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	42
Taulukko 10.	Valtion taiteilija-apurahan saajien osuus (%) hakijoista kieliryhmittäin 2002–2012	43
Taulukko 11.	Valtion taidetoimikuntien apurahojen hakijat 2002–2012: vieraskieliset / % -osuudet	44
Taulukko 12.	Valtion taidetoimikuntien apurahojen saajat 2002–2012: vieraskieliset / % -osuudet	44
Taulukko 13.	Elokuvataiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	48
Taulukko 14.	Kirjallisuuden apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	50
Taulukko 15.	Kuvataiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	52
Taulukko 16.	Mediataiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	54
Taulukko 17.	Ryhmän ”muu” apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	57
Taulukko 18.	Näyttämötaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	59
Taulukko 19.	Rakennustaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	61
Taulukko 20.	Sirkustaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	63
Taulukko 21.	Säveltaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	65

Taulukko 22. Taideteollisuuden apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	67
Taulukko 23. Tanssitaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	69
Taulukko 24. Valokuvataiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012	71
Taulukko 25. Saajien osuus hakijoista (%) keskimäärin vuosina 2002–2012 äidinkielen ja taiteenalan mukaan	73
Taulukko 26. Monikulttuurisuusapurahat 2009–2012, hakijat ja saajat	76
Taulukko 27. Eri taiteenalojen osuudet (%) monikulttuurisuusapurahan hakijoista ja saajista	77
Taulukko 28. Tutkimusjoukon koko ja poistot	90
Taulukko 29. Tutkimusjoukko: lähtöalue, naisten osuus, nuorten osuus	92
Taulukko 30. Maahanmuuttajataiteilijat maakunnittain	95
Taulukko 31. Suomeen muuttaneet taiteilijat taiteenaloittain lähtöalueen mukaan	96
Taulukko 32. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden ikä Suomeen saapuessa	98
Taulukko 33. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden koulutustausta lähtöalueen mukaan	99
Taulukko 34. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden koulutustausta taiteenalan mukaan	100
Taulukko 35. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden ”ura”	102
Taulukko 36. Tutkimusjoukon hakemat apurahat tukimuodoittain ja taiteenaloittain	104
Taulukko 37. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden apurahojen hakukerrat taiteenaloittain 2002–2012	105
Taulukko 38. Tutkimusjoukon saamat apurahat taiteenaloittain 2002–2012	106
Taulukko 39. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden apurahasummat (vuodet 2002–2012 yhteensä) taiteenaloittain	107

Kuviot

Kuvio 1. Suomen vuosittainen nettomaahanmuutto vuosina 2002–2012	27
Kuvio 2. Vieraskielisten osuus väestöstä 2002–2012	29
Kuvio 3. Suurimmat Suomessa vuonna 2012 asuvat vieraskieliset kieliryhmät	30
Kuvio 4. Valtion taidetoimikuntien vieraskieliset apurahan hakijat ja saajat keskimäärin (lkm) taiteenaloittain 2002–2012	45
Kuvio 5. Elokuvataiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %	46
Kuvio 6. Elokuvataiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %	47
Kuvio 7. Kirjallisuuden apurahan hakijat kieliryhmittäin %	49
Kuvio 8. Kirjallisuuden apurahan saajat kieliryhmittäin %	49
Kuvio 9. Kuvataiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %	51
Kuvio 10. Kuvataiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %	52
Kuvio 11. Mediataiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %	53
Kuvio 12. Mediataiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %	54
Kuvio 13. Ryhmän ”muu” apurahan hakijat kieliryhmittäin %	55
Kuvio 14. Ryhmän ”muu” apurahan saajat kieliryhmittäin %	56
Kuvio 15. Näyttämötaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %	58
Kuvio 16. Näyttämötaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %	58

Kuvio 17. Rakennustaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %	60
Kuvio 18. Rakennustaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %	60
Kuvio 19. Sirkustaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %	62
Kuvio 20. Sirkustaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %	62
Kuvio 21. Säveltaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %	64
Kuvio 22. Säveltaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %	65
Kuvio 23. Taideteollisuuden apurahan hakijat kieliryhmittäin %	66
Kuvio 24. Taideteollisuuden apurahan saajat kieliryhmittäin %	67
Kuvio 25. Tanssitaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %	68
Kuvio 26. Tanssitaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %	69
Kuvio 27. Valokuvataiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %	70
Kuvio 28. Valokuvataiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %	71
Kuvio 29. Suomeen muuttaneet taiteilijat kieliryhmittäin (N = 688)	93
Kuvio 30. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus (%) lähtöalueen mukaan	94
Kuvio 31. Suomeen muuttaneet taiteilijat taiteenaloittain (N = 708)	96

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tavoitteet

Maahanmuuttajat ovat olleet melko pitkään sekä erilaisten tavoiteohjelmien että myös tutkimusten kohteena, mutta osin heistä saatavilla oleva tieto on edelleen rajallista ja hajanaista. Erityisesti näin on silloin, kun kyse on taidealan ammattilaisista. Taidetoimikuntien vuositilastointiin (ks. esim. Karhunen 2013) on noin kymmenen vuoden ajan kirjattu apurahojen ja avustusten hakijoita koskevien tietojen yhteydessä myös sellaisten hakijoiden osuus, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi. Tähän ryhmään on alkanut kohdistua vuosien mittaan entistä enemmän mielenkiintoa. Erityisesti on haluttu tietää, keitä nämä kieliryhmään ”muu” kuuluvat henkilöt oikein ovat, ovatko he maahanmuuttajia, Suomen perinteisten vähemmistöryhmien edustajia (esimerkiksi saamelaisia), mistä he tulevat, edustavatko he tiettyä taiteenalaa, kuinka paljon heitä on ja niin edelleen.

Käsillä olevan tutkimuksen peruskysymys kuuluu, kuinka maahanmuuttajiksi luokiteltavat henkilöt tulevat kohdelluiksi taiteen tukijärjestelmässä ja taidepolitiikassa. Toteutuuko tasa-arvo vai jääkö jokin hakijaryhmä tukipolitiikassa katveeseen? Onko suomalainen apurahajärjestelmä mono- vai monikulttuurinen? Yksinkertaisimmillaan tässä tutkimuksessa pohdittavat kysymykset voidaan muotoilla seuraavasti:

- Kuka on maahanmuuttajataiteilija?
- Kuinka ”monikulttuurinen” valtion taiteilijatuon hakijakunta on?
- Miten maahanmuuttajiksi identifioitava ryhmä on määrällisesti kehittynyt 2000-luvulla suomalaisessa yhteiskunnassa, taiteen kentällä ja toisaalta taiteen tukijärjestelmässä?
- Onko maahanmuuttajilla ollut taiteellisen toiminnan tukemisen kannalta erityistarpeita ja miten niihin on vastattu?
- Mikä on ollut maahanmuuttajille myönnetyn tuen määrä ja kehitys sekä tämän tuen osuus taidetoimikuntien kokonaistuesta?

Tutkimusteeman rajaaminen maahanmuuttajiin on haasteellinen tehtävä, sillä kyse ei ole yhtenäisestä ryhmästä ja voidaan myös perustellusti kysyä, onko edes mahdollista käsitellä sitä sellaisena. Huolimatta siitä että käsittelytavassa on riskinsä, tämän tutkimuksen tavoitteena

on avata Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden määrää ja tilannetta käytettävissä olevan empiirisen aineiston avulla.

1.2. Aineisto ja tutkimuksen kulku

Keskeisen tutkimuksessa käytetyn lähdeaineiston muodostaa taiteen keskustoimikunnan (nyk. Taiteen edistämiskeskus¹) ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteinen apuraharekisteri (Harava), joka sisältää tietoa kaikesta harkinnanvaraisina apurahoina tai avustuksina myönnetystä tuesta. Se kattaa yhtä lailla yksilöille (ml. työryhmät) myönnettävät työskentely- ja projektiapurahat kuin yhteisöille myönnettävät avustuksetkin. Apuraharekisteri sisältää hakijan henkilötiedot (syntymäaika, kotipaikka, sukupuoli, äidinkieli, ammatti) sekä kulloiseenkin hakemukseen liittyvät tiedot (haettava tuki, haettava summa, myönnetty summa, tuen kohde, taiteenala). Raportissa käsiteltävä apuraha-aineisto sisältää, ellei toisin mainita, kaikki valtion taidetoimikuntien ja apurahalautakuntien yksityishenkilöille myöntämät apurahamuodot. Näitä ovat esimerkiksi valtion taiteilija-apurahat (ns. vuosiapurahat), kirjasto- ja näyttöapurahat, eri taiteenalojen kohdeapurahat, matka-apurahat, monikulttuurisuusapurahat, lastenkulttuuriapurahat ja niin edelleen².

”Maahanmuuttajuuden” keskeinen kriteeri tässä tutkimuksessa on äidinkieli, sillä muuta tietoa apurahan hakijoiden taustasta (esimerkiksi kansalaisuudesta tai syntymämaasta) ei hakijarekisteristä voi saada. Äidinkielen käyttämisellä luokittelevana tekijänä on kuitenkin rajoituksensa, sillä se ei esimerkiksi Suomeen muuttaneiden osalta kerro lähtömaata. Toisaalta myös Suomeen muualta muuttaneet saattavat rekisteröityä suomen- tai ruotsinkielisiksi (esimerkiksi inkerinsuomalaiset tai ruotsalaiset). Niin ikään apuraharekisteristä saatava tieto hakijan äidinkielestä on varsin karkealla tasolla (suomi, ruotsi, muu).

Tarkastelun kohteena ovat vuosien 2002–2012 välillä taidetoimikuntien³ tukea hakeneet henkilöt, jotka ovat merkinneet hakemuslomakkeeseen äidinkielekseen vaihtoehdon ”muu”. Ne henkilöt, jotka valitsevat ko. vaihtoehdon voivat olla esimerkiksi maahanmuuttajia, saamelaisia tai vaikkapa tataareja. Tämän selvittäminen ja aineiston

1 Taidetoimikuntalaitoksen organisaatiota muutettiin vuoden 2013 alusta siten, että aiempi taiteen keskustoimikunta lakkautettiin ja sen tilalle perustettiin Taiteen edistämiskeskus. Taidetoimikuntien lukumäärä kasvoi ja samalla niiden päätösvaltaa siirrettiin uuden organisaation johtajalle. Taiteen tukemisen määrärahoihin ja niiden jakautumiseen taiteenaloittain uudistus ei ratkaisevasti vaikuttanut.

2 Taidetoimikuntien tukimuodoista ks. www.taike.fi sekä Karhunen 2013. Lastenkulttuuriapurahat siirrettiin vuodesta 2012 alkaen alueellisten taidetoimikuntien päätettäväksi. Alueellisten taidetoimikuntien tuki on jätetty tarkastelun ulkopuolelle, sillä niiden hakemusaineistosta puuttuu tämän tutkimuksen kannalta olennainen tieto äidinkielestä.

3 Taidetoimikunnilla tarkoitetaan Taiteen keskustoimikuntaa, valtion taiteenaloakohtaisia taidetoimikuntia, apurahalautakuntia, jaostoja.

rajaaminen vain Suomeen muuttaneisiin, ovat edellyttäneet täydentävän aineiston käyttämistä.

Syy tutkimuksen aikarajaukseen on muun muassa se, että kielivaihtoehto ”muu” lisättiin hakulomakkeeseen vasta 2000-luvun alussa. Tätä ennen myös muut kuin äidinkieleltään suomen- tai ruotsinkieliset kirjautuivat jompaankumpaan ryhmään pääasiassa sen mukaan, olivatko he täyttäneet suomen- vai ruotsinkielisen apurahalomakkeen.

Hakijoiden taiteenalaluokittelu perustuu niin ikään rekisteriin eli hakemusaineistoon. Luokittelu noudattaa taidehallinnossa käytössä ollutta taiteenalajakoa sisältäen kaikkiaan 13 eri taiteenala⁴. Hakija sijoittuu näille taiteenaloille sen mukaan mitä hän on hakemuksessa ilmoittanut, ei siis esimerkiksi taideammatin mukaan. Näin ollen sama henkilö voi sijoittua useille eri taiteenaloille eri vuosina tai jopa saman vuoden aikana.

Yhtenä tutkimuksen lähdeaineistona ovat myös vuoden 2009 keväällä tehdyt puolistrukturoidut haastattelut, joita toteutettiin kaikkiaan 15. Haastattelujen avulla täydennettiin edellä mainitun rekisteriaineiston ulottumattomissa olevaa tietoa maahanmuuttajien taustasta, ammatillisesta toiminnasta ja kokemuksista Suomessa.

Lisäksi täydentävänä aineistona Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden taustaselvitysten osalta on käytetty taiteilijoiden ansioluetteloita, verkkosivuja sekä eri medioissa ilmestyneitä haastatteluja.

Tutkimuksessa tarkastellaan Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden tilannetta kahdesta eri näkökulmasta. Luvussa 3 tilannetta valotetaan apuraharekisterin äidinkieltä koskevan tiedon perusteella ja esitetään tilastollista tietoa siitä, millainen eri kieliryhmien tilanne on apurahajärjestelmässä – niin apurahan hakijoiden ja saajien määrän kuin myönnettyjen summienkin osalta. Tarkoituksena on tarkastella apurahan jakamiseen liittyviä yleisiä trendejä eri kieliryhmien näkökulmasta. Tässä yhteydessä kohderyhmästä käytetään termiä ”vieraskieliset”. Luvussa 4 tarkastelun kohteena ovat Suomeen muuttaneet taiteilijat, heidän lukumääränsä, äidinkieltänsä, taustansa ja taiteenalajakauman. Aineisto perustuu tässäkin tapauksessa apuraharekisteriin, mutta sitä on täydennetty edellä mainituilla lähteillä.

1.3. Aiemmat tutkimukset

Käsillä oleva tutkimus on aineistonsa puolesta poikkeuksellinen, sillä ne muutamat maahanmuuttajataiteilijoiden asemaa koskevat selvitykset (esim. Khatib 2003, Konstnärsnämnden 2003, Egeland 2009), joita Suomessa tai Pohjoismaissa on toteutettu, ovat pohjautuneet haastat-

4 Arvostelijat, elokuvataide, kirjallisuus, kuvataide, mediataide, muu, näyttämötaide, rakennustaide, sirkustaide, säveltaide, taideteollisuus, tanssitaide, valokuvataide.

teluaineistoihin ja esimerkiksi taiteilijatuon jakoa koskevia tilastollisia tietoja ei ole juurikaan ollut aiemmin käytettävissä. Maahanmuuttajaväestöä yleisesti on Suomessa tutkittu melko paljon parin viime vuosikymmenen aikana mutta tutkimukset ovat pääosin kuuluneet muuhun kuin kulttuuripolitiikan alaan (ks. esim. Martikainen – Saukkonen – Säävälä 2013: 14–15).

Maahanmuuttajuuden ja kulttuuripolitiikan välisen kytköksen kannalta merkittäviä ovat olleet Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiön (Cupore) toteuttamat hankkeet. Näitä ovat muun muassa kyselytutkimus pääkaupunkiseudun kulttuurilaitosten suhteesta maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen (Saukkonen – Ruusuvirta – Joronen 2007) sekä Saukkosen vuonna 2010 ilmestynyt tutkimus ”Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka”, joka ensimmäistä kertaa paneutui perusteellisesti kulttuuripolitiikan ja maahanmuuton välisiin yhteyksiin. Viimeisimpänä Cuporen julkaisusarjassa on ilmestynyt niin ikään Saukkosen selvitys monikulttuurisuuslinjauksista Pohjois-Euroopassa (Saukkonen 2013b).

Vuonna 2011 tutkittiin opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta Suomessa asuvien virolaisten (Lagerspetz 2011) ja venäjänkielisten (Lammi – Protassova 2011) kulttuuriharrastuksia ja kulttuurikäsitteitä. Molemmat hankkeet pohjautuivat opetus- ja kulttuuriministeriön maahanmuuttopoliittisissa linjauksissa (2009) tehtyihin ehdotuksiin. Niissä paneudutaan ennen kaikkea kulttuurin kuluttamiseen ja kulttuuripalvelujen saavutettavuuteen näiden väestöryhmien osalta, ei niinkään ammattimaista taidetoimintaa harjoittavien tilanteeseen.

Tuoreessa Katri Talaskiven pro gradu -työssä (2013) tarkastellaan haastatteluaineiston avulla maahanmuuttajataiteilijoiden näkemyksiä Taiteen keskustoimikunnan ns. monikulttuurisuusapurahasta⁵ sekä taiteellisen työn esteistä ja mahdollisuuksista Suomessa. Talaskiven tutkimuksessa kysymyksenasettelu on hyvin lähellä käsillä olevan raportin aihepiiriä ja sitä onkin hyödynnetty erityisesti tämän raportin monikulttuurisuusapurahaa koskevassa luvussa (luku 4).

Varsinaisesti maahanmuuttajataiteilijoita koskevia tutkimuksia ei Suomessa ole aiemmin julkaistu⁶. Muutamia ulkomaisia tutkimuksia aiheesta on käytettävissä. Esimerkiksi Norjassa julkaistiin vuonna 2009 esitutkimus maahanmuuttajataustaisten taiteilijoiden työolosuhteista (Egeland 2009). Samoin Norjan kulttuurineuvoston (Kulturråd) toimesta on toteutettu tutkimus nuorista maahanmuuttajataustaisista taiteilijoista (Vassenden – Bergsgard 2011). Niin ikään Ruotsin Konstnärsnämnden on teettänyt julkaisemattoman selvityksen maahan-

5 Vuonna 2009 perustettu Taiteen keskustoimikunnan tukimuoto ”maahanmuuttajien ja kansallisten etnisten vähemmistöjen taiteelliseen toimintaan sekä kulttuurien välistä vuorovaikutusta edistäviin taidehankkeisiin Suomessa”. Ks. www.taike.fi.

6 Amir Khatib (2003) on toteuttanut julkaisemattoman kyselyn maahanmuuttajien keskuudessa.

muuttajataiteilijoista (Invandrade konstnärers situation 2003). Australiassa on tutkittu maahanmuuttajien (ei-englanninkielisten) asemaa teatteri-, elokuva- ja televisioalalla (Bertone – Keating – Mullan 2000). Yhdysvalloissa David B. Pankratz on tutkinut sikäläistä taiteen tukijärjestelmää suhteessa monikulttuurisuuteen jo kaksikymmentä vuotta sitten teoksessaan ”Multiculturalism and Public Arts Policy” (1993). Hän on käyttänyt empiirisenä esimerkkiaineistonaan mm. julkisten taidevirastojen (public arts agencies) menettelytapamekanismeja. Taiteilijoiden tilannetta hänkään ei suoranaisesti käsittele.

Monikulttuurisuutta ja taiteen tukipolitiikkaa koskevan kattavan ja luotettavan empiirisen datan puute on nostettu esiin useissa tutkimuksissa (esim. Pankratz 1993: 6; Konstnärsmånden 2003). Monet tutkimuksista, kuten esimerkiksi Lagerkvist (2000), Egeland (2009), Talaskivi (2013) perustuvatkin haastatteluihin.

Kun puhutaan yleisellä tasolla monikulttuurisuudesta ja yhteiskunnan moninaisuudesta ei voida sivuuttaa saamelaisia⁷, romaneja, sekä Suomen ruotsinkielistä väestönosaa⁸. Näitä ryhmiä ei tässä tutkimuksessa käsitellä. Romanitaiteilijoita koskeva kartoitus antaa vielä odottaa itseään, sillä ei ole olemassa esimerkiksi sellaista tietokantaa tai muuta lähdettä, jonka perusteella asiaa voisi empiirisesti tutkia. Edes taidehallinnon apuraharekisterin äidinkieltä koskevasta tiedosta ei tässä yhteydessä ole hyötyä, sillä apurahaa hakevat romanit ilmoittavat pääsääntöisesti äidinkielekseen suomen. Yksi mahdollisuus olisi jossain vaiheessa toteuttaa aihetta koskeva haastattelututkimus, joka sekin osoittautuisi todennäköisesti hyvin haastavaksi tutkimusjoukon kokoamisen kannalta.⁹

Ruotsinkielisten apurahan hakijoiden ja saajien osuus tilastoidaan Taiteen edistämiskeskuksen vuositilastoissa apuraharekisterin perusteella muun muassa taiteenaloittain. Tämänkin kieliryhmän tilanne kiistämättä ansaitsee tulevaisuudessa tulla tarkastelluksi perusteellisemmin.

1.4. Käsitteet

Maahanmuuttajista puhutaan nykyisin paljon, mutta termiä käytetään melko täsmentymättömästi, eikä aina välttämättä käy ilmi keistä pu-

7 RensuJeff (2011) on tutkinut saamelaistaiteilijoiden määrää, ammattijakaumaa ja rahoitusta tutkimuksessaan ”Käsin, sävelin, sanoin ja kuvin. Saamelaiset taiteilijat Suomessa”.

8 Suomen lainsäädännössä ei virallisesti määritellä kiel- ja kulttuurivähemmistöjä. Ruotsinkieliset eivät ole varsinainen vähemmistöryhmä, vaan toista kansalliskieltä puhuva kansanosia. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, joilla on kulttuurinen itsehallinto. Perustuslain kirjauksen mukaan myös romaneilla on oikeus ylläpitää kieltään ja kulttuuriaan. (Saukkonen 2013c: 90–91.)

9 Vuonna 2009 ilmestyi ensimmäinen romanipoliittinen ohjelma (Sosiaali- ja terveysministeriö) ja vuonna 2012 Ihmisoikeusliiton selvitys romanien osallistumisesta kulttuuritoimintaan Suomessa (Toivanen 2012). Viimeksi mainitussa sivutaan myös romanitaiteilijoiden asemaa.

hutaan (ks. esim. Rapo 2011). Maahanmuuttajilla tarkoitetaan yleensä muualla kuin Suomessa syntynyttä ja tänne muuttanutta henkilöä, joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai lyhytaikaista tarkoitusta varten (Saukkonen 2013c: 95). Arkipuheessa maahanmuuttajilla tarkoitetaan usein erityisesti pakolaisia tai muuten syrjäytymisvaarassa olevien ryhmiä, joilla on erityistarpeita. Kun sanotaan sana maahanmuuttaja, harvalle tulee mieleen Suomeen työskentelemään tai perhe-elämää viettämään muuttanut ruotsalainen liikemies tai ranskalainen taiteilija. Pikemminkin puheet esimerkiksi kouluista tai alueista, jotka ovat ”maahanmuuttajavaltaisista” kertovat kuulijalle, että kyse on ei-valkoisesta, ei-luterilaisesta, ei-eurooppalaisesta joukosta.

Maahanmuuttaja-termin rinnalle on myös nostettu käsite siirtolainen, koska sitä on pidetty neutraalimpana eikä niin negatiivisesti latautuneena. Tilastokeskuksen mukaan siirtolainen on henkilö, joka muuttaa pysyvästi asumaan toiseen maahan. Perinteisesti siirtolaisella tarkoitetaan sekä maahanmuuttajaa että maastamuuttajaa. Suomea siirtolaisuus on koskenut juuri viimeksi mainitussa mielessä, sillä täältä on lähdetty historian eri vaiheissa siirtolaisina eri maihin. (Rapo 2011, Siirtolaisinstituutti: tilastot)

Tilastokeskuksessa on vastikään toteutettu uusi luokitus, joka perustuu henkilön ja hänen vanhempiansa syntymämaahan (ns. syntyperä-luokitus). Luokituksessa syntyperä ja taustamaa määräytyvät henkilön vanhempien syntymävaltiotiedon perusteella. Syntyperä-luokituksen avulla ovat eriteltävissä ensimmäisen (ulkomailla syntyneet) ja toisen (Suomessa syntyneet) polven ulkomaista syntyperää olevat henkilöt. (Tilastokeskus/tietoa tilastoista/käsitteet ja määritelmät.)

Uudistuneen tilastoinnin tarkoituksena on siis kattaa paitsi ulkomailla syntyneet, myös sellaiset Suomessa syntyneet, joiden molemmat vanhemmat ovat syntyneet jossakin muussa maassa. Kovin pitkälle ulottuvan maahanmuuttajuuden tilastoiminen on kuitenkin ongelmallista ja myös sen tarpeellisuutta voidaan pohtia. Millaisia hallinnollisia tai tutkimuksellisia tarkoituksia varten tarvitaan tilastoja esimerkiksi henkilöistä, joiden vanhemmat ovat syntyneet vaikkapa Virossa? Maahanmuuttajien (ensimmäisen polven) osalta tieto on olennainen, sillä sen pohjalta voidaan esimerkiksi tarkastella kotouttamistoimien riittävyyttä ja resursointia tai vaikkapa – kuten tässä taiteilijoiden osalta – maahanmuuttajien verkostoitumista ja etabloitumista suomalaiseen työelämään. Voidaan siis kysyä kuinka kauan ”maahanmuuttajuus” tai ”ulkomaalaisuus” säilyy. Jos henkilöllä on Suomen kansalaisuus mutta hän on syntynyt muualla, kuinka kauan hän esimerkiksi viranomaisten silmissä on maahanmuuttaja? Onko Suomessa syntynyt Suomen kansalaisen lapsi maahanmuuttaja tai edes ”maahanmuuttajataustainen”? Esimerkiksi norjalaisessa taiteilijakuntaa käsittelevässä tutkimuksessa taiteilijoiden etnistä taustaa kuvattiin sen mukaan ovatko heidän vanhempansa ”ei-länsimaisia” (non-western) (Heian-Löyland-Mangset

2008: 94)¹⁰. Luokittelu vaikuttaa erikoiselta ja koskee tutkimusjoukkoon kuuluvien taiteilijoiden vanhempia, joten sen tarkoitus ja käyttökelpoisuus jää hieman hämäräksi.

Vieraskielisistä puhuttaessa tarkoitetaan henkilöitä, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame, riippumatta siitä missä henkilö on syntynyt tai mikä hänen kansallisuutensa on (Tilastokeskus: väestötilastot). Myös tässä tapauksessa käsite on hieman ongelmallinen muun muassa siitä syystä, että kenenkään identiteetti ei sinänsä voi olla ”vieras kieli”. Vieraskielisten kategorialle ei kuitenkaan toistaiseksi ole löytynyt korvaavaa ja yhtä kuvaavaa termiä.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltavana olevasta ryhmästä käytetään selkeyden vuoksi pääasiassa kahta termiä: vieraskieliset, silloin kun tarkastellaan eri kieliryhmien osuutta taiteen tuesta, sekä Suomeen muuttaneet taiteilijat (vaihtoehtoisesti ja tautologian välttämiseksi myös maahanmuuttajataiteilijat) silloin kun tarkastellaan ryhmää, joka on muuttanut Suomeen, harjoittaa täällä taiteellista ammattia ja on jossain vaiheessa hakenut toimintaansa tukea valtion taidetoimikunnilta. Käsillä olevan raportin pääasiallisen kohderyhmän muodostavat siis henkilöt, jotka ovat muuttaneet Suomeen (ns. ensimmäisen polven maahanmuuttajat) ja hakeneet jotakin taidetoimikuntien tukea vuosien 2002–2012 välillä.

Monikulttuurisuus kuuluu myöskin niihin termeihin, jotka ovat nykyisin yleisessä käytössä mutta samalla hyvin täsmennyttäviä. Tiedotusvälineissä ja arkipuheessa sanaa monikulttuurisuus käytetään usein silloin, kun kyse on jostakin maahanmuuttajaryhmästä (ei maahanmuuttajista yksilöinä) ja usein suomalaiselle tai länsimaiselle ”vieraasta”. Sellaiset elämäntyylit, kielet, uskonnot ja aatteet, joita pidetään erilaisina, määritellään usein monikulttuurisiksi. Monikulttuurisuuden yhteydessä viitataan usein myös uskontoon, erityisesti islamiin. Monikulttuurisuus-termiä käytetään siis puhuttaessa vähemmistöistä ja hyvin harvoin siihen sisällytetään enemmistön edustajia, jotka kuitenkin myös ovat jonkin ”kulttuurin” edustajia. Soukolan (1999) mukaan yleisessä keskustelussa monikulttuurisuus-käsitteen deskriptiivisyys ja normatiivisuus ovat sekoittuneet. Kuvailevassa mielessä monikulttuurisuudella tarkoitetaan sitä, että yhteiskunnassa elää erilaisia ryhmiä eikä väestö ole homogeeninen. Normatiivisessa mielessä termi tarkoittaa tavoitetilaa, sellaista yhteiskuntaa johon pyritään tietyn toimenpitein. Taustalla on ajatus kulttuuripluralismista, jossa jokainen kulttuuri nähdään ainutlaatuisena ja yhtä arvokkaana ja niiden välistä vuoropuhelua pidetään mahdollisena (ks. myös Pankratz 1993: 1).

10 ”Ei-länsimainen” kyseisen tutkimuksen määritelmän mukaan = Etelä- ja Keski-Amerikka ja ”eräät Euroopan maat”.

Saukkonen (2013a: 115) on selkeyttänyt terminologiaa erottamalla toisistaan monikulttuurisuuden ja multikulturalismin. Ensin mainittu hän tarkoittaa yhteiskunnan etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta ja jälkimmäisellä poliittista toimintamallia, jossa yhteiskunta tunnustaa moninaisuuden ja tukee sitä. Hänen mukaansa Suomi on poliitikaltaan multikulturalistinen, mutta väestötodellisuutemme ei (vielä) ole moniin muihin Länsi-Euroopan maihin verrattuna kovin monikulttuurinen so. kielellisten, uskonnollisten ja muiden kulttuuristen vähemmistöjen määrä on melko suppea ja ne ovat kooltaan toistaiseksi varsin pieniä¹¹.

Monikulttuurisuus-käsitettä on kritisoitu osaksi sen epämääräisyyden vuoksi, osaksi sen sisältämän ”erottelevan” elementin vuoksi. (ks. esim. SOU 2007: 71, Pripp, Plisch & Printz Werner 2004)¹². Ns. maahanmuuttokriittisessä keskustelussa monikulttuurisuutta kritisoidaan ilmiönä, koska sen katsotaan ”suosivan” maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia. Monikulttuurisuus-termi on melko yleisessä käytössä suomalaisessa (taide)politiikassa, joten siihen viitataan tässäkin tutkimuksessa sikäli kuin on tarpeen.

Koska monikulttuurisuus-käsitteen katsotaan muuttuneen liian kuormittuneeksi, sen tilalle on tarjottu muun muassa termiä *moninaisuus* (diversiteetti). Tällä tarkoitetaan etnisyyden lisäksi myös muun muassa kulttuurista, uskonnollista ja kielellistä moninaisuutta (Saukkonen 2010: 19). Toisaalta myös kulttuuridiversiteettiä on kritisoitu ja pidetty ”terminologisena ansana”, joka saattaa johtaa esimerkiksi taiteilijoiden marginalisoitumiseen (esim. Rotas 2004: 60). Diversiteettikäsitteellä voidaankin viitata kovin moniin erityyppisiin asioihin (ks. esim. Unesco:World Report on Cultural Diversity 2009).

Myös käsite *kulttuurienvälisyys* (intercultural, interculturalism) on viime vuosina usein korvannut monikulttuurisuuden käsitteen.¹³ Kulttuurienvälisyydellä tarkoitetaan eri kulttuurisista taustoista tulevien yksilöiden kohtaamista, ei niinkään erilaisten kulttuurien kohtaamista.

Mitä sitten tarkoitetaan kun puhutaan monikulttuurisuudesta taiteessa tai kulttuuripolitiikassa? Onko olemassa sellaista käsitettä kuin monikulttuurinen taide, jota pitäisi erillisin toimin tukea? Kysymys on arka ja moniselitteinen. Jos vastauksena on, ettei tällaista erityistoimia vaativaa tukikohdetta ole, saattaa tulla helposti leimatuksi maahan-

11 Saukkonen viittaa tässä kielellisten, kulttuuristen ja uskonnollisten oikeuksien vahvaan asemaan Suomen lainsäädännössä ja ottaa vastakohdaksi Ranskan, joka on väestöpohjaltaan monikulttuurinen, mutta lainsäädännössä pyrkii vahvasti yhtenäiskulttuuriin.

12 Esimerkiksi Ruotsissa vuonna 2006 monikulttuurisuus/moninaisuusvuoden yhteydessä nostettiin esiin käsitteen ongelmallisuus. Tuolloin se haluttiin korvata sopivammalla termillä, mutta sisällöllisesti politiikka ei muuttunut. Huolimatta siitä, että esimerkiksi jo 1990-luvulla Ruotsissa linjattiin, että monikulttuurisuus-termi tulee vaihtaa moninaisuus-termiin, on monikulttuurisuus esiintynyt edelleen virallisessa retoriikassa (SOU 2007: 69).

13 Näin on esimerkiksi Unescon raportissa Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue (2009) sekä Ifaccan (International Federation of Ars Councils and Culture Agencies) raportissa ”Achieving Intercultural Dialogue through the Arts and Culture ?” (2009).

muuttajavastaiseksi tai monikulttuurisuuden ideaa vastustavaksi. Toisaalta taas, jos on mahdollista nimetä jokin sellainen ryhmä tai kulttuuri, jota voidaan em. nimityksellä kutsua, joudutaan usein ongelmiin tasapuolisen kohtelun ja toisaalta taiteen tukemisen edellytyksenä olevan laadullisen asiantuntemuksen kanssa. Keskustelua on käyty myös julkisuudessa lähinnä taidehallinnon tukimuotojen (erityisesti ns. monikulttuurisuusapuraha) ja valtion taidetoimikuntien kokoonpanon tiimoilta. Tästä keskustelusta enemmän luvussa 4.

On myös pohdittu, millainen taiteilijan täytyy olla voidakseen täyttää kulttuurisen diversiteetin tai monikulttuurisen taiteilijan ehdot? Esimerkiksi 2000-luvun alussa Englannin taideneuvosto (Arts Council of England) lisäsi erityisryhmille kohdennettua rahoitusta. Tuossa yhteydessä erityisryhmät määriteltiin joko rodun tai etnisen alkuperän kautta. Kokemukset osoittivat, että monet taiteilijat olivat vastahakoisia työskentelemään sellaisissa projekteissa, joissa mukanaolon pääasiallinen kriteeri oli se, että ko. henkilöt ovat pakolaisia tai turvapaikanhakijoita. (Rotas 2004: 54, 58.)

Pelkkä maahanmuuttajuus tai edes yhteinen kansallisuus ei välttämättä yhdistä ihmisiä, jotka ovat erilaisia esimerkiksi saamansa koulutuksen tai Suomessa vietetyn ajan osalta. Esimerkiksi virolaisten maahanmuuttajien kulttuuriharrastuksia selvittäneen tutkimuksen mukaan kulttuuriset erot valtaväestön ja virolaisten maahanmuuttajien välillä ovat usein pienempiä ja helpommin ylitettäviä kuin ryhmän sisäiset sosiaaliset erot. Tutkimuksessa päädyttiin siihen, että kaikkia kotouttamis- ja kulttuuripoliittisia toimenpiteitä suunniteltaessa ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä Suomen virolaisia yhtenäisenä ryhmänä (Lagerspetz 2011: 35). Voidaankin kysyä, miksi ylipäättään maahanmuuttajia pitäisi käsitellä yhtenäisenä ryhmänä. Miksi edes tutkia heitä sellaisena, kuten käsillä olevassa julkaisussa tehdään? Ehkä vastaus on siinä, että taidepolitiikassakin olisi hyvä tunnistaa ilmiö ja siihen kytkeytyvä yhteiskunnallinen muutos sekä löytää edellä mainitut sisäiset eroavaisuudet. Yhtenäisenä pidetyn ryhmän heterogeenisuuden tunnistaminen on edellytys myös taidepoliittisten toimien järkevälle suunnittelulle ja toteuttamiselle. Näitä suunnitelmia tehtäessä on myös syytä ottaa huomioon, että kaikissa viimeaikaisissa ennusteissa maahanmuuton odotetaan kasvavan tulevaisuudessa, joten ilmiötä ei voi sivuuttaa.

2. Maahanmuuttoa koskevia viranomaislinjauksia

2.1. Yleiset maahanmuuttoa koskevat linjaukset

Maahanmuuttajien asemaan vastaanottavassa maassa vaikuttavat kunkin maan lainsäädäntö, erilaiset periaatepäätökset, poliittiset ohjelmat ja muut viranomaistoimet. Yleinen ilmapiiri vaikuttaa myös ja sitä voi em. toimin säädellä vain rajoitetusti. Suomen lainsäädännössä merkittäviä virstanpylväitä maahanmuuttajien kannalta ovat olleet ulkomaalaislain (1991), lain maahanmuuttajien kotouttamisesta (1999/493)¹⁴ sekä yhdenvertaisuuslain (21/2004) säätäminen. Vuonna 2000 hyväksytyssä perustuslaissa mainitaan erityisesti saamelaiden alkuperäiskansana sekä romanien ja muiden ryhmien oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (1999/731).

Lakien lisäksi keskeisiä viranomaislinjauksia ovat olleet hallitusohjelmat, politiikkaohjelmat ja vastaavat, joihin on koottu kunkin ajankohdan poliittinen tahtotila. Tässä luvussa käydään lyhyt katsaus näihin linjauksiin keskittyen erityisesti niihin, jotka koskevat kulttuuripolitiikkaa. Saukkonen (2010) on esittänyt tutkimuksessaan ”Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka” kattavan analyysin. Tässä yhteydessä tilannetta on joiltakin osin päivitetty.

Paavo Lipposen II hallituksen (1999–2003) ohjelman mukaan ”hallitus jatkaa maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman toteuttamista”. Niin ikään ohjelman mukaan kotouttamista edistetään ottaen erityisesti huomioon lasten ja nuorten asema. Samoin syrjinnän vastaisiin toimenpiteisiin luvattiin kiinnittää aiempaa suurempaa huomiota sekä lainsäädännössä että viranomaisten toiminnassa. Hallitusohjelman tavoitteena oli *moni-ilmeinen kansallinen kulttuuri*. Hallituskaudella hyväksyttiin myös etnisen syrjinnän ja rasismien vastainen toimintaohjelma. Kyseisen toimintaohjelman mukaan keskeisiä toimenpiteitä olivat vuonna 2002 annettu selonteko toimenpiteistä etnisen yhdenvertaisuuden ja monimuotoisuuden edistämiseksi (valtioneuvoston selonteko kotouttamislain toimeenpanosta VNS 5/2002 vp) ja syrjintävaltuutetun (sittemmin vähemmistövaltuutettu) viran ja toimiston perustaminen. (Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma 15.4.1999; Kohti etnistä yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta, hyväksytty valtioneuvoston yleisistunnossa 22.3.2001.)

14 Uudistettu kotoutumislaki 2011.

Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelmassa monikulttuurisuus ja maahanmuutto on kirjattu lyhyesti maininnalla monikulttuurisuuden ja eri kieliryhmien tarpeiden huomioimisesta sekä ulkomaalaislain kokonaisuudistuksesta (Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003). Toisaalta hallitusohjelman niukkuus korvautui hallituskauden aikana valmistuneella maahanmuuttopoliittisella ohjelmalla¹⁵. Saukkonen (2006: 91) on arvioinut Vanhasen hallituksen maahanmuuttolinjauksia varsin marginaalisiksi, mutta perusteiltaan ”monikulttuurisiksi”, sillä niissä tunnustetaan erilaisten ryhmien olemassaolo ja kulttuuriset oikeudet.

Matti Vanhasen toisen hallituksen (2007–2010) maahanmuuttopoliittisena tavoitteena oli ”kehittää aktiivista, kokonaisvaltaista ja johdonmukaista politiikkaa, joka ottaa täysipainoisesti huomioon niin työvoiman tarpeen, maahanmuuttajien moninaiset lähtökohdat kuin kansainväliset velvoitteet.” Työperäinen maahanmuutto korostui edelleen muun muassa kirjauksena työperäisen maahanmuuton toimenpideohjelman valmistelusta¹⁶. (Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma, 19.4.2007.)

Jyrki Kataisen hallituksen (2011-) ohjelmassa todetaan ensimmäistä kertaa selkeä rasisminvastaisuus (”hallitus toimii määrätietoisesti rasismia vastaan”). Maahanmuutto on myös nostettu otsikkotasolle oikeuspolitiikan ja sisäisen turvallisuuden rinnalle. Hallitus pyrkii maahanmuuttajien työllisyysasteen nostamiseen, vaikuttavampaan kotouttamispolitiikkaan, turvapaikkahakemusten nopeampaan käsittelyyn ja tehokkaaseen syrjinnän torjumiseen. Niin ikään valmistellaan Maahanmuutto 2020 -strategia¹⁷. Lisäksi esitetään käynnistettäväksi selvitystyö maahanmuuton osaamiskeskuksen perustamisedellytyksistä¹⁸. Tämä liittyy jo aiempienkin hallitusten tavoitteeseen selkeyttää ja tehostaa maahanmuuton tilastointi- ja tutkimustoimintaa. (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma, 22.6.2011.)

Hallitusohjelmien perusteella eri hallitusten suhtautuminen monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajiin on viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana ollut kohtalaisen yhdenmukainen. Kuitenkin painotuseroja on havaittavissa verrattaessa vaikkapa Lipposen hallituksen tavoitetta moni-ilmeisestä kansallisesta kulttuurista Vanhasen hallituksen linjauksiin, joissa nostetaan esiin ennen kaikkea maahanmuuttajuus

15 Lisäksi valtioneuvosto antoi vuonna 2008 eduskunnalle selonteon kotouttamislain toimeenpanosta (Saukkonen 2013c: 93).

16 Työvoiman maahanmuuton toimenpideohjelma valmistui vuonna 2009 (Sisäasiainministeriön julkaisuja 23/2009).

17 Hallitusohjelmassa puhutaan päivittämisestä, sillä strategia-asiakirjan taustalla on vuoden 2006 maahanmuuttopoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiasta hyväksyttiin 13.6.2013. www.intermin.fi/download/44618_Maahanmuuton_tulevaisuus_2020_.pdf.

18 Selvitys on julkaistu 19.12.2012. Siinä esitetään perustettavaksi maahanmuuton ja kotouttamisen osaamiskeskuksia vuodesta 2014 alkaen.

työvoimapulan ratkaisijana ja kilpailukyvyyn parantajana ja toisaalta nykyisen hallituksen selkeän rasminvastaiseen linjaukseen.

Kotouttaminen on lähtökohtaisesti ollut poikkihallinnollista toimintaa. Tämä on näkynyt muun muassa valtioneuvoston selonteoisissa ja politiikkaohjelmissa. Maahanmuuttoa tai monikulttuurisuutta koskevia erillisiä toimia on toteutettu useiden eri ministeriöiden alaisuudessa. Pääasiassa maahanmuuttoa on käsitelty sisäministeriön ja työministeriön hallinnonaloilla.

Virallisissa suomalaisissa dokumenteissa maahanmuuttoa – tai pikemminkin pakolaisuutta – on käsitelty jo 1980-luvulta lähtien. Vuonna 1980 julkaistu Pakolaistoimikunnan mietintö kirjasi ensimmäiset aihepiiriä koskevat suuntaviivat. Mietinnön mukaan kotouttamisella haluttiin edistää pakolaisten sopeutumista suomalaiseen elämänrytmiin, tapoihin ja käytäntöihin, mutta samalla pidettiin tärkeänä sitä, että pakolaiset saisivat pitää kiinni omista tavoistaan ja kulttuuristaan (Laiho 2008: 13).

1990-luvun lopulta lähtien maahanmuuttoa koskevat tavoitteet on kirjattu erilaisiin politiikka-ohjelmiin. Ensimmäinen tällainen politiikkaohjelma hyväksyttiin vuonna 1997. Ohjelman tavoitteena oli kaikkien maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään. Tärkeänä välineenä tässä integroitumisessa pidettiin koulutusta. Kokonaistavoitteeksi kirjattiin ”hallittu maahanmuutto”. (Maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen ohjelma 1997.) Valtioneuvosto teki vuonna 1997 periaatepäätöksen hallinnon toimenpiteistä suvaitsevaisuuden lisäämiseksi ja rasmin ehkäisemiseksi. Periaatepäätökseen sisältyvät myös periaatteet vähemmistökulttuurin tukemiseksi. Vuonna 2001 hyväksyttiin valtioneuvoston etnisen syrjinnän ja rasmin vastainen toimintaohjelma (Työministeriö 2001). Sen tarkoituksena oli ”tukea ja kehittää toimenpiteitä, joilla edistetään hyviä etnisiä suhteita sekä estetään etnistä syrjintää ja rasismia suomalaisessa yhteiskunnassa”.

Matti Vanhasen hallituksen (2003–2007) maahanmuuttopoliittinen ohjelma hyväksyttiin vuonna 2006. Ohjelma lähti korostetusti työperäisen maahanmuuton edistämisestä. Ohjelman mukaan monikulttuurisuus ja alkuperästä riippumaton yhdenvertaisuus olivat ”myös tärkeitä kilpailu- ja houkuttelevuustekijöitä pyrittäessä edistämään työperusteista maahanmuuttoa”. Tavoitteena maahanmuuttopolitiikassa oli ”ihmis- ja perusoikeuksien kunnioittaminen sekä hyvän hallintokulttuurin vahvistaminen.” Niin ikään ohjelma pyrki edistämään maahanmuuttajaryhmien osallisuutta sekä tukemaan mahdollisuuksia oman kulttuurin säilyttämiseen sekä tehostamaan rasmin torjuntaa. (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, 19.10.2006.)

Vuonna 2012 ensimmäistä kertaa laadittu, uudistettuun kotouttamislakiin perustuva valtion kotouttamisohjelma sisältää myös maaninnan kulttuurista ja taiteesta. Näiden avulla katsotaan voitavan lisätä

vuorovaikutusta maahanmuuttajien ja pääväestön välillä. Ohjelmassa arvioidaan, että ”maahanmuuttajat ovat usein väestömääräänsä nähden aliedustettuja taiteen ja kulttuurin tekijöinä ja yleisönä”. Tavoitteeksi asetetaan muun muassa, että maahanmuuttajien kotoutuminen otetaan huomioon läpäisyperiaatteella taiteen tukimuotoja kehitettäessä. Varsinaisesti uusia toimenpide-ehdotuksia ohjelma ei sisällä, vaan kirjaa nykyiset rahoitusmuodot sekä yleisen periaatteen ”kotoutumisen edistämistavoitteen” huomioon ottamisesta eri taidemuodoille jaettavissa avustuksissa. (Valtion kotouttamisohjelma 2012.)

Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia hyväksyttiin valtioneuvostossa kesäkuussa 2013. Tässäkin linjauksessa maahanmuuton todetaan edistävän väestön hyvinvointia ja vahvistavan Suomen kilpailukykyä. Strategiassa lähdetään siitä, että maahanmuutto on yksi tekijä, joka ratkaisee tulevaisuuden työvoiman tarpeen. (Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategiasta 13.6.2013) Taiteen edistämiskeskuksen asiakirjasta antamassa lausunnossa todetaan, että jatkossa maahanmuuttoa koskevissa strategisissa linjauksissa tulee ottaa huomioon myös kulttuuri- ja taidehallinnon asettamat tavoitteet ja toteuttaa tulevaisuuden maahanmuuton ohjelma aidosti poikkihallinnollisena (Lausunto Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -työryhmän ehdotuksesta TKT/ 2/040/2013).

2.2. Maahanmuutto ja kulttuuripolitiikka

Kulttuuripolitiikan käsitteistöön ja tavoitteisiin maahanmuutto ja monikulttuurisuus ilmestyivät Suomessa varsin myöhään, vasta 2000-luvun alussa. Saukkonen arvioi, että maahanmuutto seurauksineen kytkeytyi aluksi pääosin muille sektoreille kuin kulttuuripolitiikkaan, mutta toteaa myös, etteivät kulttuuripoliittiset toimijat olleet asiassa erityisen aktiivisia sen enempää Suomessa kuin muuallakaan. Tähän laiminlyöntiin hän näkee syynä muun muassa sen, ettei maahanmuuttoa aluksi nähty pysyvänä ilmiönä. Esimerkiksi Saksassa ns. vierastyöläisten jääminen maahan pysyvästi tunnustettiin virallisesti vasta aivan 1990-luvun lopussa. (Saukkonen 2010: 39–40.)

Vuoden 2003 aikana kirjattiin ensimmäistä kertaa Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset. Linjauksissa otetaan kantaa muun muassa taiteen ja kulttuurin tukimuotoihin. Asiakirjan mukaan taiteen tukijärjestelmät on rakennettu suomalaisen pääväestön lähtökohdista. Siksi tavoitteeksi asetettiin tutustuttaa päätöksentekijät (so. apurahoja myöntävät tahot) muihin kulttuureihin ja lisätä heidän mahdollisuuksiaan tunnistaa ja ottaa huomioon kulttuurierot (OPM, työryhmien muistioita 2003: 7).

Samoin vuonna 2003 hyväksytyssä Valtioneuvoston periaatepäätöksessä taide- ja taiteilijapolitiikasta todetaan, että vähemmistö-kulttuuritarpeet ”otetaan aikaisempaa paremmin huomioon osana kulttuurin ja taiteen tukemisen yleisiä järjestelmiä”. Lisäksi esitettiin selvitettäväksi, millainen tukimuoto olisi tarkoituksenmukaisin monikulttuurisen taidetoiminnan tukemiseksi¹⁹. (Valtioneuvoston periaatepäättös taide- ja taiteilijapolitiikasta 2003.)

Niin ikään vuonna 2003 julkistettu Opetusministeriön strategia 2015 linjasi: ”Monikulttuurisuus, erilaisten etnisten ryhmien maahanmuutto ja ylikansalliset vaikutteet lisäävät kansallisen kulttuurin moninaisuutta” mutta varsinaisesti maahanmuuttajia koskevia konkreettisia ehdotuksia ei esitetty. Samana vuonna julkistetussa lastenkulttuuripoliittisessa ohjelmassa (OPM 2003: 11) todettiin, että lasten- ja nuorten kulttuuripalveluja kehitetään ”ministeriön maahanmuuttopoliittisten linjausten mukaisesti”. Konkreettisesti esitettiin, että vähemmistökulttuurille kohdennetuissa erityistuissa otetaan huomioon etnisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten tarpeet.

Vuonna 2006 opetusministeriö julkaisi sekä selvityksen kulttuuripoliitiikan eettisestä ulottuvuudesta (Reilu kulttuuri?) että ns. luovuusstrategian loppuraportin (Yksitoista askelta luovaan Suomeen). Ensin mainitussa esitettiin muun muassa kulttuuripoliitiikan etiikka -työryhmän perustamista lisäämään yhteiskunnallista keskustelua ja löytämään reilua kulttuuria edistäviä kulttuuripoliittisia toimia. Luovuusstrategiassa todetaan, että ”kulttuurinen vuorovaikutus on nähtävä sekä mahdollisuutena avata asenneilmastomme lukkoja että laajentaa oleellisesti kokemuspiiriämme ja toimintatapojamme”.

Samoin vuonna 2006 ilmestyneessä Opetusministeriön Taiteen ja kulttuurin saavutettavuusohjelmassa linjattiin kulttuurin saavutettavuuden tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2006–2010. Ehdotuksiin sisältyi mm. Kulttuuria kaikille -palvelun aloittaminen sekä vähemmistökoordinaattorin palkkaaminen. Lisäksi saavutettavuusohjelmassa esitettiin, että ministeriö asettaisi Taiteen keskustoimikunnan myöntäväksi määrärahan hankkeisiin, jotka perustuvat pää- ja vähemmistökulttuurien yhteistyöhön tai parantavat vähemmistökulttuureja edustavien ja vammaisten taiteilijoiden työskentely- ja meritoitumismahdollisuuksia. Niin ikään ohjelmassa todetaan, että opetusministeriö laatii vuoden 2011 aikana kokonaisarvion toimenpideohjelman toteutumisesta ja toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Tällaista arviota ei ole ainakaan julkaisumuodossa toteutettu.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on viimeisen vuosikymmenen aikana julkaissut lukuisia ohjelmallisia dokumentteja, jotka käsittelevät ainakin osittain myös monikulttuurisuutta (ks. liite 1). Osa kulttuurihallinnon monikulttuurisuuslinjauksista sisältyy dokumentteihin, jotka ovat

19 Tällaista selvitystä ei ole toteutettu.

lähinnä visioita siitä, millainen tulevaisuuden Suomi parhaimmillaan olisi. Osa taas sisältää hyvinkin konkreettisia ehdotuksia monikulttuurisuuden lisäämiseksi ja maahanmuuttajataiteilijoiden aseman parantamiseksi. Moni näistä ehdotuksista on myös toteutunut. Esimerkiksi Kulttuuria kaikille -palvelu on perustettu²⁰, valtion taidemuseossa toimi jonkin aikaa vähemmistökoordinaattori²¹, Taiteen keskustoimikunnalle osoitettiin erillinen määräraha monikulttuuriseen apurahaan ja niin edelleen. On myös sellaisia ehdotuksia, jotka ovat jääneet toteuttamatta. Yksi tällainen on vuonna 2006 julkaistu ”Reilu kulttuuri” -muistio, jossa tehtiin esityksiä muun muassa eettisestä indikaattorityöstä.

Ministeriötasolla tehdyt linjaukset ja ehdotukset korostavat erityisesti saavutettavuutta ja oikeutta kulttuuriin. Ammattitaiteilijoita tai taiteen tukea koskevia linjauksia on vähemmän. Viimeksi mainituista on kuitenkin mainittava Opetus- ja kulttuuriministeriön maahanmuuttopoliittisessa linjauksessa (2009) esitetty tavoite seurata taiteen keskustoimikunnan käyttöön monikulttuuristen taidehankkeiden tukemiseksi asetetun määrärahan tavoitteiden toteutumista. Järjestelmällistä seurantaa aiheesta ei kuitenkaan ole ollut ministeriön tai taiteen keskustoimikunnan toimesta. Toisaalta, apurahamuotoa käynnistettäessä ei juuri linjattu muita tavoitteitakaan kuin tukea ”maahanmuuttajien ja kansallisten etnisten vähemmistöjen taiteellista toimintaa”.

Saukkosen mukaan kulttuuripolitiikka on reagoinut hitaasti väestöllisiin muutoksiin niin Suomessa kuin muissakin pohjoismaissa. Syyksi hän näkee toisaalta sen, ettei kulttuuripolitiikkaan ole kohdistunut samoja paineita kuin muille politiikan alueille ja toisaalta sen että taidesektorin tietyt ominaisuudet – esimerkiksi taiteen itseisarvon ja laadullisen arvioinnin korostaminen – ovat toimineet esteenä monikulttuurisuuspolitiikan toteuttamiselle kulttuurihallinnossa. Seurauksena tästä on, että konkreettiset toimenpiteet ovat kaiken kaikkiaan olleet vähäisiä. (Saukkonen 2013b: 4, 33.) Niin ikään taidepolitiikan kannalta mielenkiintoinen on Saukkosen huomio siitä, että eri taiteenalojen tulevaisuusasiakirjoista – toisin kuin virallisista kulttuuripoliittisista asiakirjoista, ei juurikaan löydy viittauksia maahanmuuttajiin tai monikulttuurisuuteen (Saukkonen 2011). Esimerkiksi vuonna 2009 ilmestynyt Visuaalisten alojen taidepoliittinen ohjelma (Päin näköä!) ja samana vuonna ilmestynyt ”Tanssissa on tulevaisuus” -ohjelma eivät mainitse lainkaan maahanmuuttajataiteilijoita²². Myöskään taiteilijoiden toimeentuloa ja työmarkkinatilannetta selvittäneessä selvitysmies Tarja Cronbergin raportissa (Luova kasvu ja taiteilijan toimeentulo 2010) ei maahanmuuttajataiteilijoita mainita erillisenä ryhmänä.

20 Se ei kuitenkaan alkuvaiheessa keskittynyt monikulttuurisuuteen vaan enemmänkin fyysiseen saavutettavuuteen ja vammaisten oikeuksiin.

21 Koordinaattorin tehtävä siirtyi Kulttuuria kaikille -palveluun siinä vaiheessa kun monikulttuurisuus lisättiin sen tehtäväkuvaan.

22 Tanssin ohjelmassa mainitaan monikulttuurisuus ja maahanmuuttajat yhtenä monista kohteista, joissa tanssia voidaan hyödyntää.

3. Maahanmuuttajat Suomessa

Yhä enemmän halutaan tietoa ”maahanmuuttajista”, mutta aina ei edes kysyjä itse tiedä, keitä hän näillä tarkoittaa.

— Markus Rapo / *Tieto & trendit* -lehdessä 1/2011

Suomen kuten yleisesti ottaen muunkin Euroopan historia on pikemminkin maastamuuton kuin maahanmuuton historiaa. Vasta toisen maailmansodan jälkeen tilanne muuttui ja viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana monissa Euroopan maissa etniset rakenteet ovat muuttuneet merkittävästi. Suomen osalta maahanmuutto alkoi lisääntyä vasta 1980-luvun lopulla, eikä laajasta muuttoliikkeestä voida vieläkään puhua (Saukkonen 2010: 15–17). Kokonaiskuva on edelleen sama: siirtokarjalaiset, emigrantit, paluumuuttajat, pakolaiset ja muut ulkomaalaiset mukaan lukien tänne on tullut muualta vähemmän ihmisiä kuin Suomessa syntyneitä on lähtenyt esimerkiksi siirtolaisiksi Ruotsiin tai Pohjois-Amerikkaan (Martikainen – Saari – Korkiasaari 2013: 26).

Maailman kriisien vaikutus muuttoliikkeisiin alkoi näkyä Suomessa 1970-luvulla. Sotien jälkeisen pakolaispolitiikan alkuna voidaan pitää Suomen hallituksen 24.11.1973 tekemää päätöstä tarjota turvapaikka sadalle chileläiselle²³. Muutamaa vuotta myöhemmin (1979) tarjottiin turvapaikkaa sadalle vietnamilaiselle, niin sanotulle venepakolaiselle. Vaikka molemmista maista on näiden päätösten jälkeen toki muuttanut enemmän kuin sata ihmistä Suomeen, ovat maahamme saapuneiden kiintiöpakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrät olleet varsin vaatimattomia. Kiintiöpakolaisten määrä on pysytellyt koko 2000-luvun alle 800 henkilössä²⁴. Turvapaikanhakijoiden määrä kasvoi 1990-luvun lopulta alkaen, mutta viime vuosina se on jälleen alkanut laskea. Vuosittaiset vaihtelut ovat yleisesti melko suuria. Esimerkiksi vuonna 1997 turvapaikanhakijoita oli alle 1000, vuonna 2006 runsaat 2000 ja vuonna 2012 lukumäärä oli 1550 (Seppälä 2000; Maahanmuuttovirasto, tilastot: www.migri.fi).

Toinen maahanmuuttoa kasvattanut tekijä oli presidentti Mauno Koiviston aloitteesta tehty päätös paluumuutto-oikeuden antamisesta inkerinsuomalaisille. Tämä käynnisti inkerinsuomalaisten paluumuu-

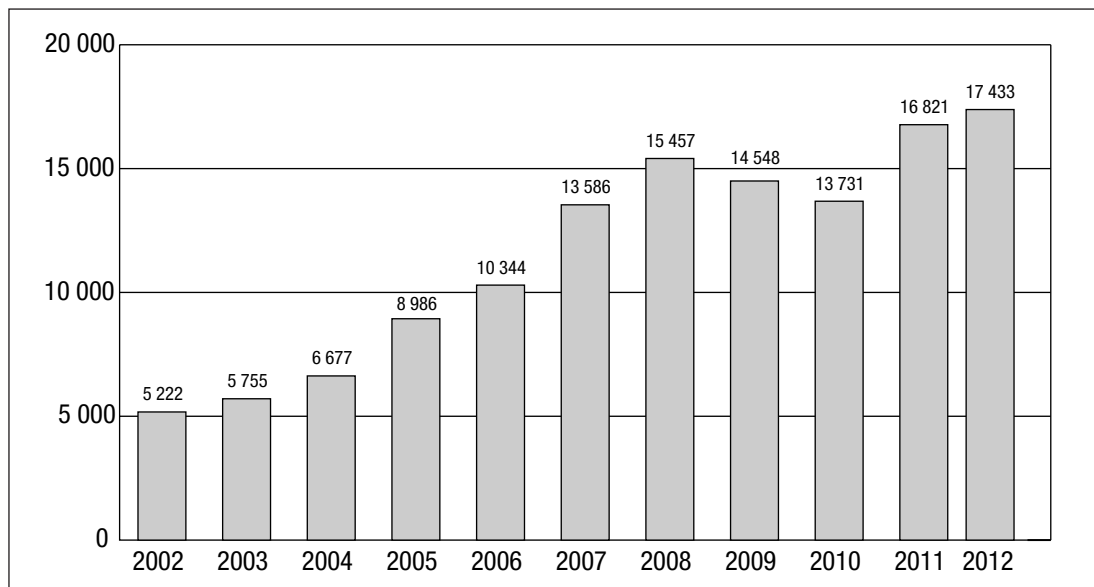
23 11.9.1973 Chilessä tapahtuneen vallankaappauksen jälkeen chileläisiä pakolaisia saapui useisiin Euroopan maihin.

24 Vuonna 2014 pakolaiskiintiötä kasvatetaan Syyrian konfliktin vuoksi (Maahanmuuttovirasto, tiedotteet 11.10.2013).

ton vuoden 1990 alussa. Paluumuuttajia perheenjäsenineen arvioidaan saapuneen kaikkiaan noin 30 000, vaikka kattavia tilastotietoja ei olekaan olemassa. (Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain 48 §:n muuttamisesta Luonnos, 17.5.2010.)

Nykyään Suomessa asuu maahanmuuttajia lähes kaikista maailman maista ja 2000-luvulla maahan muuttaneiden määrä on kasvanut melko tasaisesti. Vuoden 2012 aikana ulkomailta Suomeen muutti 31 280 henkeä, mikä on itsenäisyyden ajan suurin luku (Tilastokeskus väestötilastot.). Ns. nettomaahanmuutto²⁵ oli vuonna 2012 runsaat 17 000 henkilöä ja se on yli kolminkertaistunut kymmenessä vuodessa (kuvio 1).

Kuvio 1. Suomen vuosittainen nettomaahanmuutto vuosina 2002–2012

Lähde: Tilastokeskus, väestötilastot

Suomessa asuvien maahanmuuttajien määrästä ja alkuperämaasta on saatavissa tietoa Tilastokeskuksen ylläpitämistä väestötilastoista kansalaisuuden, äidinkielen ja syntymämaan mukaan. Sen sijaan Suomen tietosuojalainsäädäntö kieltää käsittelemästä henkilötietoja, jotka liittyvät rotuun, etniseen alkuperään tai uskonnolliseen vakaumukseen. (Saukkonen 2007: 213–214, Henkilötietolaki 22.4.1999/523.)

Tilastokeskuksen väestörakennetilasto kuvaa Suomessa vakinaisesti asuvia Suomen ja ulkomaiden kansalaisia. Suomessa vakinaisesti asuvaan väestöön luokitellaan ne Suomen ja ulkomaiden kansalaiset, jotka asuvat vakituisesti Suomessa, vaikka he olisivatkin tilapäisesti ulkomailla. Vastaavasti ulkomaiden kansalaiset tilastoidaan Suomen väestöön, jos hän aikoo asua tai on asunut maassa vähintään yhden

25 Nettomaahanmuutolla tarkoitetaan lukua, joka saadaan, kun maahan muuttaneista vähennetään maasta pois muuttaneet.

vuoden. Turvapaikanhakija tilastoidaan väestöön vasta, kun Maahanmuuttovirasto on myöntänyt hänelle pysyvän oleskeluluvan. (<http://www.stat.fi/meta/til/vaerak.html>.)

Yksi väestön luokittelun peruste on kansalaisuus, joka ei kuitenkaan kerro esimerkiksi siitä, missä henkilö on syntynyt tai mikä hänen äidinkielenä on. Suomeen tulleista maahanmuuttajista monilla on joko Suomen kansalaisuus tai kaksoiskansalaisuus. Pelkästään äidinkielen perusteella luokittelu puolestaan jättää avoimeksi sekä henkilön syntymäpaikan että kansalaisuuden. Suomessa on paljon sellaisia, jotka ovat joko syntyneet Suomessa tai Suomen kansalaisia mutta joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi (esimerkiksi vuoden 1917 vallankumouksen jälkeen Suomeen tulleet venäläiset). Ulkomailla syntyneissä taas voi olla yhtä lailla Suomen kansalaisia ja suomea äidinkielenään puhuvia kuin ”aitoja” ulkomaalaisiakin.

Vuonna 2012 Suomen kansalaisista ulkomailla syntyneitä oli yli 100 000 henkilöä (2 % koko väestöstä). Äidinkielenään jotakin muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhui runsas 80 000 (1,5 %) Suomen kansalaista. Suomen väestöön kuuluvista ulkomaiden kansalaisista Suomessa syntyneitä oli runsaat 18 000 (10 %) ja äidinkielenään suomea puhuvia vajaat 8 000 (4 %). Kaiken kaikkiaan vuoden 2012 lopussa Suomessa asui lähes 270 000 henkilöä (5 % väestöstä), joiden äidinkieli oli jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Kaikkiaan ulkomailla syntyneitä henkilöitä oli Suomen väestöstä yhteensä noin 285 000 (5 %), mutta kansalaisuudeltaan he voivat siis olla yhtä lailla suomalaisia kuin jonkin muun maan kansalaisiakin. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Suomen väestö kansalaisuuden ja kielen mukaan 2012

Väestö 31.12.2012 5,4 milj.			
Suomen kansalaiset 5,2 milj.		Ulkomaiden kansalaiset 195 511	
Syntynyt Suomessa 5,1 milj.	Syntynyt ulkomailla 108 585	Syntynyt Suomessa 18 625	Syntynyt ulkomailla 176 886
Äidinkieli Suomi 4,8 milj. Ruotsi 278 783 Saame 1 833 Muu 23 978	Äidinkieli Suomi 41 157 Ruotsi 7 268 Saame 48 Muu 60 112	Äidinkieli Suomi 4 628 Ruotsi 1 401 Saame 3 Muu 12 593	Äidinkieli Suomi 3 079 Ruotsi 3 525 Saame 16 Muu 170 266
Kieli 'muu' yhteensä 266 949			

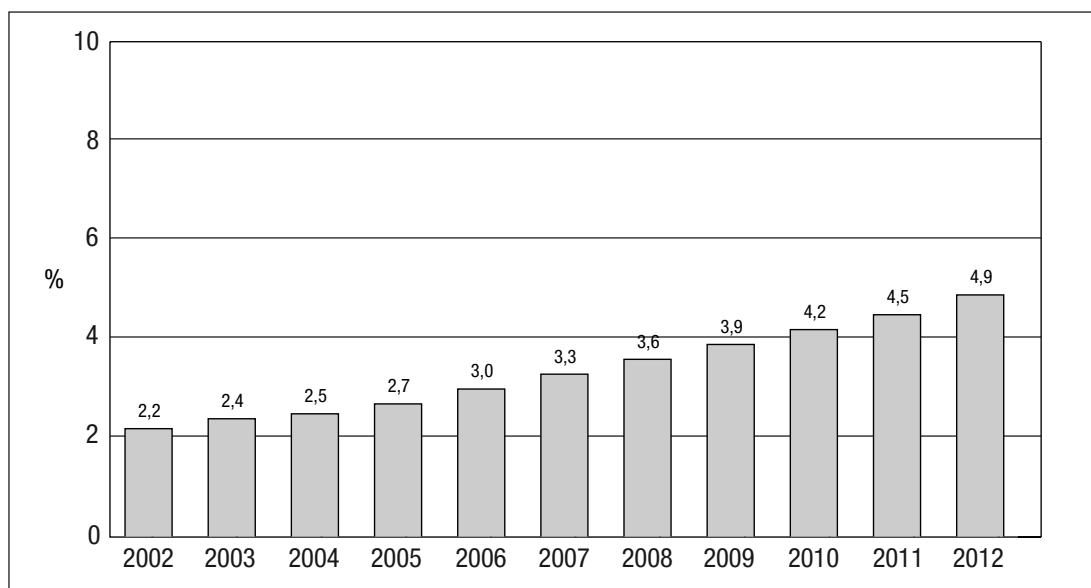
Lähde: Tilastokeskus: Väestö 2012, liitekuvio 4.

http://www.stat.fi/til/vaerak/2012/vaerak_2012_2013-03-22_kuv_004_fi.html

Suomessa asuvien vieraskielisten (rekisteröity äidinkieli muu kuin suomi, ruotsi tai saame) määrä on 2000-luvulla kasvanut melko nopeasti.

Vuonna 2002 vieraskielisiä asui Suomessa noin 117 000, kun lukumäärä vuoden 2012 lopussa oli edellä mainittu lähes 270 000 henkilöä eli määrä on kymmenessä vuodessa yli kaksinkertaistunut. Verrattuna runsaan kahdenkymmenen vuoden takaiseen aikaan (1990) vieraskielisten lukumäärä on yli kymmenkertaistunut. Vieraskielisten osuus väestöstä on kasvanut noin kahdesta prosentista viiteen prosenttiin vuosien 2002–2012 välisenä aikana (kuvio 2). Pääkaupunkiseudulla (Espoo, Helsinki, Kauniainen, Vantaa) vieraskielisten osuus on noin 12 prosenttia (vuonna 2012) kun se vielä kymmenen vuotta aiemmin oli vajaat kuusi prosenttia. (Tilastokeskus: väestötaulukot.)

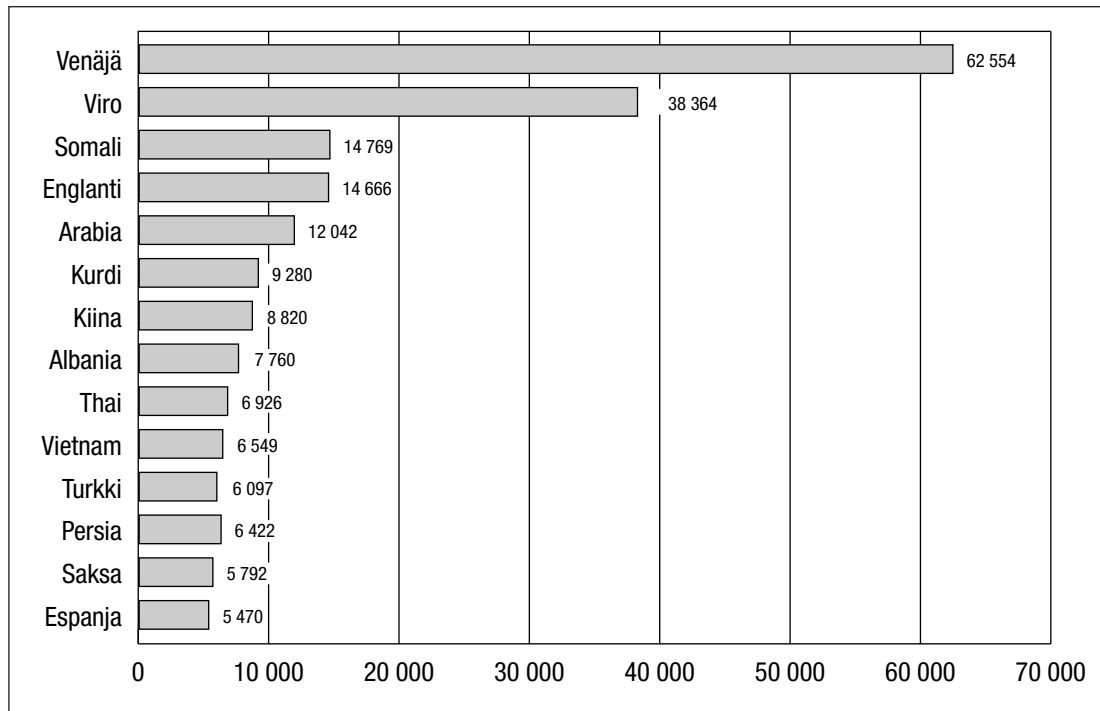
Kuvio 2. Vieraskielisten osuus väestöstä 2002–2012

Lähde: Tilastokeskus 2012 / http://www.stat.fi/til/vaerak/2012/vaerak_2012_2013-03-22_tau_002_fi.html.
Liitetaulukko 1. Väestö kielen mukaan 1980–2012.

Suurin vieraskielisten ryhmä Suomessa ovat venäjänkieliset, joita oli vuoden 2012 lopussa kaikkiaan runsaat 62 000 (1 % väestöstä). Seuraavana tulevat vironkieliset (0,7 %). Näiden kahden suurimman ryhmän jälkeen somalin, englannin ja arabiankielisiä on lähes saman verran (osuus väestöstä 0,3 %). Suomen lähialueiden (Venäjä, Viro) pääkieliä puhuvia on yli kuusi kertaa enemmän kuin esimerkiksi somalinkielisiä. (Kuvio 3.)

Kuvio 3. Suurimmat* Suomessa vuonna 2012 asuvat vieraskieliset kieliryhmät

* Yli 4 000 henkeä.

Lähde: Tilastokeskus: PX-WEB-tietokanta/väestö.

Myös Suomessa asuvien ulkomailla syntyneiden määrä on kasvanut, erityisesti 2000-luvulla. Vuonna 2002 ulkomailla syntyneiden osuus Suomen väestöstä oli 2,9 prosenttia ja vuonna 2012 osuus oli kasvanut 5,3 prosenttiin (Tilastokeskus/väestötilastot).

Ulkomailla syntyneistä suurin ryhmä on edelleen Euroopassa syntyneitä (ml. Venäjä), vaikkakin osuus on kymmenen vuoden kuluessa hieman laskenut. Vuonna 2012 Euroopassa syntyneiden osuus oli 64 prosenttia (vuonna 2002 osuus 70 %). Aasiassa syntyneitä oli viidenes ulkomailla syntyneistä ja heidän osuutensa on kasvanut tarkasteluvuosina nopeimmin. (Taulukko 2.) Euroopassa syntyneistä noin kolmannes (34 %) oli syntynyt Venäjällä tai entisessä Neuvostoliitossa, vajaa viidenes (19 %) Virossa ja 17 prosenttia Ruotsissa. Afrikassa syntyneistä runsas kolmannes (35 %) on Somaliasta. Aasiassa syntyneiden suurimmat ryhmät tulevat Irakista (14 %), Kiinasta (14 %) ja Thaimaasta (14 %).

Vuoden 2010 maahanmuuttajabarometrin mukaan eri kansallisuuksien välillä oli eroja maahanmuuton syissä²⁶. Kaikkiaan noin viidenes (22 %) oli saapunut Suomeen työn vuoksi. Yleisin muuton syy oli kuitenkin avioliitto (37 %), mutta osuus vaihteli kansalaisuuden mukaan. Thaimaalaisista yli 80 prosenttia ja venäläisistä hieman yli

26 Maahanmuuttajabarometrin 2010 kohteena olivat venäläiset, kiinalaiset, thaimaalaiset ja turkkilaiset. Tuorein maahanmuuttajabarometri toteutettiin vuonna 2012, mutta siinä ei käsitellä maahanmuuton syitä (Maahanmuuttajabarometri 2013).

kolmannes on muuttanut Suomeen avioliiton takia. Sen sijaan kiinalaista vain runsas kymmenesosa on tullut avioliiton vuoksi mutta lähes puolet opiskelun takia. Turkkilaisten keskuudessa avioliiton ja työn osuus maahantulon syynä oli yhtä suuri (vajaa kolmannes). (Maahanmuuttajabarometri 2010: 16.) Virolaisten maahanmuutto on puolestaan muuttunut useimmiten työstä johtuvaksi varsinkin sen jälkeen, kun Viro liittyi Euroopan unioniin ja Suomi poisti rajoitukset uusien jäsenmaiden kansalaisten työskentelylle (Lagerspetz 2011: 12,14).

Taulukko 2. Ulkomailla syntynyt Suomen väestö 2002–2012

	<i>Ulko- mailla syntyneet</i>	<i>Eurooppa %</i>	<i>Afrikka %</i>	<i>Pohjois- Amerikka %</i>	<i>Etelä- Amerikka %</i>	<i>Aasia %</i>	<i>Oseania %</i>	<i>Tuntema- ton %</i>
2002	152 057	70	7	3	2	15	1	3
2003	158 867	69	7	3	2	15	1	3
2004	166 361	69	7	3	2	16	0	3
2005	176 612	68	8	3	2	17	1	2
2006	187 910	68	8	3	2	17	1	2
2007	202 528	67	8	2	2	18	0	2
2008	218 626	66	9	2	2	18	0	2
2009	233 183	65	9	2	2	19	0	2
2010	248 135	65	9	2	2	20	0	2
2011	266 148	64	9	2	2	20	0	2
2012	285 471	64	9	2	2	20	0	2

Lähde: Tilastokeskus/PX-WEB tietokanta/väestö

4. Vieraskieliset ja taiteen tuki

4.1. Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää tukea lähinnä maahanmuuttajiin ja monikulttuurisuuteen keskittyneille järjestöille, joiden joukossa on sekä taiteilijoiden järjestöjä (esim. European Union Migrant Artists Network, Maahanmuuttaneiden ammattitaiteilijoiden monikulttuurinen yhdistys, Suomen venäjänkielisten kirjailijoiden yhdistys jne.), monikulttuurista taide- ja kulttuuritoimintaa harjoittavia järjestöjä (esim. Cassandra, Venäläinen Teatteriyhdistys Suomessa, Ässänääbil arabialaisen kulttuurin yhdistys) sekä maahanmuuttajien eräänlaisia yleisjärjestöjä (Albaanijyhdistys Bashkimi, Etelä-Pohjanmaan maahanmuuttajat, Keski-Aasian kansojen yhdistys jne.), joilla on eri maahanmuuttajaryhmiin kohdistuvaa kulttuuritoimintaa.

Veikkausvoittovaroissa on vuodesta 1995 ollut määräraha, josta maahanmuuttajien kulttuuritoimintaa ja rasisminvastaista toimintaa on tuettu. Vuodesta 2005 lähtien määräraha on kohdistunut ”monikulttuurisuuden tukemiseen ja rasisminvastaiseen työhön. Noin kymmenen vuoden tarkastelu osoittaa, että määrärahan hakijamäärä on pysynyt suurin piirtein samalla tasolla lukuun ottamatta viimeistä tarkasteluvuotta, jolloin hakijoiden määrä kasvoi noin neljänneksellä. Myös tuen saajien määrä on ollut samaa suuruusluokkaa viime vuodet, kasvua kuitenkin vajaassa kymmenessä vuodessa kolmanneksen verran. Määräraha on samaan aikaan yli kaksinkertaistunut noin 250 000 eurosta yli 600 000 euroon. Tukea on myönnetty melko tasaisesti sekä erillisiin monikulttuurisuushankkeisiin että järjestöjen yleisavustuksiin. (Taulukko 3.) Tukea hakeneista keskimäärin hieman yli puolet on saanut avustuksen. Parikymmentä järjestöä on hakenut tukea jokaisena tarkasteltuna vuonna ja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tukea myös saanut. Suurimmat summat on tarkastelujaksolla myönnetty Cassandra ry:lle ja Venäläinen Kulttuuridemokraattinen Liitto ry:lle.

Taulukko 3. Opetus- ja kulttuuriministeriön tuki monikulttuurisuuteen ja rasismiin vastaiseen työhön 2004 – 2012

<i>Vuosi*</i>	<i>Tuen hakijoita</i>	<i>Tuen saajia</i>	<i>Saajat hakijoista %</i>	<i>Määräraha €</i>	<i>Erillisiin hankkeisiin € (%)</i>	<i>Yleisavustuksena € (%)**</i>
2004	136	75	55	252 000	136 550 (54 %)	115 450 (46 %)
2005	164	77	47	400 000	180 700 (45 %)	219 300 (55 %)
2006	148	75	51	399 000	223 900 (56 %)	175 100 (44 %)
2007	169	79	47	400 000	197 100 (49 %)	202 900 (51 %)
2008	142	78	55	400 000	164 800 (41 %)	235 200 (59 %)
2009	134	71	53	400 000	199 600 (50 %)	200 400 (50 %)
2010	142	84	59	600 000	318 220 (53 %)	281 780 (47 %)
2011	168	98	58	650 000	397 700 (61 %)	252 300 (39 %)
2012	211	101	48	650 000	297 000 (46 %)	353 000 (54 %)
Ka.	157	82	53		51 %	49 %

* Tietokannassa on tiedot kielteisistä päätöksistä (= koko hakijamäärä) vasta vuodesta 2004 alkaen.

** Päätöksessä maininta ”toimintaan” tai ”yleisavustus”.

Lähde: Harava-tietokanta.

Opetusministeriössä vuonna 2009 toteutetun selvityksen mukaan venäjänkielisiä edustavat järjestöt olivat saaneet vuosina 2006–2009 kyseessä olevasta määrärahasta enemmän avustuksia kuin muut ryhmät (tässä tarkastelussa somalialaiset ja romanit). Samoin muistiossa todetaan, että maahanmuuttajille kohdistettiin enemmän tukea kuin yleiseen rasismiin vastaiseen työhön. (Frantsi 2009).

4.2. Taidetoimikuntien tuki

4.2.1. Tukijärjestelmä ja myönnetty tuki 2002–2012

Taidepolitiikassa yleisesti ja taiteen tukemisessa erityisesti ovat olennaisia kysymykset siitä, kenellä on mahdollisuus julkiseen rahoitukseen, millaisiin kriteereihin tukipäätökset perustuvat ja kuka tuesta päättää. Niissä maissa, joissa on käytössä ns. arm’s lenght -periaate²⁷, tukipäätökset tehdään taiteilijoista ja taiteen asiantuntijoista koostuvien neuvostojen tai toimikuntien kautta. Ratkaisevaa näiden elinten valinnassa on ollut taiteellinen asiantuntemus, ei esimerkiksi etninen tai kielellinen tausta.

Suomalainen taidetoimikuntajärjestelmä on toiminut yli 40 vuotta ja muutokset kuluneena aikana ovat olleet melko vähäisiä. Merkittä-

²⁷ Arm’s lenght -periaatteella tarkoitetaan sitä, että taiteen tukea koskeva päätöksenteko on ”käsivarren mitan päässä” poliittisesta päätöksenteosta (esim. ministeriöstä).

vin muutos toteutettiin vuoden 2013 alusta, jolloin taidetoimikuntien aiempi hallintotoimiston nimi (taiteen keskustoimikunta) muutettiin Taiteen edistämiskeskukseksi (Taike), taidetoimikuntien välinen yhteiselin Taiteen keskustoimikunta lakkautettiin ja osa taiteen tukemisen määrärahoista siirrettiin tehtäväksi virkamiespäätöksinä. Taikesa järjestelmän peruspilari, taiteellinen vertaisarviointi, on kuitenkin edelleen keskeinen taiteen edistämisen määrärahoja jaettaessa. Kaik- kia avustuspäätöksiä eivät kuitenkaan enää tee toimikunnat, vaan osa yhteisöavustuksista ja muun muassa matka-apurahat ja kansainväliset avustukset siirtyivät uuden organisaation johtajan päätettäväksi. Mää- rällisesti vertaisarvioinnin kautta päätetään noin 65 prosenttia koko Taiken taiteen edistämiseen myöntämästä määrärahasta.

Pääpiirteissään vuonna 1968 perustettu taidetoimikuntajärjestelmä jatkaa entisenkaltaisena ja apurahapäätöksiä tehtäessä ei oteta huomi- oon muita kuin taiteelliseen työhön liittyviä seikkoja. Näin ollen esi- merkiksi taloudelliseen tilanteeseen, perhesuhteisiin, etniseen taustaan jne. liittyvät asiat eivät vaikuta päätöksentekoon. Niin ikään ”apura- han tarve” on asia, jota voidaan päätöksenteossa pohtia vain taiteel- lisen toiminnan kautta. Todellisuudessa toimikunnat joutuvat kuiten- kin esimerkiksi valtionavustuslainsäädännön vuoksi tarkastelemaan muitakin kuin taiteelliseen toimintaan ja laatuun liittyviä kysymyksiä. Nykyisin voimassa olevan apurahalainsäädännön mukaan sekä alu- eelliset että kielelliset seikat tulee päätöksenteossa ”ottaa huomioon”. Lisäksi apurahapäätöksiäkin sitovat tasa-arvolain vaatimukset kuten kaikkea hallinnollista toimintaa. Apurahoja jaettaessa ei ole olemassa kiintiökäytäntöä. Ainoa poikkeus ovat nuoret tai uransa alussa olevat taiteilijat, joille on varattu taiteilija-apurahoja myönnettäessä 30 apu- rahavuoden kiintiö²⁸.

Vuoden 2012 loppuun toimineessa taiteen tukijärjestelmässä apura- ha- ja avustuspäätöksistä vastasivat valtion taidealakohittaiset toimikun- nat (ml. Taiteen keskustoimikunta) sekä alueelliset taidetoimikunnat. Päätöksentekijät koostuivat taiteilijoista ja taidealan ammattilaisista, jotka nimitti joko opetus- ja kulttuuriministeriö (valtion taidetoimi- kunnat) tai maakuntien liitot (alueelliset taidetoimikunnat). Uudessa järjestelmässä nimitykset tekee taideneuvosto²⁹. Apurahapäätöksistä vastaavat taidetoimikunnat valittiin aiemman lain mukaan taiteenalo- ja edustavien eri tahojen tekemistä ehdotuksista. Vuoden 2013 alusta lähtien toimikuntien jäseniä on mahdollista nimittää myös ehdotusten ulkopuolelta.

28 Taiteilija-apurahoja myönnetään vuosittain yhteensä 545 apurahavuotta.

29 Taideneuvosto on Taiteen edistämiskeskuksen asiantuntijaelin, joka päättää valtion taidetoimikuntien toimialoista, nimistä ja määrästä. Se nimeää sekä valtion että alueellisten taidetoimikuntien jäsenet kak- sivuotiskausittain. Opetus- ja kulttuuriministeriö nimeää Taideneuvoston kolmivuotiskausiksi. Jäsenen tulee olla taiteeseen ja kulttuuriin perehtynyt henkilö.

Taidetoimikunnat (alueelliset ja valtion) jakavat vuosittain tukea taiteelliseen toimintaan erityyppisinä apurahoina (työskentelyapurahat, kohdeapurahat jne.), valtionavustuksina yhteisöille, palkintoina sekä palkkoina³⁰. Vuonna 2012 tällaisena tukena myönnetty summa oli kaikkiaan 33,6 miljoonaa euroa (Karhunen 2013).

Taidetoimikuntien myöntämiin apurahoihin ei liity etnistä taustaa tai äidinkieltä koskevaa säätelyä tai rajoituksia. Valtion apurahoissa ei myöskään ole edellytyksenä Suomen kansalaisuus. Aiemmin Suomen kansalaisuus on ollut yhtenä edellytyksenä ns. kirjastoapurahojen ja ylimääräisten taiteilijaeläkkeiden saamiselle. Kirjastoapurahalakia (laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista, 236/1961) muutettiin vuosina 1993 ja 2002. Vuonna 1993 säädöstehtin ”kotimainen” kirjailija ja kääntäjä muutettiin kuulumaan: ”kirjailijat ja kääntäjät, jotka kirjoittavat suomen, ruotsin tai saamen kielellä ja jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa” ja vuonna 2002 kielikriteeri poistettiin kokonaan. Siten apurahoja ja avustuksia voivat saada kirjailijat ja kääntäjät, jotka asuvat tai ovat asuneet pysyvästi Suomessa ja joiden kirjallinen työ rikastuttaa kulttuurielämää (Käkelä-Puumala 2012: 12). Taiteilijaeläkkeitä voivat saada henkilöt, jotka asuvat tai ovat asuneet Suomessa pysyvästi.

Maahanmuuttajia ei ole tukijärjestelmässä otettu huomioon erillisenä tukitoimien kohderyhmänä ennen vuotta 2009, jolloin perustettiin uusi tukimuoto monikulttuurisille hankkeille ja vähemmistöihin kuuluville taiteilijoille (ns. monikulttuurisuusapurahan). Tätä tukea tarkastellaan erikseen luvussa 4.2.4. Taidetoimikuntien ns. perustuesta (taiteilija-apurahat, kohdeapurahat, matka-avustukset jne.) maahanmuuttajille ei ole kohdennettu erillistä tukea, vaan ne ovat ilman kiintiöitä kaikkien haettavissa.

Valtion taidetoimikuntien tuesta suurin osa myönnetään kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja säveltaiteelle. Tässä tukijakaumassa ei ole juurikaan tapahtunut muutoksia yli neljäänkymmeneen vuoteen³¹. Uusia taiteenaloja on tullut tuen piiriin ja jotkut taiteenalat ovat kasvattaneet suhteellista osuuttaan, mutta käytännössä taiteenalojen välinen suhde on edelleen sama, eikä muutoksia vuositason juurikaan tapahdu (taulukko 4). Eniten on pienentynyt kirjallisuuden suhteellinen osuus vaikka se edelleen onkin suurin. 2000-luvun alussa kirjallisuuden osuus tuesta oli yli kolmannes, mutta on vähentynyt siitä seitsemällä prosenttiyksiköllä. Kuvataiteen osuus on pysynyt lähes ennallaan ja säveltai-

30 Läänintaiteilijoiden ja taiteilijaprofessoreiden palkkoina. Liitteessä 2 taidetoimikuntalaitoksen tuki tukimuodoittain vuonna 2012. Läänintaiteilijat eivät tee suoranaisesti taiteellista työtä, vaan heidän tehtävänsä on esimerkiksi ”edistää ja kehittää edustamaansa taiteenala” (Läänintaiteilijan työsuhde, Alueelliset taidetoimikunnat, suositus 2011).

31 Ks. esim. Heikkinen 2003: 50, Rautiainen 2008: 96–98.

teen lievästi kasvanut. Taiteenaloille myönnetty tukisummat ovat tasanaisesti kasvaneet, mutta niiden reaaliarvo on kasvanut vain vähän.³²

Taulukko 4. Valtion taidetoimikuntien yksityishenkilöille ja työryhmille myöntämä tuki (%) taiteenaloittain vuosina 2002–2012*

Taiteenala	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Elokuvataide	3	3	4	4	3	4	4	4	4	4	4
Kirjallisuus**	35	36	34	34	32	32	32	31	30	29	28
Kuvataide	24	22	22	22	23	23	23	23	22	23	23
Mediataide	0	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2
Muu***	2	2	3	2	3	3	2	2	3	3	3
Näyttämötaide	7	7	8	7	8	8	8	8	8	8	7
Rakennustaide	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Sirkustaide	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Säveltaide	10	10	10	10	10	10	10	11	12	12	12
Taideteollisuus	6	6	6	7	6	6	6	6	6	6	7
Tanssitaide	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	5
Valokuvataide	5	5	5	5	5	5	5	5	6	6	5
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Milj. €	11,8	12,2	12,9	13,1	13,6	13,7	14,1	16,2	16,8	17,5	18,2

* Sisältää apurahat ja avustukset, ei palkintoja eikä taiteilijaprofessorien palkkoja.

** Sisältää tietokirjallisuuden.

*** Sisältää taiteenalojen väliset sekä arvostelijat.

Maahanmuuttajia on ollut valtion taidetoimikuntien tai Taiteen keskustoimikunnan jäsenenä kuluneina vuosikymmeninä vain muutamia. Ensimmäiset maahanmuuttajajäsenet nimitettiin vuonna 2004, jolloin toimittaja Umayya Abu-Hanna nimitettiin Taiteen keskustoimikunnan jäseneksi (ns. valtioneuvoston nimittämä jäsen³³) ja muotoilija Antonio Altarriba valtion muotoilutoimikunnan jäseneksi. Molemmat jatkoivat kaksi kautta vuoteen 2010 saakka. Tuolloin nimitettiin Taiteen keskustoimikuntaan kirjailija Alexis Kouros ja hänen erottuaan (ks. luku 4) yliopistolehtori, FT Alfonso Padilla sekä valtion tanssitaide-toimikuntaan tanssitaiteilija Gabriela Aldana-Kekoni. Nykyisessä Taiteen edistämiskeskuksessa toimii kaikkiaan 261 henkilöä luottamustoimisina jäsenenä taideneuvostossa, valtion taidetoimikunnissa, apurahalautakunnissa ja alueellisissa taidetoimikunnissa. Heistä kaikkiaan kuusi

32 Taidetoimikuntien kokonaistuesta (ml. yhteisötuet sekä alueellisten taidetoimikuntien tuki) ks. esim. Karhunen 2013.

33 Valtioneuvoston nimittämät jäsenet eivät olleet minkään valtion taidetoimikunnan puheenjohtajia kuten muut Taiteen keskustoimikunnan jäsenet. Nykyisessä järjestelmässä keskustoimikuntaa vastaavaa elintä ei varsinaisesti ole. Taideneuvoston jäsenistä kukaan ei ole valtion tai alueellisen taidetoimikunnan puheenjohtaja tai jäsen.

(2 %) on Suomeen muualta muuttaneita. Määrä lisääntyi monialaisen taidetoimikunnan perustamisen yhteydessä, sillä kyseiselle toimikunnalle kuuluu monikulttuurisuusapurahojen jakaminen. Vähäinen maahanmuuttajien määrä on ollut osin seurausta siitä, että ehdotuksia ei ole lausunnonantajatahoilta tullut. Toisaalta niiden joukossa, joilta lausuntoa nimittämisasiassa pyydetään, eivät maahanmuuttajien järjestöt ja varsinkaan Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden järjestöt ole kovin vahvasti edustettuna³⁴.

Valtion erilaisia apurahoja hakeneet ja/tai saaneet eivät sinänsä edusta kaikkia suomalaista taiteilijoita. Osa taiteilijoista ei koskaan hae apurahoja joko siksi ettei halua, tarvitse, osaa tai usko saavansa. Hakijoita ja saajia tarkastelemalla voidaan kuitenkin saada jonkinlainen käsitys alan aktiivisesta taiteilijakunnasta, sillä useimmiten ammatillisesti aktiiviset taiteilijat etsivät myös hankkeilleen rahoitusta julkisista apurahoista.

Taidetoimikuntien myöntämien apurahojen lisäksi taidetoimikuntalaitoksella on myös muuta tukea monikulttuurisuudelle. Erityisesti tämä on näkynyt alueellisten taidetoimikuntien hanketoiminnassa ja läänintaiteilijoiden työssä. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan taidetoimikunta käynnisti vuonna 2007 monikulttuurisuushankkeen ”uussuomalaisten” yhteistyötarpeista ja vuonna 2008 aloitti läänintaiteilijalastenkulttuurin ja monikulttuurisen toiminnan alueilla. Varsinais-Suomessa työskenteli vuosina 2008–2013 esittävien taiteiden ja monikulttuurisuuden läänintaiteilija. Uudenmaan taidetoimikunnan toimialueella on toiminut monikulttuurisuuslänintaiteilija vuodesta 2011 lähtien. Vaikka kyseessä ei olekaan varsinaisesti suoraan taiteilijoille myönnettävä rahallinen tuki, on läänintaiteilijoiden hankkeiden avulla tavoitettu ja verkostoiduttu maahanmuuttajataiteilijoiden kanssa. Tällä verkostoitumisella voi olla pitkällä aikavälillä seurauksia sekä taidetoimikuntien kokoonpanoon että apurahoja hakevien taiteilijoiden määrään ja koostumukseen³⁵.

4.2.2. Tuen hakijat ja saajat kieliryhmittäin

Vuosittain valtion taidetoimikuntien tukea hakee kaikkiaan runsaat 5 000 yksityishenkilöä. Alueellisten taidetoimikuntien hakijat on jätetty tarkastelusta pois, sillä äidinkieltä ei alueellisten taidetoimikuntien

34 Valtion taidetoimikuntia nimitettäessä (2013) pyydettiin lausunto kaikkiaan 183 taholta, joista kuusi edusti maahanmuuttaja- tai monikulttuurisuusorganisaatioita (EU-MAN European Union Migrant Artists' Network, Kassandra ry, Maailman musiikin keskus ry, Pääkaupunkiseudun monikulttuurijärjestöjen yhteistyöverkosto Moniheli ry, Suomen Somaliliitto, Suomen Venäjänkielisten yhdistysten liitto). Luettelo lausunnonantajista: www.taike.fi.

35 Alueellisten taidetoimikuntien osalta ei ole tietoa apurahan hakijoiden taustasta edes karkealla äidinkielen tasolla. Yhdessä alueellisessa taidetoimikunnassa on tällä hetkellä maahanmuuttajajäsen (Etelä-Savon taidetoimikunnan puheenjohtaja Chieko Okabe-Silvasti).

apurahahakemuksissa kysytty³⁶. On kuitenkin syytä muistaa, että osa alueellisten taidetoimikuntien hakijoista hakee tukea myös valtion taidetoimikunnilta. Vuonna 2012 tällaisia henkilöitä oli kaikkiaan 1 147 henkilöä.

Taidetoimikuntien tuen hakijoista suuri enemmistö (n. 90 %) on edelleen suomenkielisiä (taulukko 5). Nopeimmin kasvava ryhmä on kuitenkin muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvat. Hakijamäärien vuosikasvu on sekä suomenkielisillä että ruotsinkielisillä ollut keskimäärin prosentin kun sen sijaan vieraskielisten (kieliryhmä ”muu”) hakijoiden määrä on kasvanut vuositason keskimäärin 10 prosenttia. Tästä huolimatta heidän osuutensa hakijoista on edelleen pieni (4 % hakijoista). Vuosien 2008 ja 2009 välillä vieraskielisten hakijamäärässä tapahtui hetkellinen nousu ja määrä kasvoi lähes sadalla henkilöllä (45 %). Syynä kasvuun oli uusi monikulttuurisuusapuraha (ks. luku 4.). Sitten vieraskielisten määrän kasvu on tasoittunut ja pysynyt alle 250 henkilössä vuositason.

Taulukko 5. Valtion taidetoimikuntien tuen hakijat kieliryhmittäin***

<i>Vuosi</i>	<i>Suomen- kieliset</i>	<i>% hakijoista</i>	<i>Ruotsin- kieliset</i>	<i>% hakijoista</i>	<i>Kieliryhmä ”muu”</i>	<i>% hakijoista</i>	<i>Kaikki hakijat</i>
2002	4 182	91	316	7	102	2	4 600
2003	4 315	90	363	7	128	3	4 807
2004	4 574	90	365	7	138	3	5 077
2005	4 609	89	399	8	141	3	5 149
2006	4 693	90	408	7	137	3	5 238
2007	4 762	90	374	7	144	3	5 280
2008	4 630	90	352	7	191	3	5 173
2009	4 602	88	364	7	276	5	5 247
2010	4 558	89	342	7	223	4	5 123
2011	4 683	90	312	6	219	4	5 223
2012	4 734	89	329	6	236	4	5 299
Vuosikasvu % keskimäärin	1 %		1 %		10 %		1 %

* Tuki sisältää kaikki valtion taidetoimikuntien tukimuodot (ks. liite 2).

** Yksityishenkilöt ja työryhmien yhteishenkilöt.

Apurahan saajien määrän kehitys vastaa melko tarkasti hakijoiden määrän kehitystä (taulukko 6). Kuten hakijoidenkin kohdalla, myös apurahan saajien määrän kasvu on ollut suurinta vieraskielisten osalta. Ryhmän osuuden kasvu on ollut keskimäärin 14 prosenttia vuosittain eli saajien määrä näyttää kasvaneen hakijamäärääkin nopeammin.

36 Alueellisten taidetoimikuntien hakijamäärä (yksityishenkilöt) on vuositason noin 1 100 henkilöä. Jatkossa äidinkieltä on tarkoitus kysyä myös alueellisten taidetoimikuntien lomakkeissa.

Myös suomenkielisten apurahan saajien määrä on lievästi kasvanut kun sen sijaan ruotsinkielisten määrän keskimääräinen kasvuprosentti näyttää miinusta.

On kuitenkin muistettava, että apurahaa saaneiden määrän tarkastelu ei kerro koko totuutta tuen määrästä ja kattavuudesta. Saajien määrä ei välttämättä kasva, vaikka tukisumma kasvaisikin, sillä tuki voidaan myöntää myös suurempina summina harvemmalle joukolle.

*Taulukko 6. Valtion taidetoimikuntien tuen saajat kieliryhmittäin 2002–2012 **

<i>Vuosi</i>	<i>Suomen- kieliset</i>	<i>% saajista</i>	<i>Ruotsin- kieliset</i>	<i>% saajista</i>	<i>Kieliryhmä 'muu'</i>	<i>% saajista</i>	<i>Kaikki</i>
2002	1611	88	181	10	30	2	1822
2003	1599	88	181	10	31	2	1811
2004	1834	88	195	9	47	2	2076
2005	1870	89	169	8	55	3	2094
2006	1954	90	166	8	58	3	2178
2007	1981	91	158	7	45	2	2184
2008	1958	90	140	7	67	3	2165
2009	2008	90	149	7	85	4	2242
2010	2047	89	149	6	100	4	2296
2011	2067	90	136	6	90	4	2298
2012	2091	90	132	6	92	4	2315
Keskimääräinen vuosikasvu %	3 %		–3 %		14 %		3 %

* Yksityishenkilöt ja työryhmien yhteyshenkilöt.

Eri kieliryhmien osuus taidetoimikuntien myöntämästä kokonaissummasta noudattaa niin ikään samankaltaista jakaumaa kuin osuudet hakijoista ja saajistakin. Runsaan kymmenen vuoden aikasarja osoittaa, ettei kieliryhmien välisessä suhteessa ole tapahtunut suuria muutoksia, lukuun ottamatta ruotsinkielisten osuuden lievää supistumista. Merkillepantavaa on kuitenkin se, että myös myöntösummia tarkasteltaessa vieraskielisten osuus kasvaa tasaisesti. Muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien apurahoitus on runsaassa kymmenessä vuodessa lähes viisinkertaistunut, vuoden 2002 runsaasta 130 000 eurosta lähes 700 000 euroon vuonna 2012. Vieraskielisten apurahan saajien osuus myönnetystä apurahasummasta on 4 prosenttia aivan kuten heidän osuutensa hakijoistakin (taulukko 7.). Yksittäisiä summia tarkasteltaessa keskimääräiset eri kieliryhmiä edustavien henkilöiden tukisummat eivät juurikaan poikkea toisistaan (noin 5 000 euron luokkaa). Viime vuosina keskimääräinen myöntösumma on ollut kieliryhmään ”muu” kuuluvilla useimmiten muutaman sata euroa pienem-

pi kuin suomen- tai ruotsinkielisillä, poikkeuksena vuosi 2012, jolloin ruotsinkielisten saama apurahasumma oli pienempi.

Taulukko 7. Eri kieliryhmien osuus (%) apurahoina myönnetystä kokonaissummasta vuosina 2002 – 2012*

	<i>Suomi</i> %	<i>Ruotsi</i> %	<i>Muu</i> %	<i>Muu</i> €	<i>Summa</i> € milj.
2002	90	9	1	136 170	11,8
2003	91	8	1	155 330	12,2
2004	89	9	2	215 280	12,9
2005	90	8	2	267 980	13,1
2006	91	7	2	275 850	13,6
2007	91	7	2	271 130	13,7
2008	91	6	3	395 020	14,1
2009	90	7	3	498 510	16,2
2010	89	7	4	642 660	16,8
2011	90	7	3	558 380	17,5
2012	89	7	4	673 730	18,2
Ka.	90	7	2		

* Kokonaissummassa ovat mukana kaikki valtion taidetoimikuntien jakamat yksityishenkilöiden ja työryhmien tuet (taiteilija-apurahat, kohdeapurahat, matka-apurahat, monikulttuurisuusapurahat jne.) taiteilija-apurahojen osalta myös ko. vuonna voimassaolevat, aiemmin myönnetyt. Ei sisällä palkintoja eikä taiteilija-professorien palkkoja.

Voidaan myös pohtia sitä, kuinka houkutteleva valtiollinen taiteen tukijärjestelmä on uusille hakijoille ylipäänsä ja maahanmuuttajille erityisesti. Vuosittain keskimäärin viidennes apurahaa hakeneista yksityishenkilöistä on ollut sellaisia, jotka eivät ole koskaan aikaisemmin hakeneet mitään valtion apurahaa. Tämä osuus on kuitenkin viime vuosina pudonnut ja vuonna 2012 se oli enää kymmenesosa. Uusien hakijoiden joukossa vieraskielisten osuus on kuitenkin kasvanut ohi ruotsinkielisten osuuden ja suomenkielisten osuus on kaiken kaikkiaan pari prosenttiyksikköä pienempi kuin koko hakijakunnan osalta. Voidaankin ajatella, että ellei vieraskielisiä hakijoita olisi, järjestelmä näyttäytyisi vielä nykyistäkin staattisempana. (Taulukko 8.)

Kun tarkastellaan eri kieliryhmien onnistumista apurahan hakijoina (so. kyseiseen kieliryhmään kuuluvien apurahan saajien prosenttiosuus hakijoista) eivät erot kieliryhmien välillä osoittautu suuriksi mutta niitä kuitenkin on (taulukko 9). Suomenkielisistä hakijoista keskimäärin 42 prosenttia on saanut apurahahakemukseensa myönteisen päätöksen viimeisen kymmenen vuoden aikana. Ruotsinkielisten hakijoiden ”onnistumisprosentti” on keskimäärin 45, mutta kieliryhmään ’muu’ kuuluvien keskimäärin 36 prosenttia. Merkille pantavaa

on myös, että ruotsinkielisten apurahan saajien osuus hakijoista on tarkasteluvuosina pienentynyt. Kun vielä vuonna 2002 yli puolet ruotsinkielisistä hakijoista sai apurahan, vuonna 2012 osuus oli laskenut runsaaseen 40 prosenttiin.

*Taulukko 8. Valtion apurahaa hakeneet uudet hakijat kieliryhmittäin 2002–2012 (%-osuudet)**

<i>Vuosi</i>	<i>Suomi</i>	<i>Ruotsi</i>	<i>Muu</i>	<i>Uusia hakijoita yhteensä</i>	<i>Uusien hakijoiden osuus kaikista %</i>
	%	%	%		
2002	90	7	3	1109	24
2003	89	7	4	1111	23
2004	88	8	4	1067	21
2005	87	8	5	1134	22
2006	87	9	4	1074	21
2007	89	7	4	1171	22
2008	85	9	6	937	18
2009	79	7	14	1079	21
2010	87	6	7	857	17
2011	85	6	8	997	19
2012	87	6	7	549	10
Ka.	87	7	6	1008	20

* Yksityishenkilöt ja työryhmien yhteyshenkilöt.

Kokonaisuudessaan näyttäisi siltä, että vieraskielisten hakijoiden on ollut aavistuksen vaikeampi saada apurahaa kuin suomen- tai ruotsinkielisten. Asia ei kuitenkaan ole näin suoraviivainen sellaisessa järjestelmässä, joka perustuu laadullisiin perustein tehtävään vertaisarvointiin. Lähtökohtana päätöksenteossa ei voi olla hakijan äidinkieli vaan hakemusasiakirjat ja suunniteltu hanke tai taiteellinen työ. Sitä voidaan kuitenkin kysyä, onko pääasiassa kantasuomalaisista koostuva vertaisarviointiryhmä kyennyt aina kattavasti arvioimaan vieraskielisten hakemuksia.

*Taulukko 9. Apurahan saajien osuus hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012**

<i>Vuosi</i>	<i>Suomi %</i>	<i>Ruotsi %</i>	<i>Muu %</i>	<i>Kaikki %</i>
2002	38	57	31	40
2003	37	50	25	38
2004	40	53	34	41
2005	41	42	39	41
2006	42	41	41	42
2007	42	42	31	41
2008	42	40	35	42
2009	44	40	31	43
2010	45	44	45	45
2011	44	44	41	44
2012	44	40	39	44
Ka.	42	45	36	42

*Yksityishenkilöt ja työryhmien yhteyshenkilöt. Ei sisällä alueellisten taidetoimikuntien hakijoita.

Apurahan saajien tarkastelussa tulee ottaa huomioon myös se, minkä tyyppistä apurahaa on haettu. Kun mukana ovat kaikki taidetoimikuntien apurahat (pl. alueelliset) aina parin sadan euron matka-apurahasta viisi- tai kymmenvuotiseen taiteilija-apurahaan on selvää, että apurahan saajien osuudet vaihtelevat tukimuodoittain eivätkä tukimuodot sellaisenaan ole vertailukelpoisia.

Valtion taiteilija-apurahat (työskentelyapurahat 0,5–10 vuodeksi) ovat valtion myöntämistä apurahoista perinteisimmät (jaettu järjestelmän alusta saakka) ja niitä voidaan pitää myös apurahojen ”kuningaslajina”. Vuosiapurahat ovat tavoiteltuja, sillä ne takaavat työrauhan taiteelliseen työhön ja nykyisin niistä kertyy myös sosiaaliturvaa. Vuosiapurahoja koskevat myös merkittävimmät taiteelliseen laatuun liittyvät kriteerit, kuten esimerkiksi se, että vähintään kolmivuotisia apurahoja myönnettäessä etusija on annettava luovan suorituskyvyn jo osoittaneille taiteenharjoittajille. Lisäksi valtion taidetoimikunta voi asettaa apurahan saamisen ehdoksi, ettei apurahan saaja ole apurahakautenaan palkatussa tehtävässä. Valtion taiteilija-apurahat ovatkin olleet selvästi vaikeimmin saavutettava tukimuoto niin suomen-, ruotsin- kuin vieraskielisillekin. Taulukosta 10 käy ilmi valtion taiteilija-apurahaa saaneiden osuus hakijoista kieliryhmittäin. Taulukko osoittaa, että muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien hakijoiden osuus ei juurikaan poikkeaa suomenkielisten osuudesta, joinakin vuosina se on ollut jopa korkeampi kuin suomenkielisten. Ruotsinkielisten apurahan saajien osuus hakijoista on korkein (joinakin vuosina viidennes, keskimäärin 16 %).

Taulukko 10. Valtion taiteilija-apurahan saajien osuus (%) hakijoista kieliryhmittäin 2002–2012

<i>Vuosi</i>	<i>Suomi %</i>	<i>Ruotsi %</i>	<i>Muu %</i>	<i>Kaikki %</i>	<i>Hakijoita (N)</i>
2002	11	18	11	11	2000
2003	11	12	15	11	1898
2004	11	21	9	12	1927
2005	12	13	9	12	2029
2006	13	11	14	13	1936
2007	12	10	9	12	2017
2008	11	18	13	11	2019
2009	14	20	17	14	1979
2010	14	16	16	14	1985
2011	14	18	11	15	1971
2012	14	20	16	14	2131
Ka.	12	16	13	13	1990

4.2.3. Vieraskieliset apurahan hakijoina ja saajina taiteenaloittain

Tässä luvussa tarkastellaan perusteellisemmin apurahaa hakeneiden ja saaneiden vieraskielisten tilannetta taiteenaloittain. Yleiskatsauksen jälkeen jokaisesta taiteenalasta esitetään tarkempia tietoja eri kieliryhmien osuuksista. Käsittelyjärjestys on aakkosjärjestyksen mukainen.

Maahanmuuttajahakijoita on tarkasteluvuosina ollut lukumääräisesti eniten kuvataiteen ja säveltaiteen hakijoiden joukossa. Suurimmat suhteelliset (prosentuaaliset) osuudet ovat kuitenkin olleet media-taiteessa ja ryhmässä ”muu”. Sama pätee myös apurahan saajiin.

*Taulukko 11. Valtion taidetoimikuntien apurahojen hakijat 2002–2012: vieraskieliset / %-osuudet**

<i>Taiteenala</i>	<i>2002</i> %	<i>2003</i> %	<i>2004</i> %	<i>2005</i> %	<i>2006</i> %	<i>2007</i> %	<i>2008</i> %	<i>2009</i> %	<i>2010</i> %	<i>2011</i> %	<i>2012</i> %
Arvostelijat	1	2	–	–	2	–	–	–	2	4	–
Elokuvataide	2	2	3	6	3	4	3	7	5	4	7
Kirjallisuus**	1	1	1	1	1	1	1	2	1	2	2
Kuvataide	3	3	3	3	3	4	5	6	5	5	5
Mediataide	5	1	3	5	5	5	11	10	12	8	15
Muu***	2	5	4	5	3	7	7	17	11	7	8
Näyttämötaide	1	2	2	2	2	2	3	2	3	4	3
Rakennustaide	3	5	9	3	1	5	–	3	2	1	3
Sirkustaide	–	7	2	–	–	–	2	5	–	3	2
Säveltaide	3	4	4	4	4	3	6	7	5	5	6
Taideteollisuus	2	2	2	4	3	4	4	5	5	4	5
Tanssitaide	4	6	5	4	3	3	4	8	8	5	3
Valokuvataide	4	3	4	4	4	2	6	6	4	7	7
Yhteensä %	2	3	3	3	3	3	4	5	4	4	4
Hakijat yhteensä	4 600	4 806	5 076	5 149	5 238	5 280	5 180	5 245	5 123	5 223	5 299

* Valtion taidetoimikunnat, yksityishenkilöt (ml. työryhmien yhteishenkilöt).

** Sis. tietokirjallisuuden.

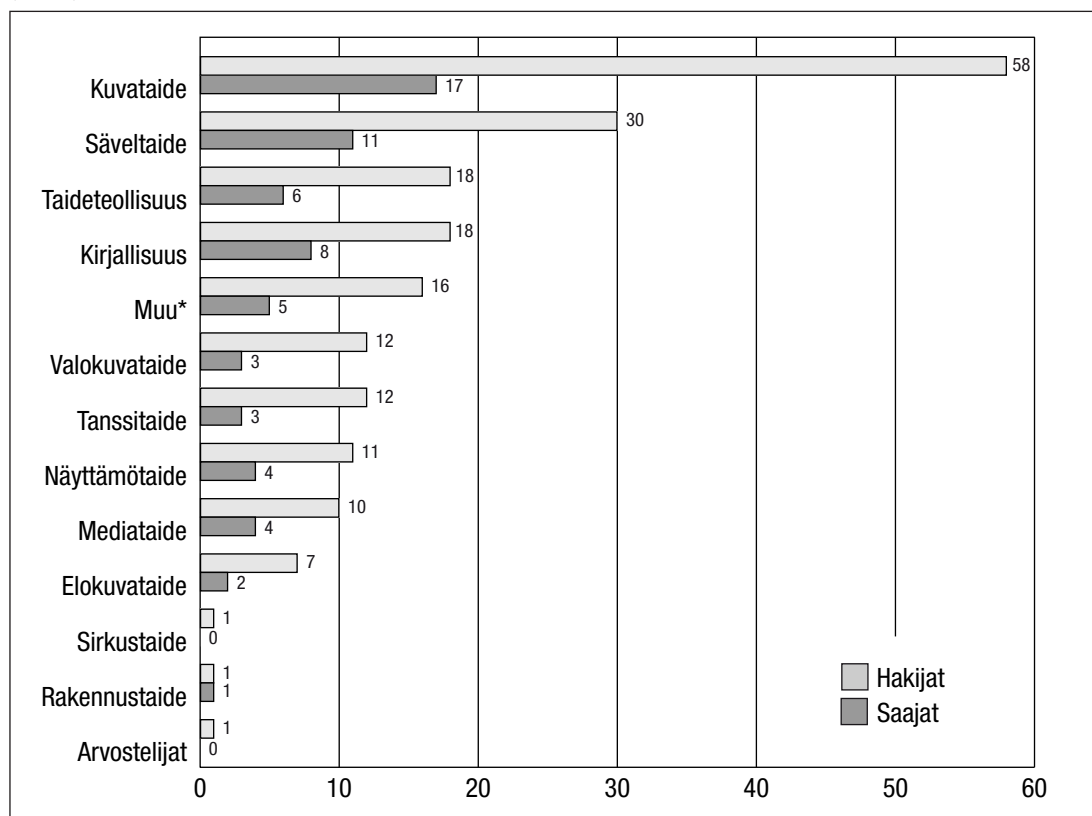
Taulukko 12. Valtion taidetoimikuntien apurahojen saajat 2002–2012: vieraskieliset / %-osuudet

<i>Taiteenala</i>	<i>2002</i> %	<i>2003</i> %	<i>2004</i> %	<i>2005</i> %	<i>2006</i> %	<i>2007</i> %	<i>2008</i> %	<i>2009</i> %	<i>2010</i> %	<i>2011</i> %	<i>2012</i> %
Arvostelijat	–	–	–	–	–	–	–	–	5	–	–
Elokuvataide	–	–	3	10	–	–	3	14	7	7	4
Kirjallisuus**	–	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kuvataide	4	5	4	4	4	3	5	5	8	6	7
Mediataide	–	–	5	9	8	7	7	6	13	6	22
Muu***	2	–	3	9	4	3	13	9	15	8	8
Näyttämötaide	2	–	2	3	2	2	4	2	4	4	3
Rakennustaide	6	5	9	3	2	5	–	–	5	3	3
Sirkustaide	–	6	–	–	–	–	–	–	–	5	4
Säveltaide	3	2	5	4	5	3	5	6	6	6	6
Taideteollisuus	2	3	3	1	6	5	3	6	4	5	5
Tanssitaide	3	3	2	3	3	1	5	4	7	6	3
Valokuvataide	4	1	3	3	1	2	4	6	3	9	4
Yhteensä %	2	2	2	3	3	2	3	4	4	4	4
Saajat yhteensä	1 822	1 811	2 076	2 094	2 178	2 184	2 172	2 242	2 296	2 298	2 315

* Valtion taidetoimikunnat, yksityishenkilöt (ml. työryhmien yhteishenkilöt).

** Sis. tietokirjallisuuden.

Kuvio 4. Valtion taidetoimikuntien vieraskieliset apurahan hakijat ja saajat keskimäärin (lkm) taiteenaloittain 2002–2012

Arvostelijat

Valtion taidehallinnossa arvostelijat on luokiteltu taideammattilaisten joukkoon järjestelmän perustamisesta asti. Arvostelijoilla on ollut oma taiteilija-apurahakiintiönsä ja he ovat voineet saada esimerkiksi kohdeapurahoja ns. monitaiteellisesta määrärahasta (monitaiteen kohdeapurahat). Vuoden 2013 alusta voimaan tulleen taidehallinnon uudistuksen jälkeen kriitikoille myönnettäviä apurahoja varten on taidejournalismin jaosto monialaisessa taidetoimikunnassa³⁷.

Koska kyseessä on hyvin kiinteästi kieleen liittyvä ala, on muiden kuin suomen- ja ruotsinkielisten osuus ollut arvostelijoiden joukossa hyvin vähäinen. Ylipäätään kyse on lukumääräisesti erittäin pienestä ryhmästä. Vuositasolla arvostelijoiden ryhmään kuuluvia hakijoita on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut 40–70 henkilöä.

Vieraskielisten osuus arvostelijoiden apurahan saajina on alhaisempi kuin heidän osuutensa hakijoista. Koska kyseessä on ylipäätään pieni ala ja vieraskielisten määrä vuositasolla vain muutama henkilö, kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä tästä ei kuitenkaan voida tehdä. Vieraskielisiä on ollut arvostelijoiden apurahojen hakijoina 1–2

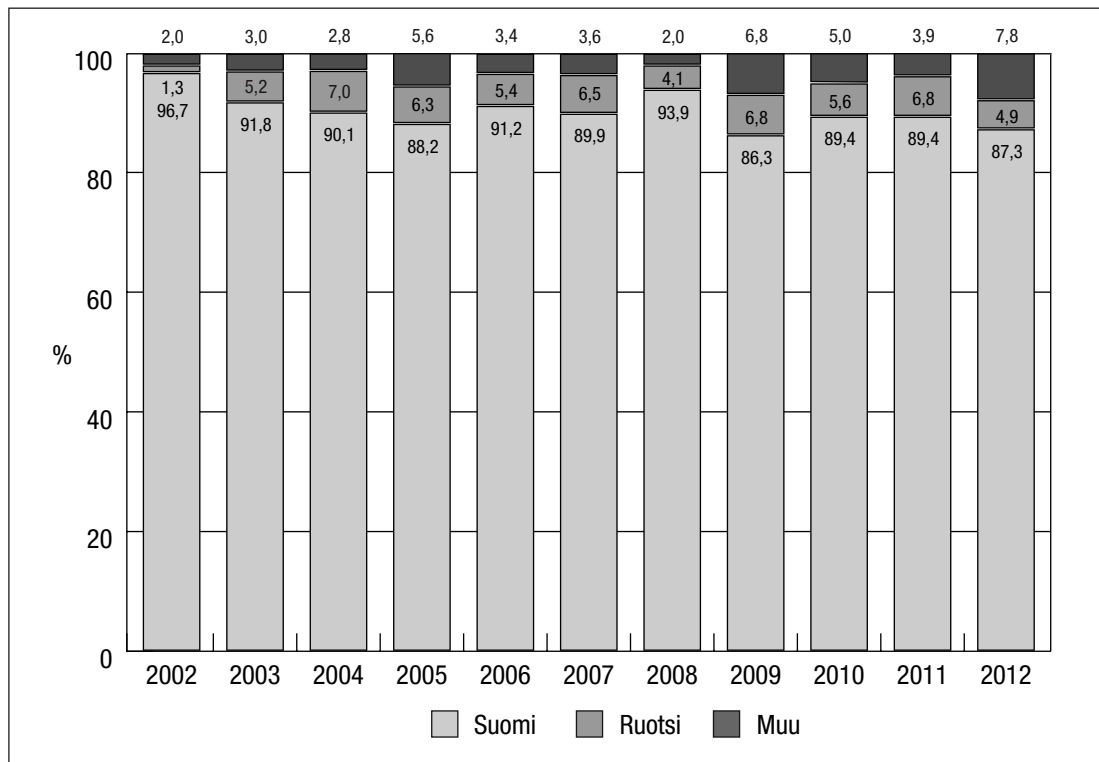
37 Aiemmin arvostelijoiden apurahat myönsi Taiteen keskustoimikunta (luottamuselin).

henkilöä kaikkiaan viitenä tarkasteluvuonna. Apuraha on myönnetty yhtenä vuonna, jolloin ainoa hakija myös sai apurahan.

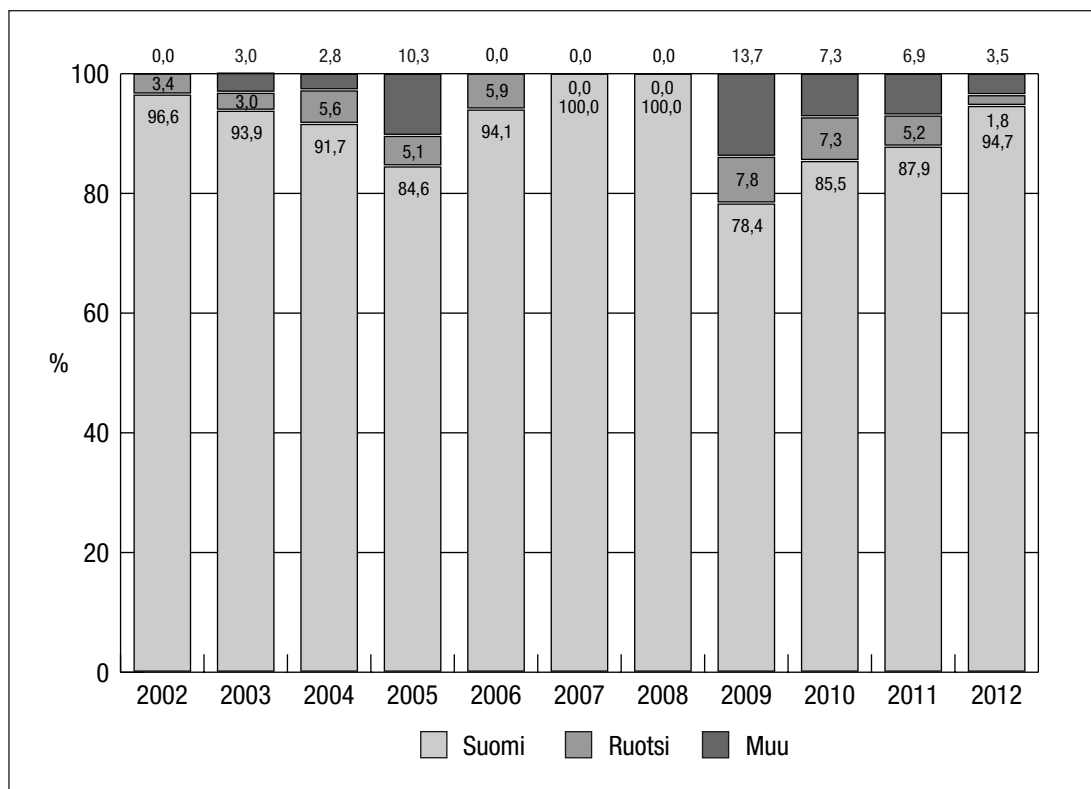
Elokuva

Elokuvataiteen apurahojen ja avustusten hakijoiden joukossa yksityishenkilöiden määrä on muita taiteenaloja pienempi, sillä alalla toimitaan pääsääntöisesti tuotantoyhtiömuodossa. Yksityishenkilöiden apurahoja haetaan ja myönnetään pääasiassa käsikirjoituksen valmisteluun. Yksityishenkilöitä on elokuvan alalla ollut hakijoina tarkastelujakson (2002–2012) aikana keskimäärin 163 henkilöä vuodessa. Vuositasolla vieraskielisten määrä on ollut melko vähäinen, enimmillään 16 hakijaa vuodessa ja osuus hakijoista on vaihdellut nolasta kahdeksaan prosenttiin. Niin ikään vieraskielisten osuus elokuvan apurahan saajina on vaihdellut vuositasolla siten, että joinakin vuosina saajia ei ole ollut lainkaan ja joinakin vuosina osuus on ollut yli 10 prosenttia alan apurahan saajista. Hakijoiden ja saajien prosenttiosuuksien vertailu osoittaa myös suurta vaihtelua. (Kuviot 5 ja 6.)

Kuvio 5. Elokuvataiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Kuvio 6. Elokvataiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %

Hakijoiden menestyminen kieliryhmittäin tarkasteltuna on ollut tasaista eli keskimäärin neljännes kuhunkin kieliryhmään kuuluvista hakijoista on saanut tarkasteluvuosina apurahan. Ruotsinkielisten joukossa keskimääräinen osuus on hieman alhaisempi (21 %). (Taulukko 13.)

Taulukko 13. Elokuvataiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

<i>Vuosi</i>	<i>Kieliryhmä %</i>			
	<i>Suomi</i>	<i>Ruotsi</i>	<i>Muu</i>	<i>Kaikki</i>
2002	19	..	..	19
2003	25	..	..	25
2004	26	20	..	25
2005	26	..	..	27
2006	24	..	..	23
2007	23	..	..	21
2008	24	..	..	22
2009	24	31	54	27
2010	29	40	..	31
2011	28	21	..	28
2012	30	10	13	28
Ka.	25	21	24	25

.. = hakijoita alle 10.

Kirjallisuus

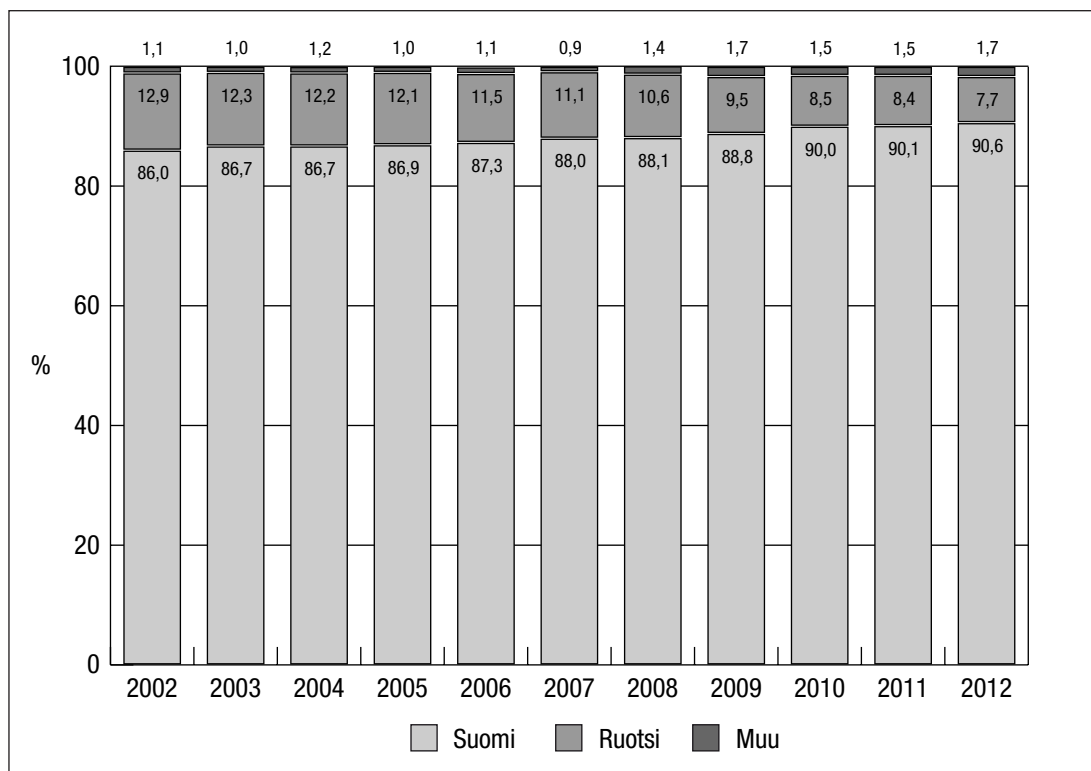
Kirjallisuuden apurahan hakijat ovat kuvataiteilijoiden ohella taide-toimikuntien tuen suurin hakijaryhmä, apurahoja hakee vuosittain noin 1 300–1 400 henkilöä. Kirjallisuuden hakijoihin luokitellaan myös kääntäjät sekä tietokirjailijat. Viimeksi mainittuja on vain ns. kirjasto-apurahaa³⁸ hakeneiden joukossa (tietokirjailijoiden osuus noin neljännes kirjastoapurahojen hakijoista).

Kirjallisuuden hakijoiden joukossa vieraskielisten osuus on pieni (vuosittain 15–25 hakijaa), mutta absoluuttisina lukumäärinä kuitenkin huomattavasti suurempi kuin joidenkin muiden alojen, kuten esimerkiksi elokuvan.

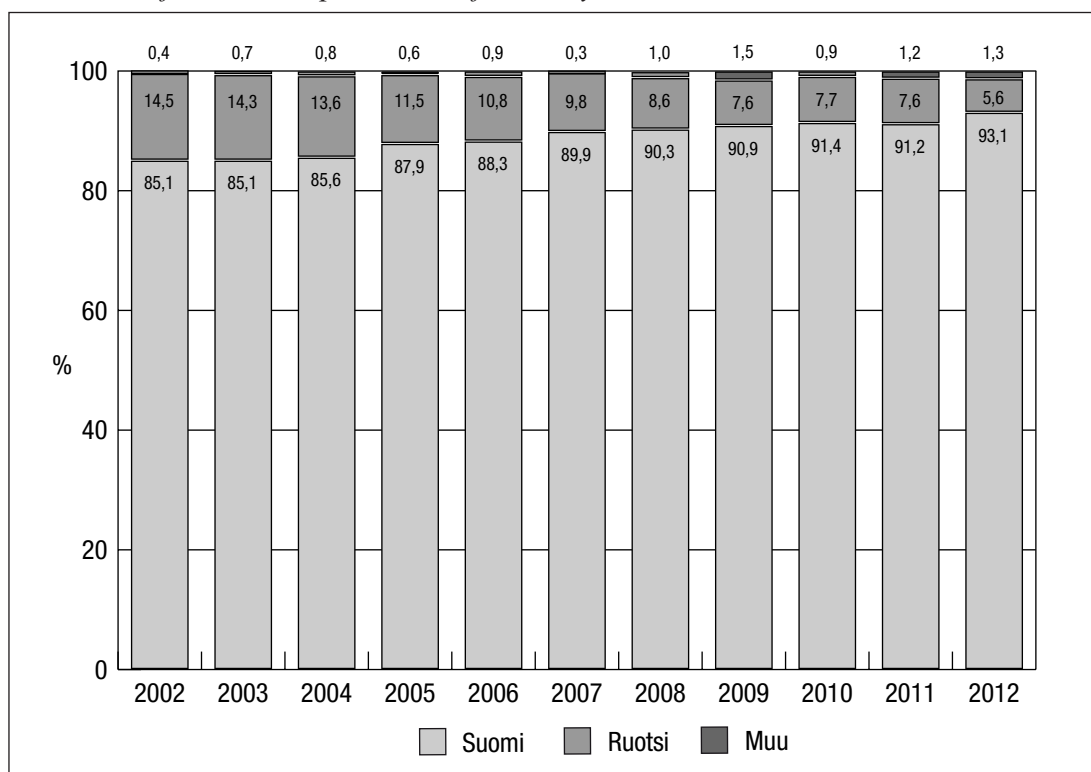
Vieraskielisten osuus hakijoista ja saajista on kasvanut melko hitaasti runsaassa kymmenessä vuodessa (kuviot 7 ja 8). Kehitys on kuitenkin ollut hakijoiden ja saajien osuudessa yhdenmukainen eli apurahan saajien osuus vastaa heidän osuuttaan hakijoista.

³⁸ Apurahat kirjailijoille ja kääntäjille (L 1961/236).

Kuvio 7. Kirjallisuuden apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Kuvio 8. Kirjallisuuden apurahan saajat kieliryhmittäin %

Kirjallisuudessa molempien kotimaisten kielten edustajat ovat menestyneet hakijoina paremmin kuin vieraskieliset. Apurahan saaneiden osuus vieraskielisistä hakijoista on kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 45 prosenttia, kun suomen- tai ruotsinkielisistä hakijoista keskimäärin yli 60 prosenttia on saanut apurahan. Tosin vieraskielisten menestyminen hakuprosessissa on aineiston perusteella huomattavasti parempaa kuin muilla taiteenaloilla, rakennustaidetta lukuun ottamatta.

Taulukko 14. Kirjallisuuden apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

<i>Vuosi</i>	<i>Kieliryhmä %</i>			
	<i>Suomi</i>	<i>Ruotsi</i>	<i>Muu</i>	<i>Kaikki</i>
2002	69	78	29	69
2003	66	78	46	67
2004	71	80	47	72
2005	69	65	43	68
2006	66	61	50	66
2007	67	57	23	65
2008	69	55	50	67
2009	70	54	61	68
2010	71	63	45	70
2011	70	62	52	69
2012	68	48	50	66
Ka.	69	64	45	68

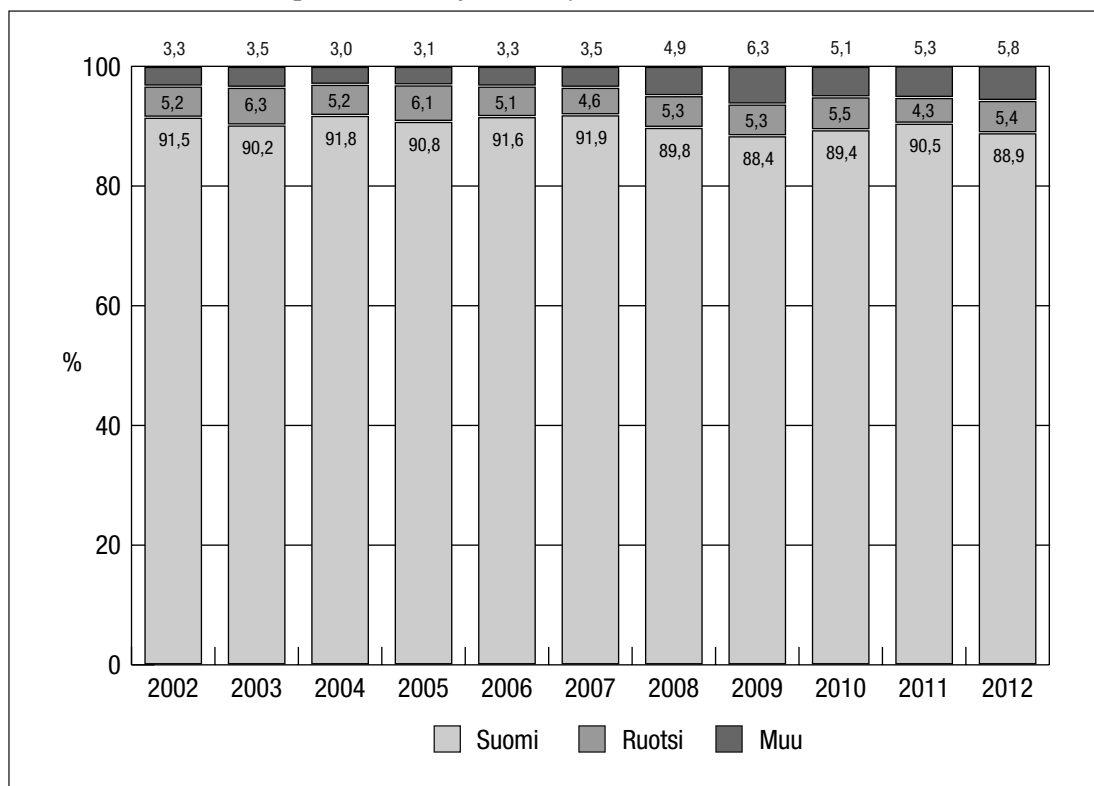
Kirjallisuuden erikoisuus verrattuna muihin taiteenaloihin on se, että toistaiseksi muulla kuin suomen-, ruotsin- tai saamenkielellä kirjoittava kirjailija ei ole saanut kertaakaan valtion kirjallisuustoimikunnalta taiteilija-apurahaa. Syynä tähän on todennäköisesti ainakin osin se, että muilla kielillä kirjoittavien työtä ei ole mahdollisuus arvioida samalla tavoin vertaisarvioijien (toimikunnan jäsenten) ollessa suomen- tai ruotsinkielisiä.

Kuvataide

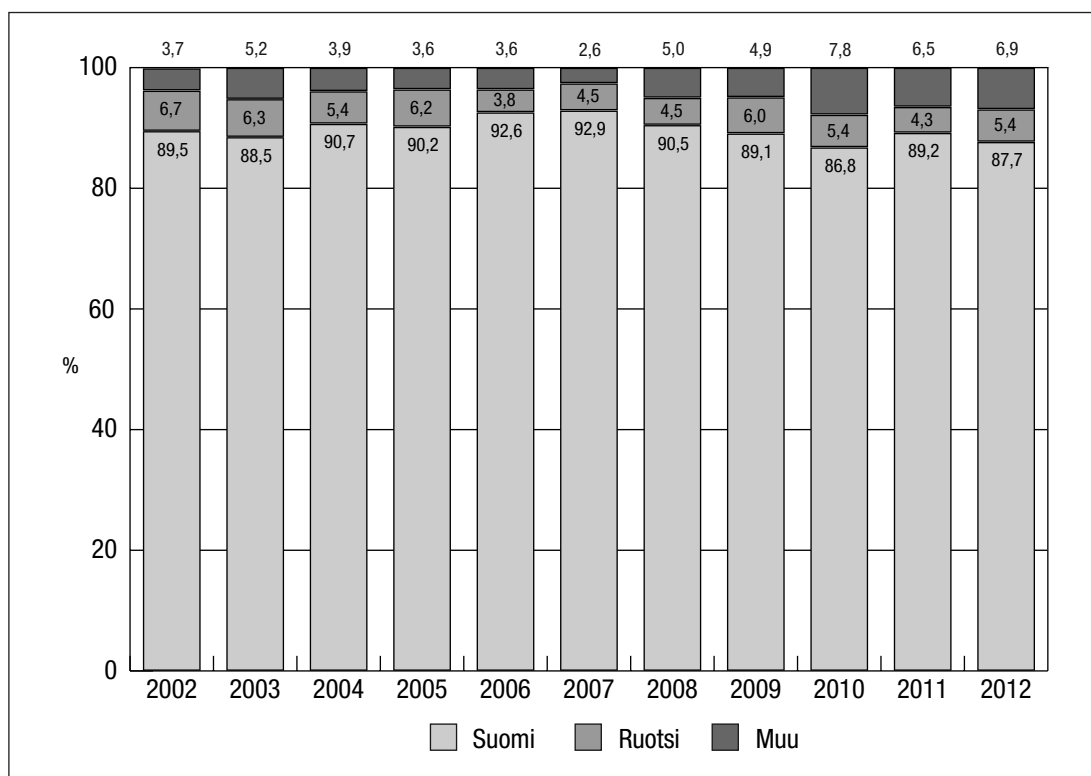
Kuvataiteen apurahojen hakijamäärät ovat yhdessä kirjallisuuden kanssa muodostaneet suurimman ryhmän koko taidetoimikuntajärjestelmän olemassaolon ajan. Valtion apurahoja kuvataiteen alalta hakee yli 1 300 henkilöä vuosittain. Vieraskielisiä hakijoita on ollut kuvataiteessa pitkään, jo silloin kun heitä ei luokiteltu rekisterissä erilliseksi ryhmäkseen.

Sekä maahanmuuttajahakijoiden että saajien määrän kehitys on ollut lievästi nouseva (kuviot 9 ja 10). Runsas kymmenen vuotta sitten kuvataiteen apurahojen hakijoista kolmisen prosenttia oli vieraskielisiä kun osuus vuonna 2012 oli kuusi prosenttia. Vuonna 2009 hakijoiden määrässä tapahtui hyppäys ylöspäin, joka johtui monikulttuurisuusapurahan perustamisesta. Kyseistä vuotta lukuun ottamatta vieraskielisten hakijoiden määrä on pysytellyt 60–70 henkilössä ja se on nykyisin hieman suurempi kuin kuvataiteen apurahoja hakevien ruotsinkielisten hakijoiden määrä. Apurahan saaneiden vieraskielisten osuus on useimpina vuosina ollut joko sama tai suurempi kuin heidän osuutensa hakijoista, esimerkiksi vuonna 2012 vieraskielisiä oli hakijoista noin kuusi prosenttia ja saajista noin seitsemän prosenttia.

Kuvio 9. Kuvataiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Kuvio 10. Kuvataiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %

Taulukko 15. Kuvataiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

Vuosi	Kieliryhmä %			Kaikki
	Suomi	Ruotsi	Muu	
2002	22	29	25	22
2003	21	21	31	21
2004	24	26	32	24
2005	25	25	29	25
2006	25	19	27	25
2007	24	23	17	23
2008	26	21	26	25
2009	27	30	21	27
2010	27	27	42	27
2011	27	28	34	27
2012	30	31	37	31
Ka.	25	25	29	25

Kuvataiteessa kunkin kieliryhmän ”onnistuminen” näyttää kohtuullisen tasavertaiselta, vaikka keskimääräisesti tarkasteltuna vieraskieliset

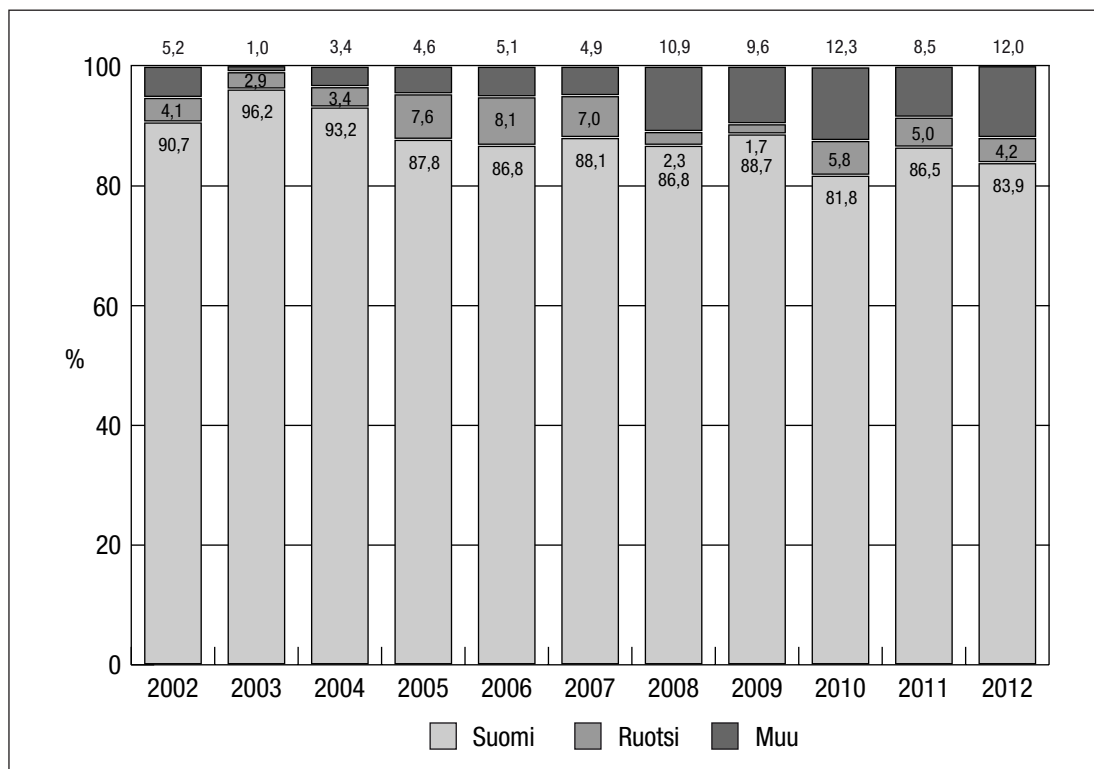
näyttäisivät menestyneen aavistuksen paremmin kuin suomen- ja ruotsinkieliset (taulukko 15). Vuosittainen vaihtelu on kuitenkin vieraskielisten kohdalla yleisempää.

Mediataide

Mediataidetta on apurahajärjestelmässä alettu käsitellä omana taiteenalanana 2000-luvun alusta lähtien. Sitä ennen mediataiteilijat hakivat pääasiassa kuvataiteen apurahoja, koska ”omaa” ryhmää ei ollut.³⁹

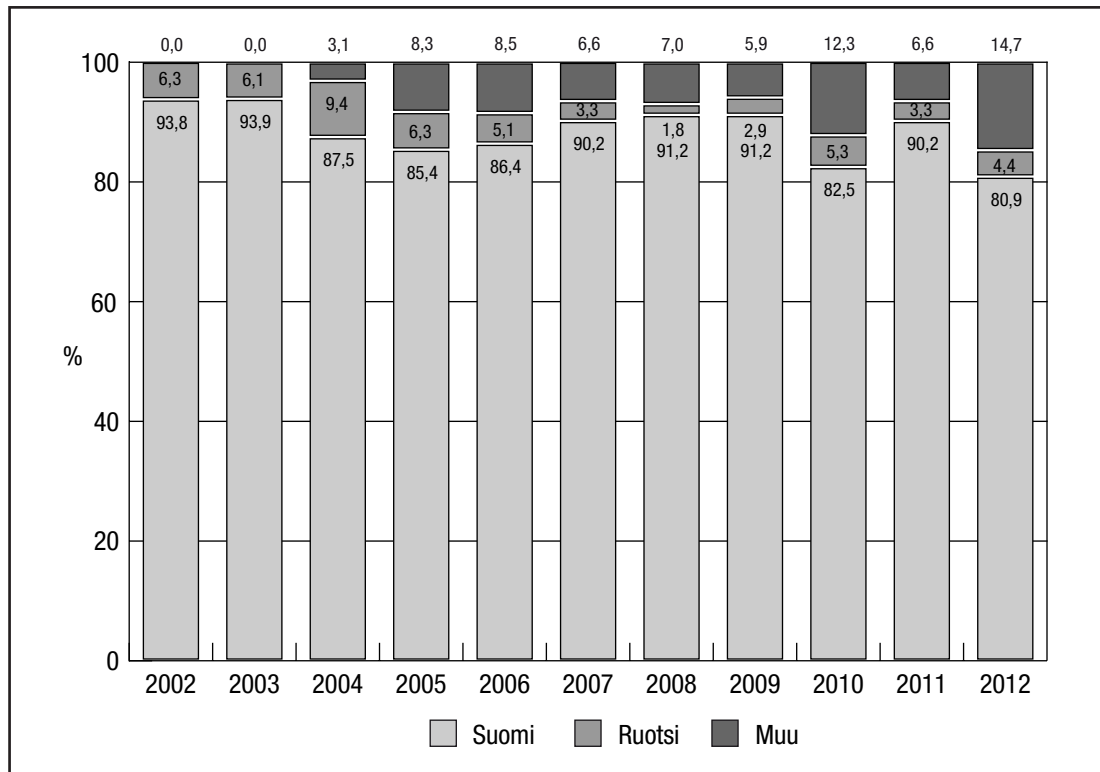
Maahanmuuttajien osuus alan hakijoista on kasvanut tasaisesti tarkastelujakson aikana ja se on myös yksi taiteenalojen suurimmista. Ala on kuitenkin lukumääräisesti pieni, sillä vuositasolla hakijoita on ollut keskimäärin 130 ja vieraskielisiä viime vuosina 10–20 henkilöä. Apurahaa saaneiden maahanmuuttajien osuus on myös noususuuntainen, mutta siinä on melko suurta vuosittaista vaihtelua. Vieraskielisten osuus apurahan saajista ei paria vuotta lukuun ottamatta vastaa täysin heidän hakijaosuuttaan (muina vuosina osuus on joko pienempi tai suurempi kuin hakijoiden vastaava) mutta erot ovat hyvin pieniä. (Kuviot 11 ja 12.)

Kuvio 11. Mediataiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %

39 Taiteen keskustoimikunnan aikana mediataiteella oli oma jaosto (vuosina 2001–2011) sekä valokuva- ja taidetoimikunnan yhteydessä toimiva jaosto (2012). Vuodesta 2013 alkaen media-, sarjakuva- ja kuvitustaiteella on yhteinen oma toimikunta.

Kuvio 12. Mediataiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %

Vieraskielisten menestyminen mediataiteen apurahan hakijana on ollut hieman heikompaa kuin suomenkielisten, mutta ero on hyvin pieni. Ruotsinkielisiin hakijoihin verrattuna eroa on kuitenkin lähes kymmenen prosenttiyksikköä ruotsinkielisten hyväksi. (Taulukko 16.)

Taulukko 16. Mediataiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

Vuosi	Kieliryhmä %			Kaikki
	Suomi	Ruotsi	Muu	
2002	17	..	..	16
2003	31	..	..	32
2004	34	..	..	36
2005	36	30	..	37
2006	43	27	..	43
2007	44	20	..	43
2008	46	..	29	44
2009	61	..	36	59
2010	37	..	37	37
2011	45	..	33	43
2012	34	..	43	35
Ka.	39	46	37	39

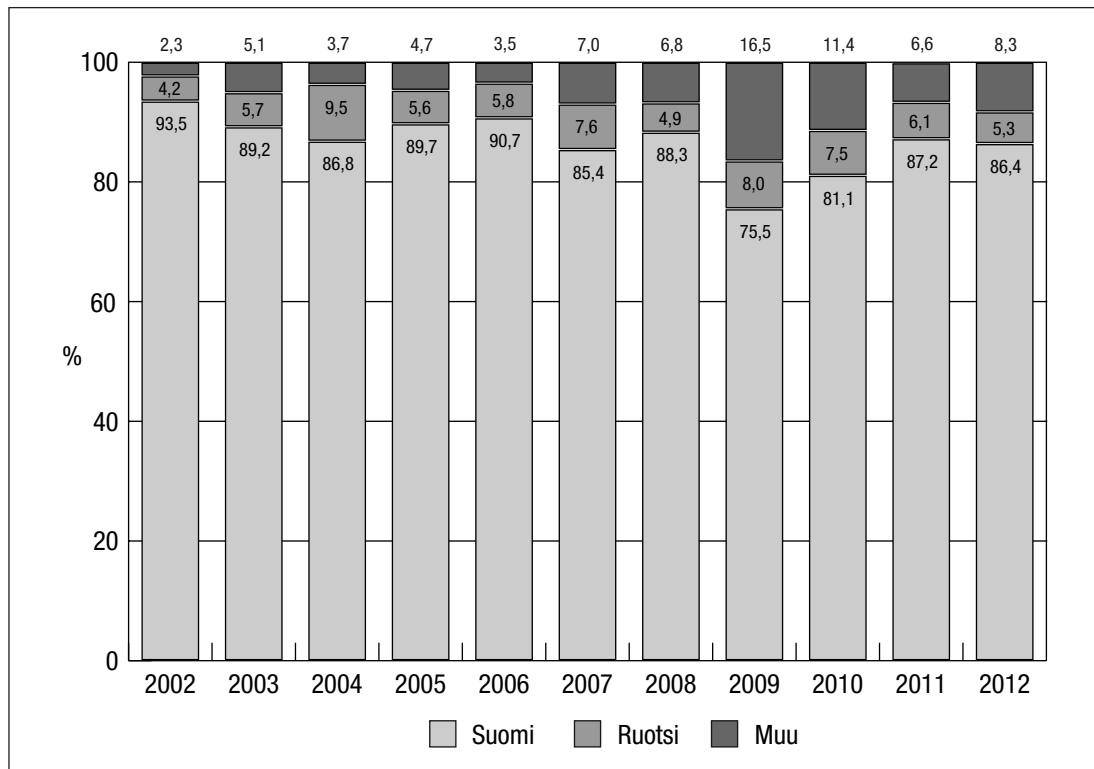
.. = hakijoita alle 10.

Muu

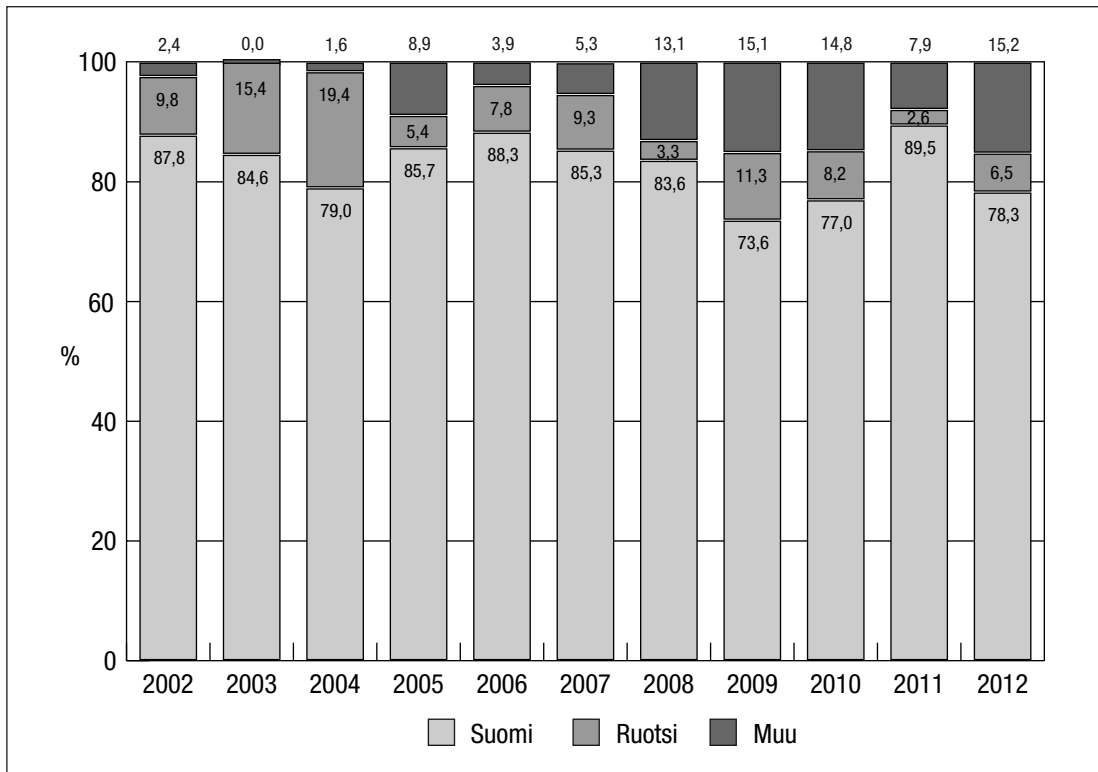
Ryhmään muu sisältyvät sellaiset hakijat, jotka ovat valinneet hakemuslomakkeessa ko. kohdan eli käytännössä katsovat, ettei heidän hakemuksensa ole luokiteltavissa mihinkään olemassa olevaan taiteenalaan. Käytännössä ryhmä sisältää taiteenalojen välisiä/monitaiteellisia hankkeita tai taiteilijoita, jotka toimivat usealla taiteenalalla. Niin ikään joukossa on esimerkiksi sarjakuvataiteilijoita, äänitaiteilijoita, esitystaiteilijoita jne. Ryhmä on erittäin heterogeeninen ja sama hakija saattaa joinakin vuosina sijoittaa itsensä ryhmään ”muu” ja joinakin vuosina johonkin toiseen taiteenalaan.

Vieraskielisten hakijoiden osuus on vaihdellut tavallista enemmän. Useimpina tarkasteluvuosina vieraskieliset ovat saaneet apurahoja joko hakijaosuuttaan vastaavasti tai hieman enemmän (kuviot 13 ja 14.).

Kuvio 13. Ryhmän ”muu” apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Kuvio 14. Ryhmän ”muu” apurahan saajat kieliryhmittäin %

Taiteenalalle ”muu” luokitellut vieraskieliset hakijat ovat menestyneet apurahan hakijoina hieman suomenkielisiä paremmin mutta ruotsinkielisiä huonommin. Keskimäärin kymmenen vuoden aikana saajien osuus hakijoista on ollut runsas neljännes, kun suomenkielisten vastaava osuus oli runsas viidennes. Ruotsinkielisistä apurahan hakijoista keskimäärin vajaa kolmannes sai apurahan. (Taulukko 17.)

Taulukko 17. Ryhmän ”muu” apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

<i>Vuosi</i>	<i>Kieliryhmä %</i>			<i>Kaikki</i>
	<i>Suomi</i>	<i>Ruotsi</i>	<i>Muu</i>	
2002	18	..	..	19
2003	14	40	..	15
2004	23	52	..	26
2005	23	23	45	24
2006	29	40	..	30
2007	24	29	18	24
2008	22	15	44	23
2009	24	35	23	25
2010	25	29	35	27
2011	20	8	23	19
2012	16	21	30	17
Ka.	22	31	26	23

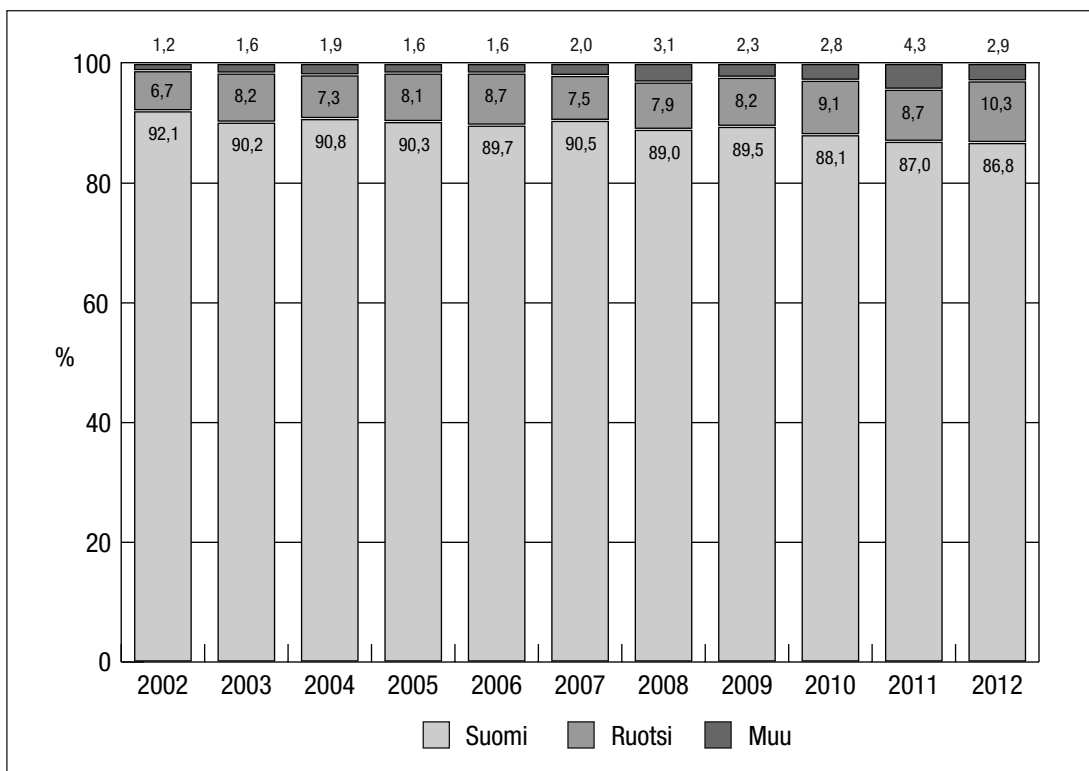
.. = hakijoita alle 10.

Näyttämötaide

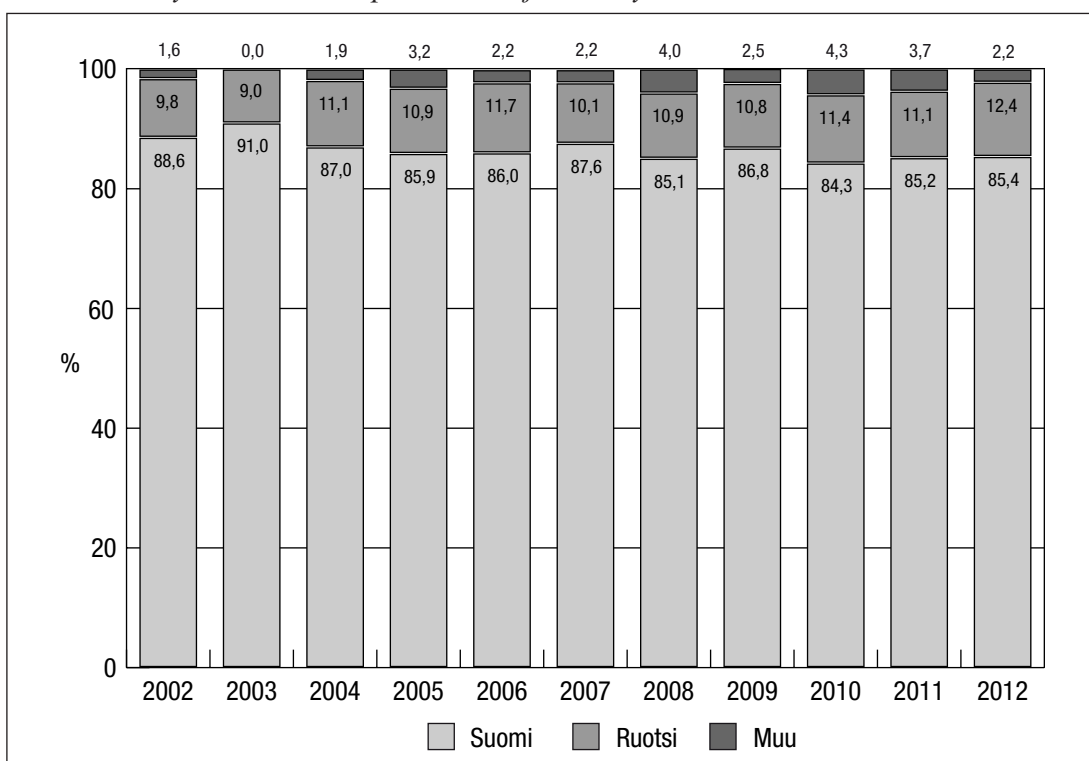
Näyttämötaiteen apurahan hakijoita on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut vuositasolla noin 400–500 henkilöä. Vieraskielisten osuus tästä on ollut keskimäärin kaksi prosenttia. Apurahan saaneita alalla on ollut keskimäärin 169 vuosittain ja vieraskielisten osuus heistä lähes kolme prosenttia.

Vieraskielisten osuus näyttämötaiteen hakijoista on kasvanut runsaassa kymmenessä vuodessa noin yhden prosenttiyksikön, alle kymmenestä hakijasta suurimmillaan noin 20 hakijaan. Apurahaa saaneiden osuus on kasvanut hitaammin eli käytännössä pysynyt samalla tasolla koko tarkastelujakson ajan. Vieraskielisten osuus apurahan saajista on useimpina vuosina ollut samaa luokkaa tai aavistuksen enemmän kuin heidän osuutensa hakijoista. (Kuviot 15 ja 16.)

Kuvio 15. Näyttämötaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Kuvio 16. Näyttämötaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %

Näyttämötaiteessa eri kieliryhmiin kuuluvien apurahan saajien osuus hakijoista on korkein ruotsinkielisten joukossa, heistä keskimäärin puolet on saanut apurahan viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vieraskielisten saajien osuus on 40 prosenttia ja suomenkielisten noin kolmannes. (Taulukko 18.)

Taulukko 18. Näyttämötaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

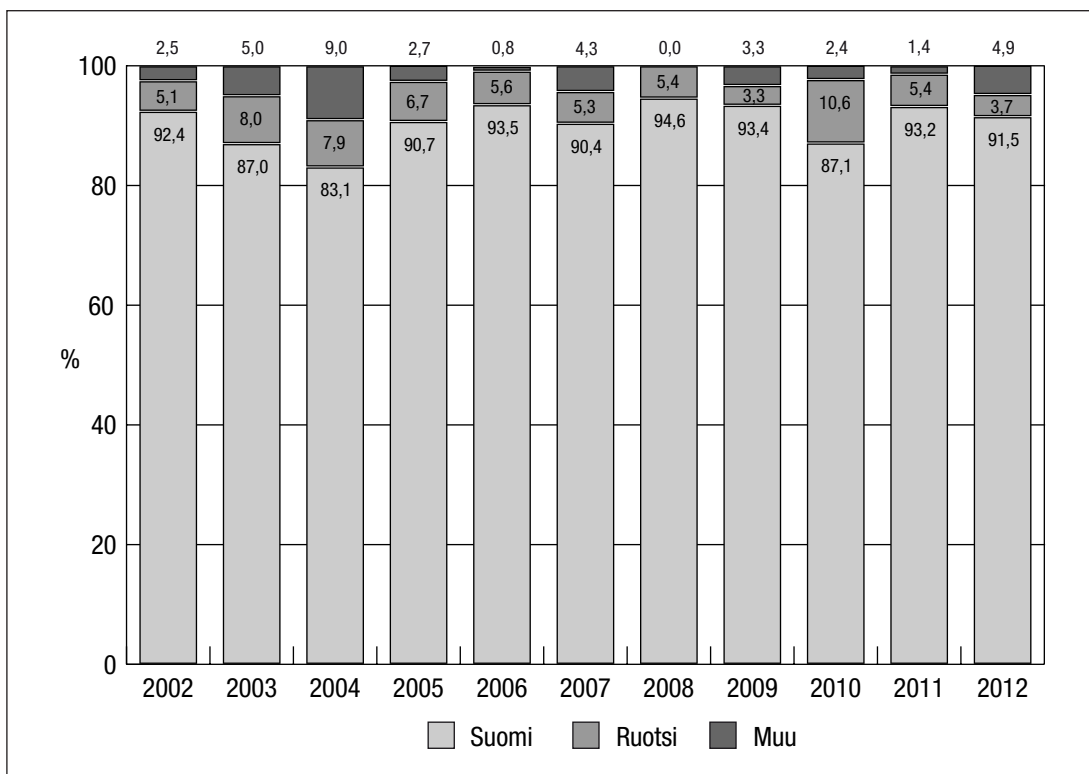
<i>Vuosi</i>	Kieliryhmä %			<i>Kaikki</i>
	<i>Suomi</i>	<i>Ruotsi</i>	<i>Muu</i>	
2002	29	44	..	31
2003	29	31	..	28
2004	33	53	..	35
2005	29	41	..	31
2006	34	48	..	35
2007	34	47	40	35
2008	31	44	41	32
2009	38	51	42	39
2010	38	49	62	39
2011	40	53	35	41
2012	41	50	31	41
Ka.	34	46	40	35

.. = hakijoita alle 10.

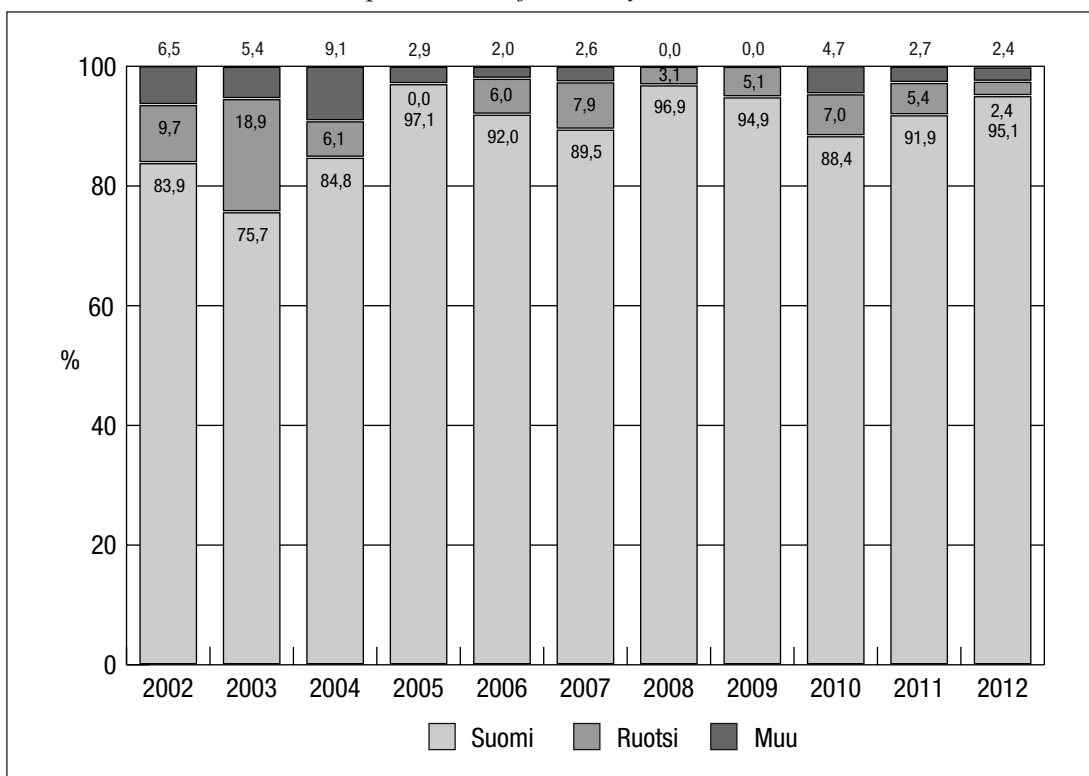
Rakennustaide

Rakennustaiteen apurahan hakijoita on tarkastelujaksolla ollut vuositason 70–100 henkilöä. Vieraskielisten osuus tästä on ollut keskimäärin kolme prosenttia eli muutama henkilö. Apurahan saaneita on ollut keskimäärin 38 henkilöä vuodessa, ja vieraskielisten osuus tästä runsas kolme prosenttia. Vieraskielisten hakijoiden osuudessa on ollut jonkin verran kasvua kymmenen vuoden aikana, mutta se johtuu pääasiassa kokonaishakijamäärän vähäisyydestä tällä alalla. Sama pätee mahdollisiin vuosivaihteluihin hakijoiden ja saajien osuuksien välisessä suhteessa. Pääsääntöisesti kuitenkin näyttää siltä, että mikäli vieraskielisiä hakijoita on ollut (vaikka vain yksi), on myös myönteisiä apurahapäätöksiä tehty (kuviot 17 ja 18).

Kuvio 17. Rakennustaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Kuvio 18. Rakennustaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %

Rakennustaiteessa eri kieliryhmiin kuuluvien apurahan saajien osuus hakijoista eroaa jonkin verran toisistaan. Apurahan hakijoina vieraskieliset ovat onnistuneet hyvin, sillä heistä keskimäärin yli puolet on saanut myönteisen apurahapäätöksen. Suomenkielisillä osuus on hieman yli 40 prosenttia. (Taulukko 19.)

Taulukko 19. Rakennustaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

<i>Vuosi</i>	<i>Kieliryhmä %</i>			<i>Kaikki</i>
	<i>Suomi</i>	<i>Ruotsi</i>	<i>Muu</i>	
2002	36	..	..	39
2003	32	..	..	37
2004	38	..	..	37
2005	50	..	..	47
2006	40	..	..	40
2007	40	..	..	40
2008	44	..	-	43
2009	44	67	..	43
2010	51	..	..	51
2011	49	..	..	50
2012	52	..	..	50
Ka.	43	46	58	43

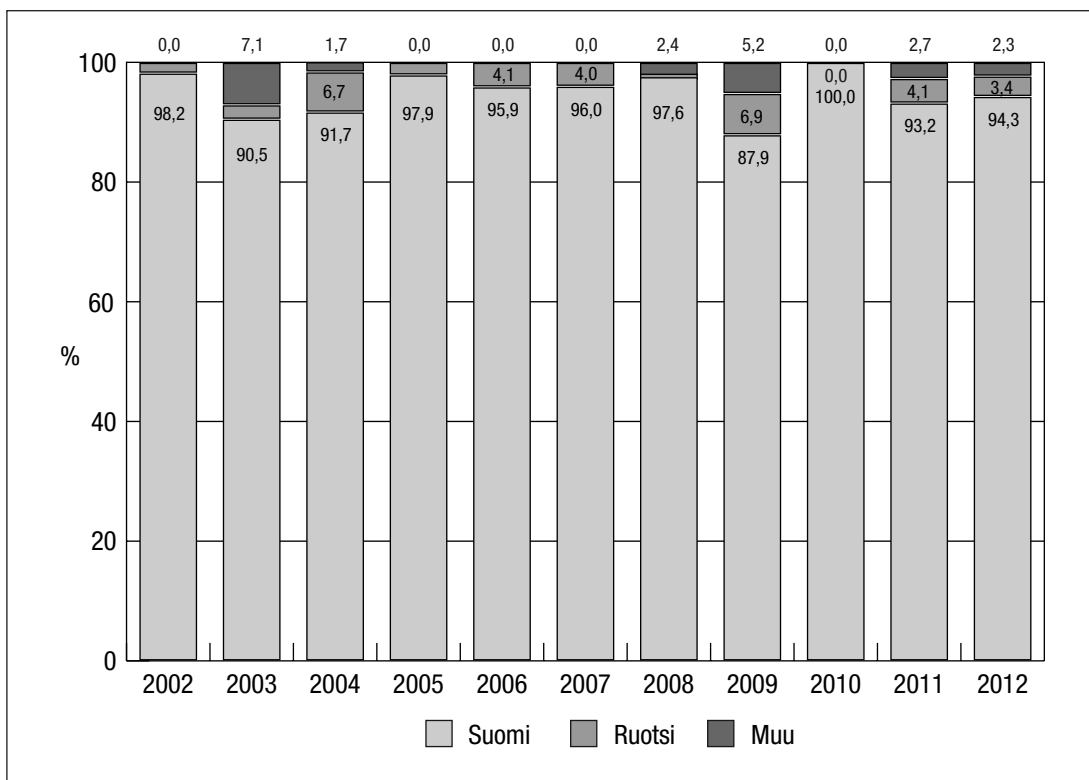
.. = hakijoita alle 10.

- = ei hakijoita.

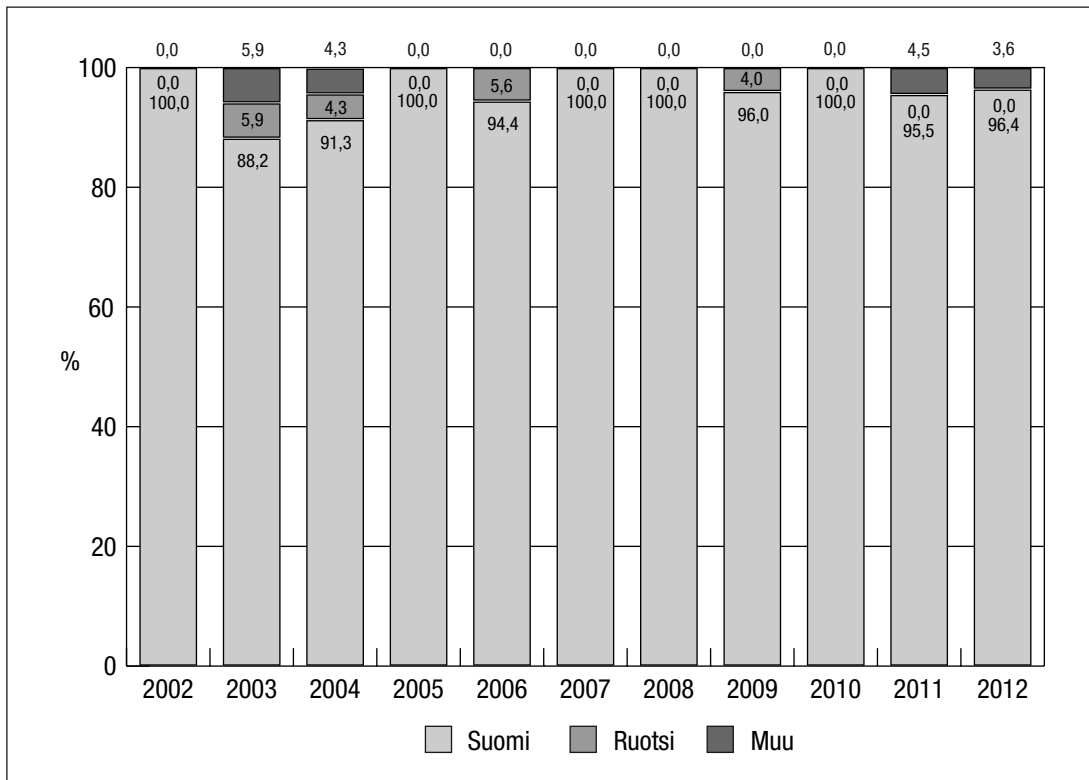
Sirkustaide

Sirkustaide (aiemmin sirkus- ja estraditaide) on ollut apuraharekisterissä erillisenä taiteenalanana 1990-luvun lopulta lähtien. Sirkustaiteen apurahan hakijoita on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut vuositasolla keskimäärin 57 henkilöä, viime vuosina noin 70–80. Vieraskielisten osuus tästä on ollut alle kaksi prosenttia eli vain muutama henkilö ja joinakin vuosina hakijoita ei ole ollut lainkaan. Apurahan saaneita on ollut keskimäärin parikymmentä vuodessa ja vieraskielisten osuus tästä on ollut niin ikään alle kaksi prosenttia. (Kuviot 19 ja 20.)

Kuvio 19. Sirkustaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Kuvio 20. Sirkustaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %

Sirkustaiteen harvojen vieraskielisten hakijoiden onnistuminen apurahan saamisessa on ollut samaa luokkaa kuin suomenkielisten. Sen sijaan apurahaa saaneiden ruotsinkielisten osuus hakijoista on ollut selvästi muita alhaisempi. Toisaalta kun kyse on vuositasolla yhdestä tai kahdesta henkilöstä, johtopäätösten tekeminen näistä luvuista on hankalaa. (Taulukko 20.)

Taulukko 20. Sirkustaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

<i>Vuosi</i>	<i>Kieliryhmä %</i>			<i>Kaikki</i>
	<i>Suomi</i>	<i>Ruotsi</i>	<i>Muu</i>	
2002	21	..	-	21
2003	39	..	..	40
2004	38	..	..	38
2005	52	..	-	51
2006	36	..	-	37
2007	38	..	-	36
2008	45	-	..	44
2009	47	..	..	43
2010	33	-	-	33
2011	31	..	..	30
2012	33	..	..	32
Ka.	38	22	39	37

.. = hakijoita alle 10.

- = ei hakijoita.

Säveltaide

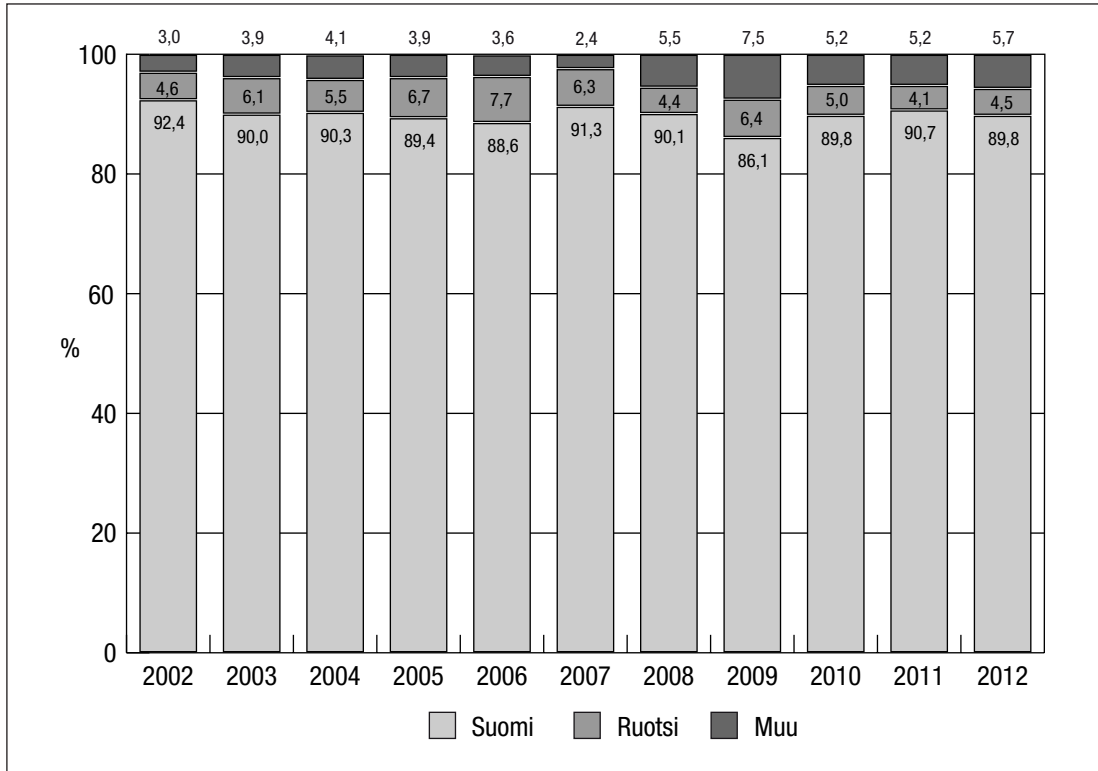
Säveltaiteen apurahojen hakijoiden määrä on ollut kirjallisuuden ja kuvataiteen ohella yksi suurimmista taidetoimikuntajärjestelmän alusta alkaen. Apurahan hakijoita on viimeisen kymmenen vuoden aikana ollut vuositasolla noin 600–700 henkilöä. Vieraskielisten osuus tästä on ollut yksi suurimmista (kuvataiteen ohella) eli keskimäärin lähes viisi prosenttia. Apurahan saaneita on ollut vuosittain noin 200–250 ja vieraskielisten osuus myös heistä viisi prosenttia. Vuositasolla vieraskielisiä hakijoita on ollut viime vuosina 30–40 henkilöä⁴⁰.

Runsaan kymmenen vuoden aikana säveltaiteen vieraskielisten hakijoiden osuus on noussut kolmesta prosentista lähes kuuteen prosent-

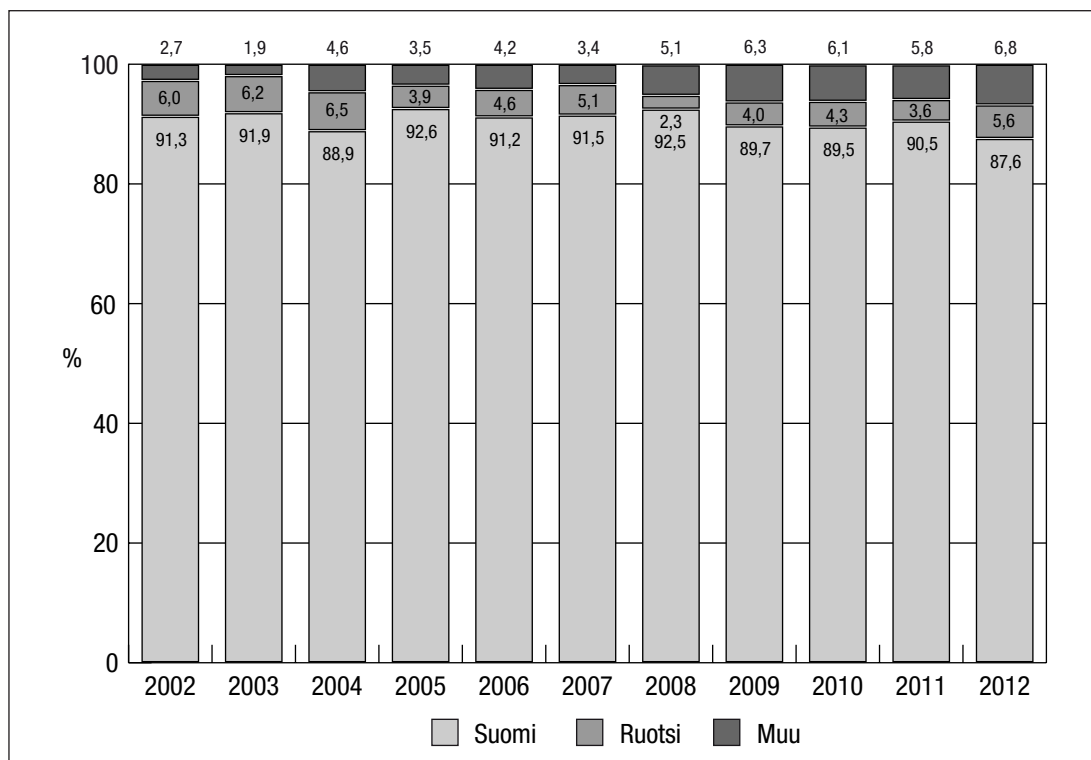
40 Vuonna 2009 hakijoiden määrä nousi viiteenkymmeneen, mihin on syynä tuolloin perustettu monikulttuurisuusapuraha.

tiin. Saajien osuus on kasvanut hieman enemmän ja oli vuonna 2012 lähes seitsemän prosenttia kaikista säveltaiteen apurahan saajista. Paria vuotta lukuun ottamatta vieraskielisten osuus apurahan saajista on ollut joko sama tai korkeampi kuin heidän osuutensa alan apurahan hakijoista. (Kuviot 21 ja 22.)

Kuvio 21. Säveltaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Kuvio 22. Säveltaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %

Apurahaa saaneiden vieraskielisten osuus hakijoista on ollut keskimäärin samaa luokkaa kuin suomenkielistenkin, mutta joinakin vuosina he ovat saaneet myönteisen päätöksen useammin kuin suomen- tai ruotsinkieliset (taulukko 21).

Taulukko 21. Säveltaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

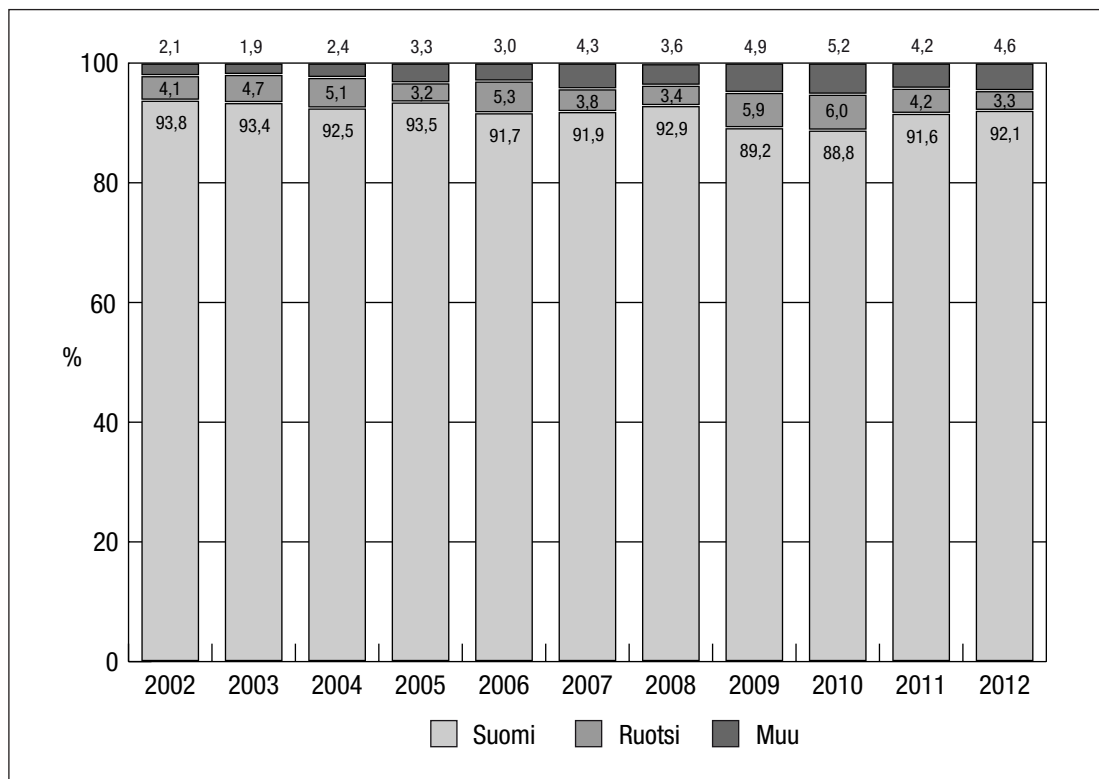
Vuosi	Kieliryhmä %			Kaikki
	Suomi	Ruotsi	Muu	
2002	32	42	29	32
2003	29	29	14	29
2004	33	39	37	33
2005	36	20	31	35
2006	37	22	42	36
2007	38	31	53	38
2008	37	19	33	36
2009	35	21	28	33
2010	41	35	49	41
2011	39	34	43	39
2012	35	45	43	36
Ka.	36	31	37	35

Taideteollisuus

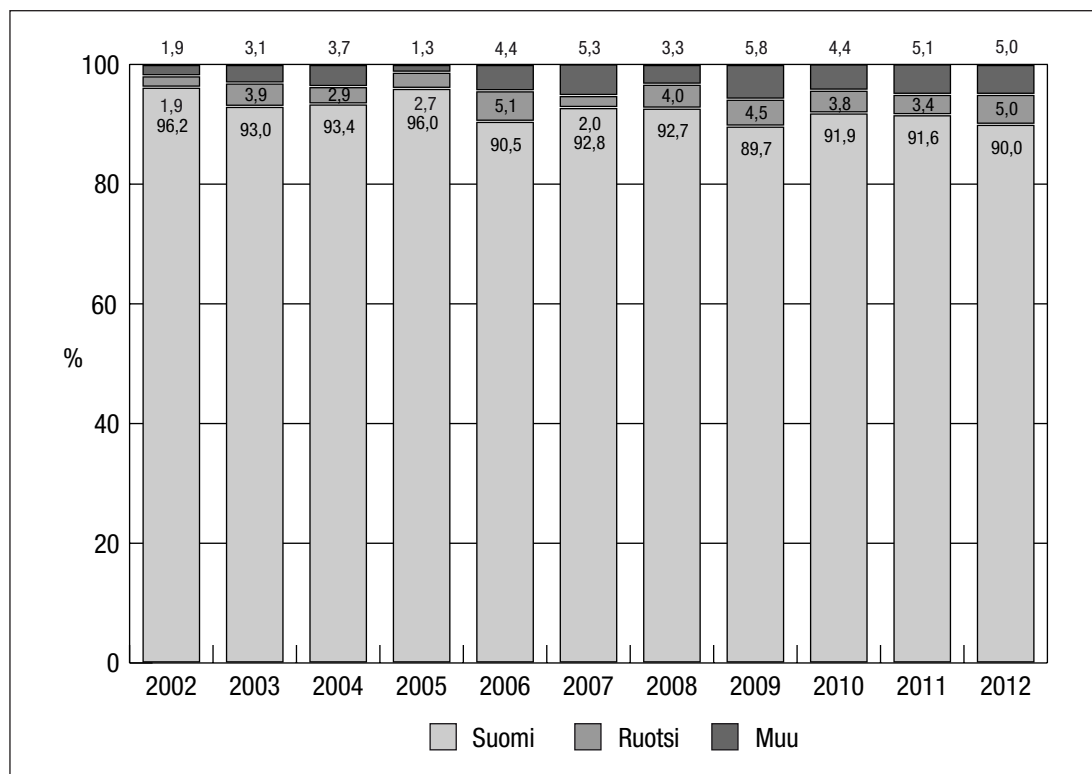
Taideteollisuuden apurahan hakijoita on tarkasteluvuosina ollut 400–500 henkilöä vuosittain. Vieraskielisten osuus tästä on ollut nelisen prosenttia. Apurahan saaneita on ollut keskimäärin 150 ja vieraskielisten osuus myös apurahansaajista keskimäärin neljä prosenttia.

Vuosien 2002–2012 välillä vieraskielisten osuus taideteollisuuden hakijoista on kasvanut kahdesta prosentista lähes viiteen prosenttiin. Niin ikään apurahaa saaneiden vieraskielisten osuus alan apurahan saajista on kasvanut samassa suhteessa, jopa aavistuksen enemmän. Paria vuotta lukuun ottamatta vieraskieliset ovat saaneet joko saman verran tai enemmän apurahoja kuin heidän hakijaosuutensa on (kuviot 23 ja 24.).

Kuvio 23. Taideteollisuuden apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Kuvio 24. Taideteollisuuden apurahan saajat kieliryhmittäin %

Apurahaa saaneiden vieraskielisten osuus hakijoista on ollut keskimäärin muutaman prosenttiyksikön korkeampi kuin suomenkielisillä ja lähes kymmenen prosenttiyksikköä korkeampi kuin ruotsinkielisillä. (Taulukko 22.)

Taulukko 22. Taideteollisuuden apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

Vuosi	Kieliryhmä %			Kaikki
	Suomi	Ruotsi	Muu	
2002	28	13	..	27
2003	25	21	40	25
2004	25	14	38	25
2005	27	22	11	26
2006	29	29	44	30
2007	29	15	35	29
2008	30	35	28	30
2009	33	25	39	33
2010	36	21	29	34
2011	36	29	43	36
2012	34	53	38	35
Ka.	30	25	34	30

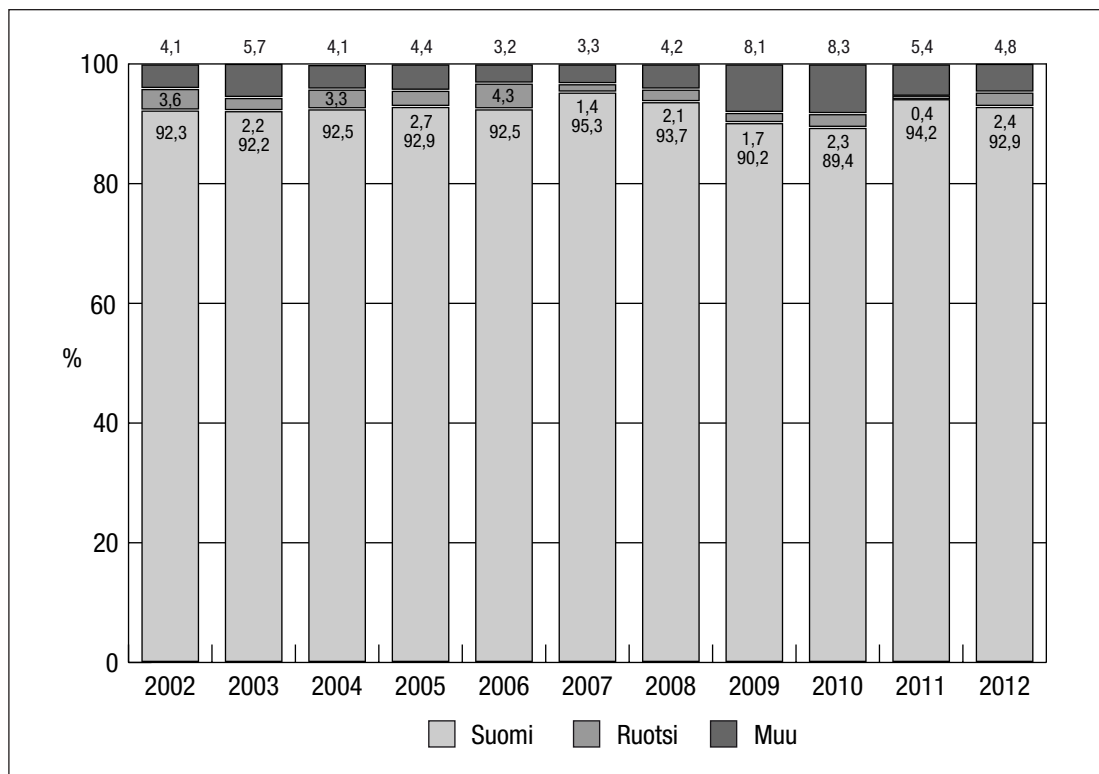
.. = hakijoita alle 10.

Tanssitaide

Tanssin apurahan hakijoita on vuosien 2002–2012 välillä ollut vuosittain noin 200–250 henkilöä. Vieraskielisten osuus hakijoista on ollut keskimäärin viisi prosenttia. Apurahan saaneita on ollut keskimäärin 78 henkilöä vuodessa ja vieraskielisten osuus tästä on ollut neljä prosenttia. Vuositasolla muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia on ollut viime vuosina runsaat kymmenen⁴¹.

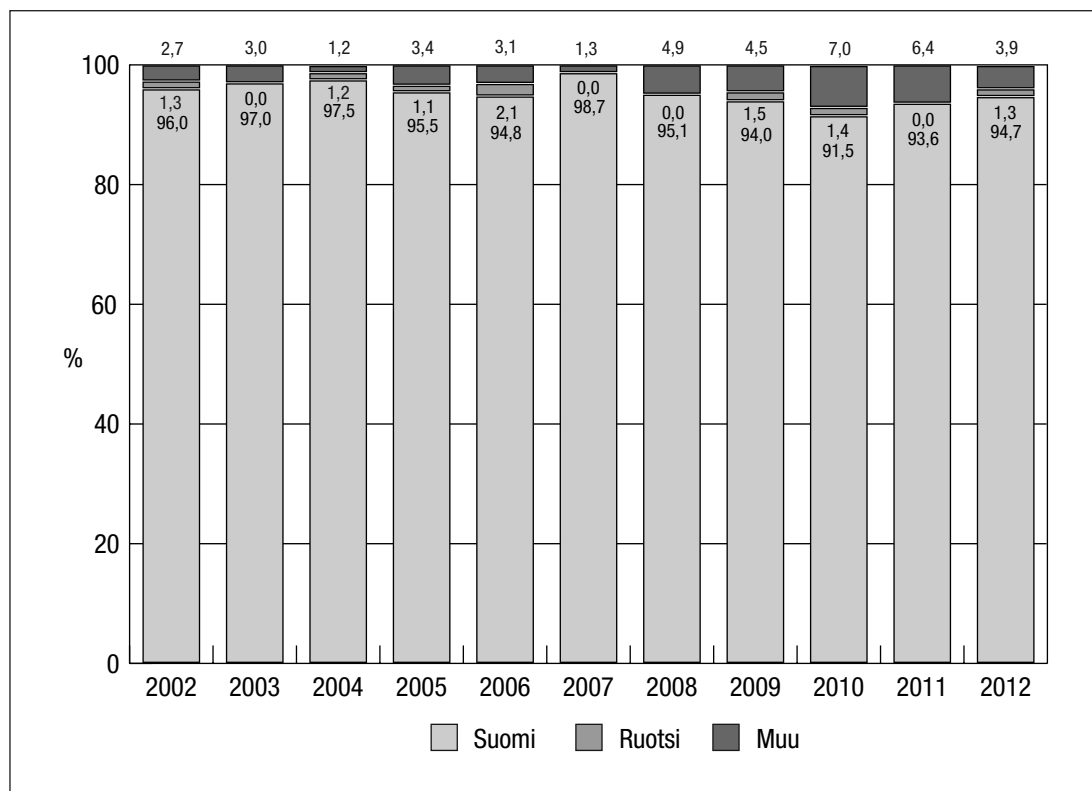
Vieraskielisten osuus ei tanssin hakijoiden joukossa ole juurikaan muuttunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tähän ryhmään kuuluvien hakijoiden määrä on ollut pienimmillään seitsemän henkilöä ja suurimmillaan 19 henkilöä. Apurahan saaneiden vieraskielisten määrä on ollut korkeimmillaan vuositasolla viisi henkilöä. Määrät ovat kuitenkin suurempia kuin esimerkiksi ruotsinkielisten hakijoiden/saajien. Useimpina vuosina vieraskieliset hakijat ovat saaneet apurahoja hie-
man hakijaosuuttaan vähemmän mutta erot ovat hyvin pieniä. (Kuviot 25 ja 26.)

Kuvio 25. Tanssitaiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %

41 Vuonna 2009 tälläkin alalla hakijoiden määrässä oli kasvupiikki (monikulttuurisuusapurahan perustamisen vuoksi), joka sittemmin tasoittui.

Kuvio 26. Tanssitaiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %

Vieraskielisten menestyminen apurahan hakijana on ollut heikompaa kuin suomenkielisten, mutta osuus ei kuitenkaan ole niin alhainen kuin ruotsinkielisillä. Myönteiset päätökset ovat tanssitaiteessa selvästi painottuneet suomenkielisiin. (Taulukko 23.)

Taulukko 23. Tanssitaiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

Vuosi	Kieliryhmä %			Kaikki
	Suomi	Ruotsi	Muu	
2002	40	..	..	38
2003	30	..	15	29
2004	35	..	10	34
2005	41	..	30	40
2006	39	18	..	38
2007	37	..	..	36
2008	35	..	40	34
2009	30	..	16	29
2010	34	..	28	33
2011	32	..	38	32
2012	31	..	25	30
Ka.	35	11	25	34

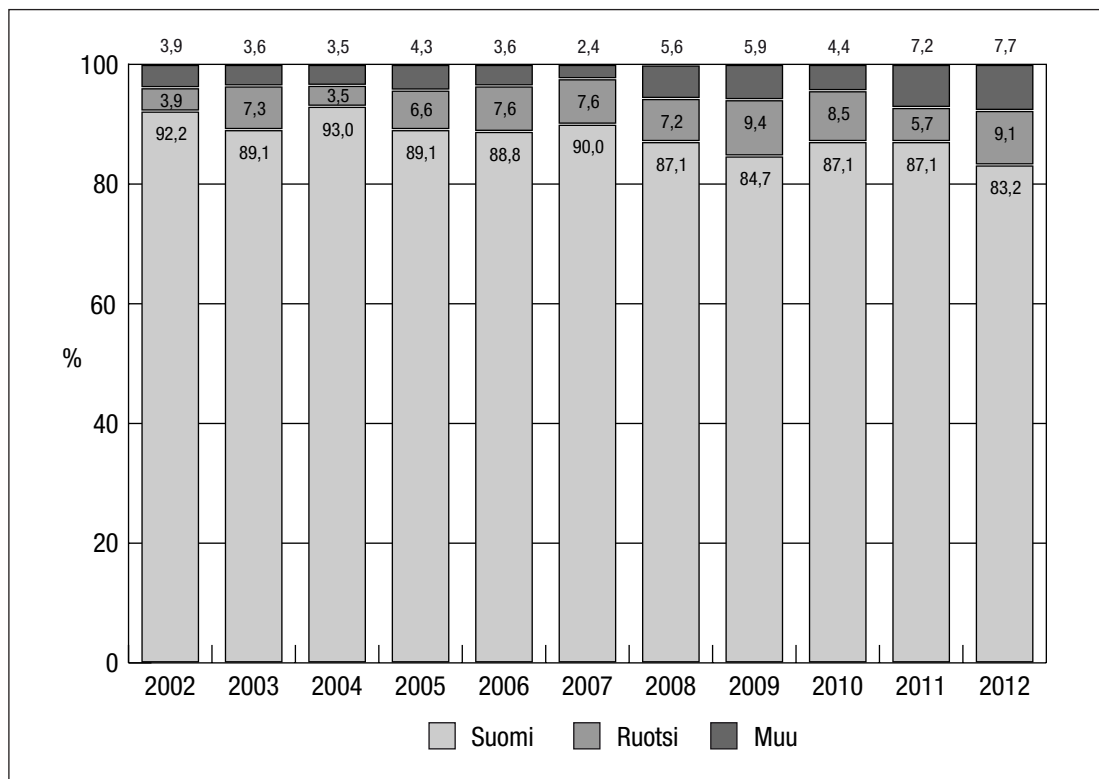
.. = hakijoita alle 10.

Valokuvataide

Valokuvataiteen apurahan hakijoita on viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana ollut vuositasolla keskimäärin 250 henkilöä. Vieraskielisten osuus tästä on ollut noin viisi prosenttia. Apurahan saaneita on ollut keskimäärin 80, joista vieraskielisiä vajaat neljä prosenttia.

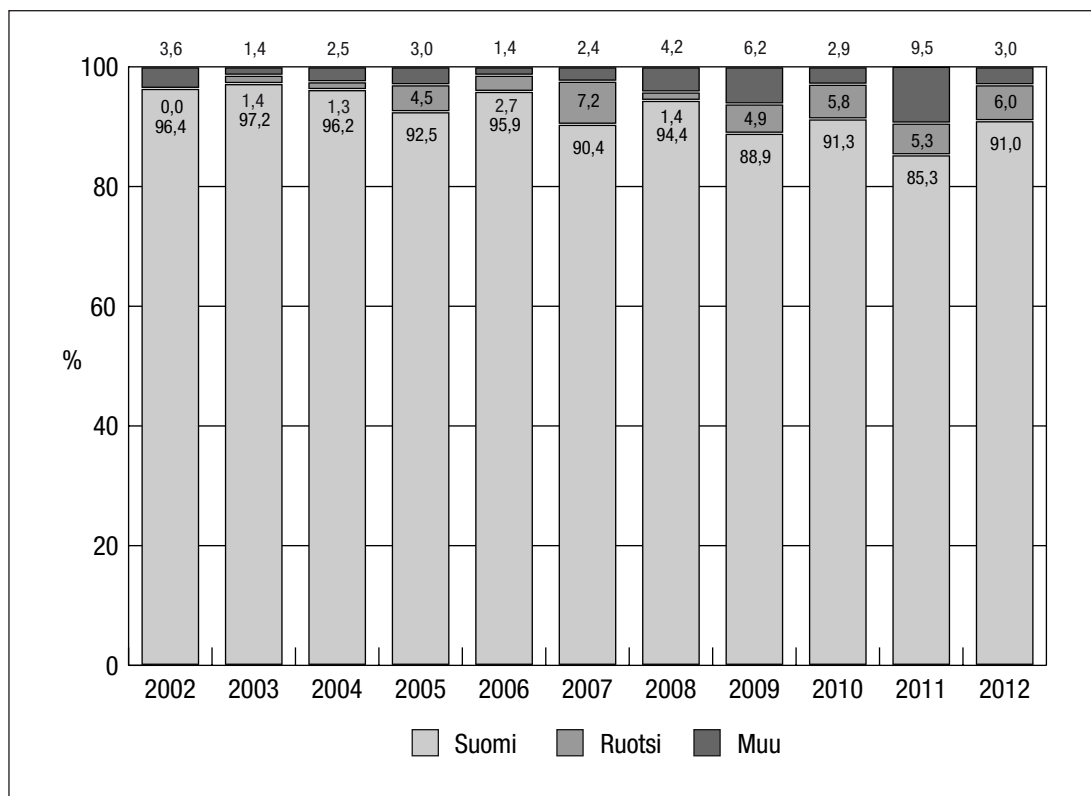
Vieraskielisten hakijoiden osuus on tarkasteluvuosien aikana kasvanut vajaasta neljästä prosentista lähes kahdeksaan prosenttiin. Apurahan saajien osuus ei ole kasvanut aivan samassa tahdissa, mutta vuositasolla vaihtelua on melko paljon ja jonakin vuonna vieraskielisten osuus saajista on ollut lähes kymmenen prosenttia. Useimpina vuosina apurahaa saaneiden vieraskielisten osuus on ollut kuitenkin pienempi kuin heidän osuutensa hakijoista. (Kuviot 27 ja 28.)

Kuvio 27. Valokuvataiteen apurahan hakijat kieliryhmittäin %

Valokuvan alalla vieraskielisten menestyminen apurahan hakijoina on ollut keskimäärin heikompaa kuin suomenkielisten, mutta apurahaa saaneiden osuus ei kuitenkaan ole niin alhainen kuin ruotsinkielisillä. Myönteiset päätökset ovat kuitenkin painottuneet suomenkielisiin.

Kuvio 28. Valokuvataiteen apurahan saajat kieliryhmittäin %

Taulukko 24. Valokuvataiteen apurahan saajien osuudet hakijoista (%) kieliryhmittäin 2002–2012

Vuosi	Kieliryhmä %			Kaikki
	Suomi	Ruotsi	Muu	
2002	28	..	..	27
2003	32	6	..	29
2004	32	..	..	31
2005	27	18	18	26
2006	31	11	..	29
2007	33	32	..	33
2008	31	6	21	29
2009	33	17	33	32
2010	44	29	27	42
2011	35	33	47	36
2012	37	22	13	34
Ka.	33	17	24	32

.. = hakijoita alle 10.

Kaikilla aloilla vieraskielisten määrä on kasvanut sekä apurahan hakijoina että saajina, mutta hyvin vähän. Suurin prosentuaalinen kasvu on ollut mediataiteessa (vuosittainen kasvu keskimäärin 44 %). Määrällisesti eniten on kasvanut kuvataiteen vieraskielisten hakijoiden määrä (noin 30 hakijalla tarkasteluvuosien välillä).

Edellä esitetty osoittaa, että äidinkielellä ei sinänsä näyttäisi olevan suurta vaikutusta apurahojen myöntöprosessissa. Aineiston pohjalta ei voida päätellä jotakin kieliryhmää erityisesti syrjittävän. Yllä esitetyistä tuloksista käy kuitenkin selville, että joidenkin taiteenalojen kohdalla on syytä kiinnittää kieliryhmäjakaumaan aiempaa suurempaa huomiota (näitä aloja ovat esimerkiksi kirjallisuus, tanssitaide ja valokuvataide).

Valtion taiteilija-apurahojen jakautumisessa kieliryhmittäin on joitakin selkeitä eroja taiteenalojen välillä. Kirjallisuuden taiteilija-apurahan on tähän mennessä saanut vain yksi maahanmuuttaja, mutta hänkin kirjoittaa ruotsiksi (Zinaida Lindén). Käytännössä siis kirjallisuuden vuosiapurahaa ei ole koskaan annettu vieraalla kielellä kirjoitettavalle. Myöskään elokuvataiteessa taiteilija-apurahaa ei ole tarkastelujaksolla 2002–2012 myönnetty vieraskieliselle hakijalle⁴². Aineisto osoittaa, että nopeimmin ja luontevimmin maahanmuuttajahakijat ovat päässeet sisään kuvataiteen ja säveltaiteen tukijärjestelmään. Esimerkiksi valtion taiteilija-apuraha on myönnetty 15 vieraskieliselle kuvataiteilijalle ja muutamille parikin kertaa kuluneen vuosikymmenen aikana.

Laadulliseen arviointiin perustuvassa järjestelmässä eivät yksilöiden taustat ole tai voi olla määrääviä, eikä päätöksenteko voi olla suoraan hakijoiden määrää noudattavaa. Jos näin olisi, ei harkinnanvaraista päätöksentekoa varten valittuja toimielimiä (toimikuntia) tarvittaisi.

42 Vuonna 2013 Mohamed El Aboudille myönnettiin elokuvataiteen puolivuotinen apuraha.

Taulukko 25. Saajien osuus hakijoista (%) keskimäärin vuosina 2002–2012 äidinkielen ja taiteenalan mukaan

<i>Ala</i>	<i>Suomi %</i>	<i>Ruotsi %</i>	<i>Muu %</i>	<i>Kaikki %</i>
Arvostelijat	31	29	..	30
Elokuvataide	25	21	24	25
Kirjallisuus	69	64	45	68
Kuvataide	25	25	29	25
Mediataide	39	46	37	39
Muu	22	31	26	23
Näyttämötaide	34	46	40	35
Rakennustaide	43	46	58	43
Sirkustaide	38	22	39	37
Säveltaide	36	31	37	35
Taideteollisuus	30	25	34	30
Tanssitaide	35	11	25	34
Valokuvataide	33	17	24	32
Kaikki	42	45	36	42

.. = Henkilöitä alle 10.

4.2.4. Monikulttuurisuusapuraha

”even as I do not like the idea of being identified as an immigrant, or that my artistic work is labelled multi- or intercultural, it is still a fact that as a Finnish citizen I have the xx nationality and that my work, especially my work as curator and organiser--- is almost automatically focussed on creating a connection between Finnish and foreign art and artists.”

—Monikulttuurisuusapurahan hakija

Taiteen keskustoimikunnan vuonna 2009 haettavaksi julistama monikulttuurisuusapuraha ja sen myöntämistä varten perustettu monikulttuurisuusjaosto on ollut tarkastelun kohteena muutamissa aiemmin ilmestyneissä tutkimuksissa (Saukkonen & Hirvensalo 2010, Talaskivi 2013). Kyseinen tukimuoto muodostaakin kiinnostavan tapauksen, jonka avulla voidaan tarkastella suhtautumista erillisiin tiettyjä ryhmiä koskeviin tukimuotoihin sekä alustavasti arvioida tämän suhteellisen tuoreen tukimuodon vaikutuksia.

Opetusministeriön taiteen ja kulttuurin saavutettavuusohjelmassa (2006) todettiin, että edellisenä vuonna (2005) perustetusta määrärahasta osa voitaisiin osoittaa taiteen keskustoimikunnan käyttöön ja siitä voitaisiin ”tukea hankkeita, jotka perustuvat pää- ja vähemmistökulttuurien yhteistyöhön tai parantavat vähemmistökulttuureja edus-

tavien ja vammaisten taiteilijoiden työskentely- ja meritoitumismahdollisuuksia” (OPM 2006: 6, 20).

Edellä mainitun linjauksen mukaisesti opetusministeriö osoitti vuonna 2009 Taiteen keskustoimikunnalle monikulttuurisuutta edistäviin taidehankkeisiin 100 000 euron määrärahan. Taiteen keskustoimikunta päätti määrärahan tarkemmasta käyttötarkoituksesta ja apurahojen hakemisesta sekä asetti tarkoitusta varten monikulttuurisuusjaoston vuodeksi 2009⁴³. Monikulttuurisuusjaosto saattoi myöntää apurahoja hankkeisiin, jotka edistävät maahanmuuttajien ja kansallisten etnisten vähemmistöjen taiteellista toimintaa sekä tukevat kulttuurien välistä vuorovaikutusta Suomessa. Apurahoja ovat voineet hakea yksityiset henkilöt ja työryhmät.

Monikulttuurisuusapurahoja koskeneessa tiedotteessa todettiin: ”Vähemmistökulttuurien edustajilla ja maahanmuuttajilla on suuri riski jäädä valtakulttuurin ulkopuolelle. Yhteiskunnallisen eriarvoistumisen estämisessä tarvitaan myös kulttuuripolitiikan toimenpiteitä.” (Taiteen keskustoimikunta 2009, tiedote 11.5.2009). Lähtökohdaksi apurahan perustamiselle asetettiin siis yhteiskunnallinen tasa-arvo.

Tukimuodon tullessa haettavaksi käynnistyi vilkas julkinen keskustelu (esim. HS 12.2.2009), jossa uutta tukimuotoa toisaalta tervehdittiin tyydytyksellä, toisaalta kritisoitiin. Innostuneella puolella katsottiin, että vihdoinkin maahanmuuttaja- ja vähemmistötaiteilijat on otettu huomioon taidepolitiikassa. Monissa puheenvuoroissa kuitenkin pohdittiin myös sitä, onko erillinen tukimuoto oikea tapa tukea vähemmistöjä ja maahanmuuttajia vai erotteleeko se päinvastoin ”monikulttuuriset” taiteilijaryhmät omaan lokeroonsa. Esimerkiksi ensimmäiseksi monikulttuurisuusjaoston puheenjohtajaksi valittu Umayya Abu Hanna katsoi koko jaoston perusajatuksen olevan ”ikävä ja leimaava”. Hänen mukaansa ratkaisu saattaa marginalisoida sellaisiakin taiteilijoita, jotka aiemmin olisivat saaneet tunnustusta taustastaan riippumatta. Niin ikään häntä epäilytti siirtolaistaiteilijan määrittely ja se, kuka tällaisen määrittelyn tekee (Teatteri 2/09). Helsingin Sanomien raadissa asiasta keskusteltiin puolesta ja vastaan. Hyvin monissa puheenvuoroissa tuli esiin se, että tarkoitusta pidettiin hyvänä mutta toteutusta ei. Lisäksi nekin, jotka kannattivat kyseisen tukimuodon perustamista, toivoivat että se olisi väliaikainen. Myös Taiteen keskustoimikunnan silloinen puheenjohtaja Leif Jakobsson totesi Helsin-

43 Ensimmäisen jaoston puheenjohtajana toimi toimittaja Umayya Abu-Hanna ja muut monikulttuurisuusjaoston jäsenet olivat keraamikko Antonio Altarriba, ohjaaja Pauliina Feodoroff, toimittaja Raila Halmetoja, kuvataiteilija Kalle Hamm, kääntäjä Jukka Mallinen ja asiamies Pertti Palttila. Vuoden 2010 alusta nimitetyssä monikulttuurisuusjaostossa olivat puheenjohtajana asiamies Pertti Palttila ja jäsenenä toiminnanjohtaja Jaana-Maria Jukkara, kriitikko Kirsikka Moring, FT Alfonso Padilla ja kirjailija Mikaela Taivassalo. Kutsuttuna asiantuntijana oli tanssija, koreografi Gabriela Aldana-Kekoni. Vuosina 2011 – 2012 toimineen jaoston puheenjohtajana jatkoi Pertti Palttila ja jäseniä olivat päätoimittaja Elina Gusatinsky, kuvataiteilija Marja Helander, toiminnanjohtaja Jaana-Maria Jukkara, kuvataiteilija Amir Khatib, kriitikko Kirsikka Moring ja FT Alfonso Padilla. Jaostojen sihteerinä on toiminut taidesihteeri Kirsi Väkiparta.

gin Sanomien haastattelussa toivovansa, että erillisapuraha olisi vain väliaikainen järjestely. Keskustelussa painotettiin muun muassa sitä, että taiteilijat edustavat ensi sijassa itseään ja taiteenalaansa, eivät tiettyä etnistä ryhmää ja että tukea on jaettava nimenomaan taiteellisiin, ei esimerkiksi etnisiin tai kansallisuuteen perustuvien kriteerein. (HS 12.2.2009, HS 19.3.2010.) Monikulttuurisuusjaoston perustamisen yhteydessä käydyn keskustelun kaltaista debattia on käyty muissakin maissa, esimerkiksi Englannissa ja Ruotsissa (Mirza 2009; Konstnärsnämnden 2003: 10).

Taiteen keskustoimikunnan ensimmäinen monikulttuurisuusjaosto ehti istua vain vuoden verran ennen kuin ko. toimikuntakausi päättyi ja toimikuntien ja Taiteen keskustoimikunnan kokoonpano uusittiin. Ennen toimintansa päättämistä jaosto piti kokouksen, jossa se kävi keskustelua monikulttuurisuudesta, jaoston tehtävistä jne. Jaoston näkemyksen mukaan sillä olisi muitakin tärkeitä tehtäviä kuin pelkästään apurahojen jakaminen. Lisäksi jaosto totesi tarvittavan tutkimusta ja keskustelua siitä, miten monikulttuurisuutta valtion taidehallinnossa käsitellään. Jaoston yhtenä tehtävänä oli ”asian pitäminen esillä”. Niin ikään jaosto katsoi erillisen toimielimen tarpeelliseksi ”aluksi” mutta pitkällä tähtäimellä monikulttuurisuus tulee huomioida taidehallinnossa läpäisyperiaatteella eli jokaisessa taidetoimikunnassa pitäisi olla monikulttuurisuusnäkökulman edustaja. (TKT/muistio monikulttuurisuusjaoston kokouksesta 17.12.2009.)

Seuraavana vuonna (2010) keskustelun keskiöön nousi monikulttuurisuusjaoston kokoonpano ja samalla myös se, minkä ryhmän tulisi olla tällaisen tuen kohteena ja toisaalta kenen pitäisi olla tuesta päättämässä. Julkinen keskustelu alkoi, kun Taiteen keskustoimikunnan jäsen Alexis Kouros erosi keskustoimikunnasta ja monikulttuurisuusjaostosta vastalauseena sille, että hän olisi yksin edustanut monikulttuurisuusjaostossa maahanmuuttajia. Myös jaoston edellinen puheenjohtaja Abu-Hanna osallistui keskusteluun sekä mielipidekirjoituksen että kulttuuriministerille osoitetun avoimen kirjeen kautta. Kritiikki kohdistui pääasiassa siihen, että maahanmuuttajien asioista ovat jälleen kerran päättämässä muut kuin maahanmuuttajat itse. (HS 22.3.2010.)

Taiteen keskustoimikunnan monikulttuurisuusjaoston toiminta vakiintui alun kiihkeiden tunnelmien jälkeen ja se organisoiti muun muassa monikulttuurisuusfoorumeita, joissa käsiteltiin monikulttuurisuuteen, taiteen saavutettavuuteen ja taiteen tekemiseen liittyviä kysymyksiä. Vuoden 2013 alusta toteutuneen organisaatiouudistuksen jälkeen jaostoa ei enää ole, vaan monikulttuurisuusapurahoista päättää Monialainen taidetoimikunta⁴⁴.

44 Toimikunta päättää myös arvostelijoiden ja ns. monialaisten apurahat. Kokoonpanosta, ks. www.taike.fi.

Uusi tukimuoto osoittautui melko suosituksi, sillä ensimmäisellä hakukierroksella hakijoita oli noin 250⁴⁵, joista yli puolet täysin uusia hakijoita eli sellaisia, jotka eivät olleet aiemmin hakeneet mitään valtion taidetoimikuntien tukea. Yli puolet hakijoista oli vieraskielisiä (kieliryhmä ”muu”). Ensimmäisellä hakukierroksella suurimmat äidinkieleltään muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvat ryhmät olivat venäjää (17 %), espanjaa (17 %) sekä englantia äidinkielenään puhuvat (10 %)⁴⁶. Saamelaisten osuus oli kaksi prosenttia.

Sittemmin monikulttuurisuusapurahaa hakeneiden määrä on vaihdellut ensimmäisen vuoden lähes 250:sta alle 90 hakijaan. Saajien lukumäärä on ollut 30 ja 40 välillä. Vieraskielisiä on ollut hakijoista noin puolet ja saajista viimeistä tarkasteluvuotta lukuun ottamatta yli 70 prosenttia. Vieraskielisten osuus apurahan saajien joukossa on siten huomattavasti korkeampi kuin hakijoiden joukossa (taulukko 26). Tässä mielessä tukimuoto eroaa selvästi muista taidetoimikuntien tukimuodoista.

Taulukko 26. Monikulttuurisuusapurahat 2009–2012, hakijat ja saajat

<i>Vuosi</i>	<i>Hakijoita</i>	<i>Vieraskieliset %</i>	<i>Saajia</i>	<i>Vieraskieliset %</i>
2009	248	53 %	30	77 %
2010	89	48 %	30	77 %
2011	96	58 %	41	71 %
2012	103	49 %	35	57 %

Monikulttuurisuusapurahan hakijoista suurin ryhmä on edustanut kuvataiteilijoita. Heitä on ollut neljänä hakuvuonna keskimäärin viidennes kaikista hakijoista, säveltaiteilijoita on ollut 15 prosenttia ja ryhmään muu (poikkitaiteelliset) kuuluvia on ollut 13 prosenttia hakijoista. Myös saajista suurimman ryhmän muodostavat kuvataiteilijat (noin joka viides ko. vuosina apurahan saaneista) ja seuraavaksi suurin ryhmä on säveltaiteilijat (keskimäärin 18 %).

45 Muissa (taiteenalakohtaisissa) projektituissa hakijoiden määrä on vaihdellut 50–250 välillä taiteenalasta riippuen.

46 Tässä tukimuodossa hakemuslomakkeessa pyydettiin äidinkielen spesifioimista.

Taulukko 27. Eri taiteenalojen osuudet (%) monikulttuurisuusapurahan hakijoista ja saajista

Taiteenala*	2009		2010		2011		2012	
	Hakijoita %	Saajia %	Hakijoita %	Saajia %	Hakijoita %	Saajia %	Hakijoita %	Saajia %
Elokuvataide	7	17	7	10	2	2	11	9
Kirjallisuus	9	23	3	7	9	7	10	11
Kuvataide	25	20	26	20	16	17	16	17
Mediataide	4	3	3	0	6	10	2	3
Muu**	16	10	19	17	6	5	10	11
Näyttämötaide	9	0	11	20	19	20	12	11
Rakennustaide	0	0	0	0	1	0	2	0
Sirkustaide	1	0	0	0	2	0	2	3
Säveltaide	12	10	10	17	20	20	19	23
Taideteollisuus	4	10	7	0	6	7	4	3
Tanssitaide	8	3	9	7	6	5	6	3
Valokuvataide	5	3	4	3	6	7	8	6
	100	100	100	100	100	100	100	100
N	248	30	89	30	96	41	103	35

* Arvostelijoita ei ole ollut hakijoiden joukossa.

** Taiteenalojen väliset tai esim. yhteisötaideprojektit jne.

Monikulttuurisuusapurahan määräraha on pysynyt koko sen olemassaolon ajan (viisi vuotta) samansuuruisena (100 000 euroa). Keskimääräiset myönnetyt summat ovat olleet melko pieniä. Esimerkiksi vuonna 2012 ne olivat 2 000 ja 4 000 euron välillä taiteenalasta riippuen⁴⁷. Kie-
liryhmälle ”muu” myönnetty keskimääräinen summa oli muutamia satoja euroja pienempi kuin suomen- ja ruotsinkielisille myönnetty summa, mutta vieraskielisten kokonaissumma oli suurin (53 350 € eli yli puolet koko määrärahasta).

Talaskivi on tuoreessa (2013) pro gradu -työssään tarkastellut muun muassa sitä, vastaako monikulttuurisuusapuraha niihin erityistarpeisiin, joita maahanmuuttajataiteilijoilla on. Tutkijan haastattelemat monikulttuurisuusapurahan saajat pitivät tukimuotoa ystävällisenä, ja toki sellaisenaan arvokkaana, eleenä ulkomaalaistaustaisia taiteilijoita kohtaan enemmän kuin todellisena keinona tukea heidän työskentelyään. Niin ikään haastatellut korostivat, että tärkeimpinä jakokriteereinä tulee olla projektin taiteellinen laatu ja merkittävyys sekä taiteilijan potentiaali. Monikulttuurisuusapurahojen tärkeimmät yhteiskunnalliset funktiot ovat tasavertaisuuden lisääminen maahanmuuttajataiteilijoiden ja suomalaissyntyisten taiteilijoiden välillä, kulttuurien välisen

47 Pienin keskimääräinen myönnetty summa sirkustaiteelle, suurin mediataiteelle.

vuorovaikutuksen tukeminen ja erilaisten etnisten ja kulttuuristen yhteisöjen olemassaolon ja arvon tunnustaminen suomalaisessa yhteiskunnassa, monikulttuurisuuden tunnustaminen tosiasiana. (Talaskivi 2013: 60–61, 71.)

Aloite monikulttuurisuusapurahan perustamiseen ei tullut taiteen kentältä, taidetoimikunnilta tai maahanmuuttajataiteilijoilta itseltään vaan ministeriöstä ja sen pohjana olivat jo joitakin vuosia aikaisemmin esitetyt OPM:n linjaukset. Apurahan perustamisen yhteydessä ei myöskään toteutettu arviota siitä, millainen tarve ko. apurahamuodolle mahdollisesti olisi. Joka tapauksessa näyttää siltä, että monikulttuurisuusapuraha on vakiinnuttanut asemansa yhtenä taidetoimikuntien tukimuodoista, huolimatta siitä, että se käynnistämisen yhteydessä monet toivoivat tämänkaltaisen erityisjärjestelyn olevan väliaikainen. Tukimuodolle on myös selvästi muodostunut oma, suhteellisen pieni, mutta vakiintunut hakijakunta. Apuraha on myös tuonut taidetoimikuntien tuen piiriin uusia hakijoita.

Monikulttuurisuusapurahana myönnettävän tuen määrä ei ole kasvanut vaikka sen saajien prosenttiosuudet ovat pienemmät kuin monilla muilla tukimuodoilla. Niin ikään verrattaessa eri taiteenalojen kohdeapurahasummiin, ainoastaan elokuvataiteen, sirkuksen ja ryhmän muut kohdeapurahasumat ovat olleet pienempiä kuin monikulttuurisuusapuraha.

Talaskivi toteaa arvionaan, että monikulttuurisuusapurahat voivat yleisesti ottaen joissakin tapauksissa muodostua taiteen kentän omiksi liikkuvuusansoiksi, joista siirrytään lähinnä muiden monikulttuurisuuden tukemiseen tarkoitettujen rahoituslähteiden suuntaan, ei kohti taiteen valtavirtaa (Talaskivi 2013: 78). Tätä arviota voi pitää siinä mielessä oikeaan osuneena, että esimerkiksi ensimmäistä monikulttuurisuusapurahaa vuonna 2009 hakeneista maahanmuuttajista (hakivat tukea ensimmäistä kertaa) ainoastaan 11 prosenttia (15 henkilöä) on tuon vuoden jälkeen hakenut jotakin ”valtavirran” apurahaa ja heistä noin puolet on sellaisen saanut.

Monikulttuurisuusapurahan tavoitteeksi asetettiin hakuilmoituksessa ja ensimmäisen jaoston linjauksissa muun muassa yhteiskunnallinen tasa-arvo sekä konkreettisemmalla tasolla kansallisten ja etnisten vähemmistöjen taiteellisen toiminnan tukeminen. Toisin kuin apurahan lanseeraamisen yhteydessä esitettiin (OKM 2009), apurahan tavoitteiden toteutumista ei ole seurattu. Aineksia laajempaan tukimuodon arviointiin antaa muun muassa tässä siteerattu Talaskiven tutkimus sekä käytettävissä oleva tilastollinen aineisto.

5. Suomeen muuttaneet taiteilijat

5.1. *Haastattelut*

5.1.1. *Haastateltavien valinta*

Käsillä olevan tutkimuksen lähtökohta on pääasiassa tilastollinen tarkastelu. Koska määrällisin mittarein on mahdotonta tarkastella sellaisia asioita kuin asenteet, kokemukset ja tuntemukset, on täydentävänä materiaalina käytetty myös haastatteluja. Tätä tutkimusta varten toteutettiin kaikkiaan 15 puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelut toteutettiin vuonna 2009 paria poikkeusta lukuun ottamatta taiteen keskustoimikunnan tiloissa Helsingissä. Haastateltavat saivat kysymykset nähtäväkseen etukäteen⁴⁸. Kaikki haastattelut tallennettiin. Haastattelujen pituudet vaihtelivat 35 minuutista lähes kahteen tuntiin. Etukäteen haastattelusta sopiessani tein selväksi, että kukaan apurahoista päättävä ei tule näkemään aineistoa tai yhdistämään sitä tiettyihin henkilöihin. Tällä halusin tarkentaa, että vaikka työnantajan on taiteen keskustoimikunta, saamillani tiedoilla ei ole vaikutusta apurahapäätöksiin.

Haastateltaviksi valittiin apuraharekisterin kielitiedon (”muu”) perusteella henkilöitä, jotka edustivat eri taiteenaloja, eri ikäryhmiä, eri sukupuolia ja myös eri kieliryhmiä (sikäli kuin kielistä oli tutkimuksen tuossa vaiheessa tietoa). Haastateltavien valinnassa pyrittiin tiettyyn maantieteelliseen ja taiteenaloja koskevaan kattavuuteen vaikka varsinaiseen tilastolliseen edustavuuteen sinänsä ei ollut mahdollista tai edes tarkoituksenmukaista päästä. Haastateltavat valittiin käytännön syistä pääkaupunkiseudulta. Niin ikään haastateltavien joukkoon pyrittiin etsimään tasaisesti sellaisia hakijoita, jotka eivät olleet saaneet apurahoja sekä sellaisia, jotka olivat joskus tai jopa usein niitä saaneet. Haastattelu sisälsi perustietojen lisäksi kaksi haastatteluteemaa, joista toinen käsitteli haastateltavan taiteellista toimintaa ja toinen haastateltavan kokemuksia apurahan hakemisesta. Kysymykset käsittelivät haastateltavien ammatillista historiaa Suomessa (taiteilija-ammatin osalta), taiteellista koulutusta, kokemuksia apurahan hakemisesta sekä yhteyksiä suomalaisiin taiteilijoihin ja taidemaailmaan.

48 Haastattelurunko liitteessä 4.

Haastateltavat edustivat yhdeksää eri taiteenalaa, 15 eri kansallisuutta ja puhuivat yhdeksää eri kieltä äidinkielenään. Haastattelut suoritettiin suomen, englannin ja ranskan kielellä. Haastateltavista naisia oli kahdeksan ja miehiä seitsemän. Haastateltavat olivat asuneet Suomessa 4–30 vuotta.

5.1.2. Kuvaukset haastatelluista

1. Naispuolinen kuvataiteilija, joka on asunut Suomessa 1990-luvun lopulta. Hän on muuttanut Saksasta ja opiskellut kuvataiteilijaksi Saksassa, Ranskassa ja suorittanut opintoja myös Espanjassa. Tulee kaksikielisestä kodista, jossa on puhuttu saksaa ja venäjää. Suomeen hän on tullut suomalaisen puolison vuoksi. Työskentelee vapaana kuvataiteilijana.
2. Ranskalainen naispuolinen mediataiteilija on asunut Suomessa vuodesta 1993. Hän on suorittanut Ranskassa elokuva-alan yliopistotasoisin koulutuksen. Lisäksi hän on opiskellut Suomessa Taideteollisessa korkeakoulussa. Hän on tullut Suomeen puolison vuoksi. Toimii opettajana taideyliopistossa.
3. Senegalilaissyntyinen muusikkomies, joka on asunut Suomessa vuodesta 1995. Hän on opiskellut Senegalissa musiikkioppilaitoksessa, mutta ei ole suorittanut tutkintoa. Suomeen hän on tullut suomalaisen muusikon innostamana esiintymään, jäänyt ja perustanut perheen täällä. Työskentelee muusikkona.
4. Miespuolinen irakilainen kuvataiteilija on tullut Suomeen pakolaisena ja asunut täällä vuodesta 1990 lähtien. Hän on opiskellut teatterialaa ja työskennellyt teatterialalla Irakissa. Suomessa hän on opiskellut Taiteen ja viestinnän oppilaitoksessa sekä Sibelius-Akatemian taidehallinnon koulutusohjelmassa. Työskentelee vapaana kuvataiteilijana.
5. Iranilaissyntyinen mieskirjailija, joka on tullut Suomeen pakolaisena 1990-luvun alussa. Hän on saanut opettajan koulutuksen Iranissa ja työskennellyt Suomessa toimittajana, kirjailijana sekä organisaattorina kansainvälisessä kulttuurikeskuksessa.
6. Englantilaissyntyinen mies, joka työskentelee miimikkona, ohjaajana ja tanssijana. Tulee kaksikielisestä kodista, jossa on puhuttu puolaa ja englantia. Hän on tullut Suomeen vuonna 1993 suomalaisen puolison vuoksi. Hän on saanut taidealan koulutuksen Englannissa. Hän työskentelee muun muassa sirkustaiteen opettajana, kouluttajana yrityksissä sekä tekee omaa taiteellista työtään useissa Euroopan maissa.
7. Alaskalaissyntyinen naiskuvataiteilija on tullut Suomeen jo 1970-luvun lopulla. Hän on tullut Suomeen kiinnostuksesta maata kohtaan ja siksi, ettei aikoinaan saanut työlupaa toiseen Euroopan

- maahan. Hän on opiskellut taidealaansa yliopistossa Yhdysvalloissa. Työskentelee vapaana kuvataiteilijana ja taideopettajana.
8. Naispuolinen tanssija ja tanssinopettaja, joka on tullut Suomeen Intiasta vuonna 1996. Suomeen tulon syynä oli intialainen aviomies, joka oli tuolloin asunut jo lähes vuosikymmenen Suomessa. Hän on aloittanut tanssin harrastuksen jo lapsena ja suorittanut Intiassa alan diplomin. Hän työskentelee tanssinopettajana ja esiintyjänä muun muassa Cassandra-yhdistyksen kautta. Hän harjoittaa myös kokonaan taidealan ulkopuolista ammattia.
 9. USA:ssa syntynyt naispuolinen multimediatiteilijä, jonka vanhemmat ovat Yhdysvaltoihin emigroituneita suomalaisia. Hän on tullut Suomeen koska sukujuuret ovat täällä ja hän halusi kokeilla Suomessa asumista. Hän on suorittanut alemman korkeakoulututkinnon Georgian yliopistossa sekä opiskellut Suomessa Kuvataideakatemiassa. Haastattelua tehtäessä hän oli vielä opiskelija, mutta oli työskennellyt osa-aikaisena taideopettajana.
 10. Venäjältä kotoisin oleva naisnäyttelijä, joka on muuttanut Suomeen paluumuuttajana vuonna 1992. Hän on toiminut Venäjällä ammattinäyttelijänä ja kouluttautunut työn ohessa. Hän on toiminut Suomessa harrastajateatterissa ja Kassandrassa.
 11. Libanonista kotoisin oleva miespuolinen elokuvaohjaaja. Hän on opiskellut Neuvostoliitossa elokuva-instituutissa ja tullut Suomeen puolison vuoksi. Hänellä on oma elokuva-alan yritys.
 12. Thaimaasta kotoisin oleva naispuolinen tekstiilitaiteilija, joka on tullut Suomeen opiskelijaksi Taideteolliseen korkeakouluun vuonna 2000. Hän on opiskellut alemman kandidaatin tutkinnon Thaimaassa ja maisterin ja tohtorin tutkinnot Suomessa. Hän toimii tekstiilitaiteilijana ja opettaa yliopistossa Englannissa. Hän asuu sekä Suomessa että Englannissa.
 13. Italialainen naispuolinen säveltäjä, joka on erikoistunut elektroniseen musiikkiin. Hän on tullut Suomeen vuonna 2001 suomalaisen puolison vuoksi ja myös opiskelemaan. Hän on opiskellut konservatorioissa Italiassa ja Ranskassa IRCAMssa sekä Suomessa Sibelius-Akatemiassa. Työskentelee vapaana säveltäjänä.
 14. Kanadalaistaustainen, aiemmin Englannissa opiskellut ja työskennellyt miespuolinen valokuvataiteilija on tullut Suomeen vuonna 1994 työskentelemään kollegansa kanssa. Hän on opiskellut alun perin keraamikoksi ja siirtynyt valokuvaukseen Suomessa. Hän toimii valokuvataiteilijana, kolumnistina ja graafisena suunnittelijana oman toiminimen kautta ja opettaa jonkin verran.
 15. Ukrainasta kotoisin oleva miespuolinen kääntäjä, joka on muuttanut Suomeen opiskelun vuoksi vuonna 2005. Hän on opiskellut Ukrainassa yliopistossa ja jatkanut opintojaan Helsingin yliopistossa. Hän toimii kaunokirjallisuuden kääntäjänä ja on tehnyt myös sanakirjoja.

5.1.3. Taiteilijana Suomessa

Haastateltavista suurin osa on tullut Suomeen henkilökohtaisista syistä, joko opiskelemaan tai parisuhteen vuoksi. Kaksi haastateltavaa oli saapunut pakolaisena ja yksi virallisen paluumuutto-ohjelman kautta. Tässä suhteessa haastateltavat todennäköisesti vastaavat suurinta osaa suomalaisista maahanmuuttajista, sillä tutkimusten (ks. esim. Martikainen – Saari – Korkiasaari 2013: 39) mukaan suurin osa tulijoista tulee henkilökohtaisista syistä ja turvapaikanhakijoiden ja varsinkin pakolaisten määrä on vähäinen.

Haastateltavien kokemukset työskentelemisestä taiteilijana Suomessa vaihtelivat, mutta jokaisella oli ollut varsinkin alkuvaiheessa vaikeuksia työllistyä ja etabloitua suomalaiseen taide-elämään. Ne, jotka ovat joko jatkaneet opintojaan tai aloittaneet kokopäiväiset opinnot Suomessa, ovat saaneet selvästi helpommin kontakteja tulevalle kentälle ja ylipäänsä Suomeen. Selvästikään se, että puoliso on suomalainen, ei vielä takaa helpompaa tietä kotoutumiseen ja työllistymiseen. Tärkeää tuntuu ennen kaikkea olevan se, että jonkinlainen yhteys taidemaailmaan syntyy joko opintojen tai taiteilijakontaktien kautta. Tämäkään ei kuitenkaan vielä takaa työllistymistä tai hyväksyntää suomalaisessa taidemaailmassa. Esimerkiksi Ranskasta Suomeen muuttanut kuvataiteilija oli kokenut, että ne ansiot, joita hänellä aiemmassa asuinmaassaan oli ollut, katosivat yhtäkkiä. Samoin kanadalaissyntyinen valokuvaaja katsoi, että vaikka hänellä oli ystäviä ja yhteistyökumppaneina suomalaisia taiteilijoita, ”alus ei juuri mikään tuntunut sujuvan”. Esimerkiksi kansainväliset palkinnot eivät auttaneet häntä näyttelyiden toteuttamisessa Suomessa. Erityisen turhauttavana nämä vaikeudet ovat kokeneet ne, joilla on alan koulutus tai parhaassa tapauksessa parikin diplomia, mutta niillä ei tuntunut Suomessa olevan merkitystä.

Ulkomailta Suomeen tulevien taiteilijoiden saattaa olla vaikea hahmottaa esimerkiksi taiteilijajärjestöjen merkitystä etabloitumisen ja tiedonkulun välineenä ja osittain myös työllistymisessä (esimerkiksi kuvataiteilijajärjestöjen ylläpitämät galleriat). Osa haastatelluista ei ollut edes yrittänyt päästä suomalaisten taiteilijajärjestöjen jäseniksi, koska he joko vierastivat tällaista ajatusta tai eivät vain olleet tulleet ajatelleeksi. Osa taas oli päässyt jäseneksi melkein heti (usein sellaiset, jotka ovat opiskelleet Suomessa). Muutama oli yrittänyt jäsenyyttä, mutta tullut torjutuksi ja koki sen hyvin turhauttavana. Visuaalisilla aloilla toimivat (kuvataide, valokuva) pitivät saamaansa kohtelua negatiivisena ja heidän oli vaikea ymmärtää, miksi ulkomailta hankittu diplomi, taiteelliset työt tai palkinnot eivät olleet hyväksyttäviä Suomessa. Sittenmin nämä henkilöt ovat kuitenkin tulleet hyväksytyksi alansa järjestöihin. Senegalilaisen muusikon kohdalla järjestön jäsenyys on tyssännyt siihen, ettei hänellä ole ollut tarpeeksi työtä, että

hän täyttäisi työttömyyskassan ehdot. Usein ensimmäinen kontakti suomalaisen järjestömaailmaan näyttää olleen joko maakunnallisen taideyhdistyksen tai esimerkiksi Muu ry:n jäsenyys, sillä näiden jäsenyyskriteerit eivät ole yhtä tiukkoja kuin perinteisten taiteilijajärjestöjen. Esittävän taiteen puolella näyttää monen kohdalla tärkeää roolia näytelleen Cassandra, joka on toiminut sekä tukea antavana yhteisönä että keikkavälityksenä.

Työllistyminen ja toimeentulon saaminen taiteilijana on ollut vaihtelevaa, mutta lähes kaikilla on ollut alkuvuosina hankalaa. Poikkeus tästä on senegalilainen muusikko, joka alun perin tuli Suomeen yhtyeen mukana keikkakiertueelle ja esiintyi mm. klubeilla. Ensimmäiset 3–4 vuotta menivät hänen mukaansa hyvin (oli ollut haastatteluhetkellä 14 vuotta Suomessa). Sen jälkeen on ollut työttömyyskausia ja esiintyminen on ollut satunnaisempaa. Myös tanssinopettajan Suomeen tullut englantilaismies katsoi tullessa hyvään aikaan, jolloin Suomessa ei vielä juurikaan ollut nykytanssin opetusta ja hän kollegoineen pääsi järjestämään kursseja ja opettamaan, he saivat myös tukea ministeriöltä. Mutta onnistuneen alun jälkeen hänestä tuntui, että kiinnostus lopahti melko pian ja vaikeudet työelämässä alkoivat. Haastatteluhetkellä hän oli saanut muutaman apurahan. Suomen lisäksi hän työskentelee paljon Euroopassa mutta Suomi pysyy asuinpaikkana täällä olevan perheen vuoksi.

”Suomi ei ole maa, jonne tunnet olevasi tervetullut”, totesi Ranskasta Suomeen muuttanut kuvataiteilija. Hänen oli ollut vaikea löytää muun muassa työtiloja tai näyttelypaikkaa. Ensimmäisen näyttelynsä hän toteutti yksityisen galleristin kautta ja tämä onnistui, koska taiteilija kiersi esittelemässä galleristeille taidettaan. Myöhemmin kuvataiteilija on saanut sekä näyttelyitä että apurahoja.

Ranskalainen mediataiteilija pääsi työelämäänsä kiinni käytyään ensin työvoimatoimiston mediatyöpajan ja tultuaan sitten hyväksytyksi Taideteollisen korkeakouluun, josta hän löysi tukea antavia ihmisiä ja tietoa kentän toiminnasta. Sittemmin hän on työllistynyt taideyliopiston opettajana ja saanut myös apurahoja.

Kanadalais-englantilaisella valokuvaajalla olivat ensimmäiset viisi vuotta hänen omien sanojensa mukaan rankkoja, ”lähes toivottomilta tuntuvia”. Hän hankki toimeentuloa muun muassa opettamalla englantia kauppaoppilaitoksessa ja oma taiteellinen työ oli jäämässä taka-alalle. Sittemmin hän on perustanut oman yrityksen ja tekee grafiikkaa, kuvituksia ja valokuvia. Myös opetustyötä on ollut jonkin verran. Hän on myös kirjoittanut kolumneja. Hän ei ollut saanut haastatteluhetkellä yhtään valtion apurahaa, mutta kylläkin tukea muun muassa Suomen Kulttuurirahastolta⁴⁹.

49 Moni haastatelluista näyttää pitävän Suomen Kulttuurirahastoa yhtenä valtion rahoitusorganisaationa.

Italialainen säveltäjä oli tullut Suomeen puolisonsa mukana opiskelemaan ja työskentelemään säveltäjänä. Hänen mielestään Suomessa säveltäjän asema on vahva ja helpompi kuin esimerkiksi Keski-Euroopassa. Häinkin koki kuitenkin alkuvuodet hankaliksi, vaikka tutustui alan ihmisiin miehensä ja opintojensa kautta. Hän tekee pääasiassa tilaussävellyksiä ja haastatteluhetkellä jatkoi opintojaan väitöskirjan parissa. Hän on saanut taiteelliseen työhönsä apurahoja.

Thaimaalaisen tekstiilitaiteilijan ammatillinen tie oli Suomessa ollut selvästi muita helpompi, pääosin siksi että hän tuli Suomeen opiskelemaan ja sai perustutkinnon jälkeen tutkijan paikan Taideteollisesta korkeakoulusta. Myös apurahoja hän on saanut sekä tietoa niistä ja muusta alan toiminnasta Ornamon kautta, jonka jäseneksi hänet hyväksyttiin heti, koska tutkinto oli Suomesta.

Libanonilainen elokuvaohjaaja tutustui Suomeen tultuaan melko nopeasti alan kollegoihin ja pääsi myös tekemään televisiotöitä. Hän on kuitenkin joutunut tekemään Suomessa kaikkea mahdollista työtä, alkaen rakennustöistä, mutta samaan aikaan hän on myös toiminut koko ajan elokuvan parissa. Heti kun hän sai Suomen kansalaisuuden, hän perusti oman elokuva-alan yrityksen, jonka kautta hän nykyisin työskentelee.

Iranista Suomeen pakolaisena tullut kirjailija tutustui suomenkielen kurssilla tutkijaan, joka suosittelee hänelle yliopistoon pyrkimistä. Yliopisto-opinnot lisäsivät kielitaitoa ja helpottivat suomalaisiin tutustumista myös muuten. Oltuaan kuusi vuotta Suomessa hän oli muun muassa kotikuntansa kulttuurilautakunnan jäsen. Hän ei ollut haastatteluhetkellä töissä huolimatta siitä, että hänellä on kolme tutkintoa ja hän opiskelee jälleen oppisopimuksella. Suomessa oloaikanaan hän on tehnyt kaikenlaisia töitä, ollut muun muassa vahtimestarina.

Alaskalainen kuvataiteilija tuli Suomeen jo 1970-luvun lopulla, jolloin Suomi oli hänen mukaansa hyvin erilainen maa kuin nykyisin. Hän sai melkein heti töitä pohjoissuomalaisesta taidekoulusta. Kuitenkin ensimmäisen näyttelynsä hän onnistui pitämään vasta viiden vuoden kuluttua saapumisestaan. Hän on saanut 1980-luvun lopulta lähtien apurahoja, ensin Suomen Kulttuurirahastolta ja sittemmin muitakin apurahoja. Lisäksi hän on aktiivinen taiteilijajärjestönsä toiminnassa.

Irakilainen kuvataiteilija kertoo, että ”oli niin helppoa päästä tekemään taidetta Suomessa”. Hänen ensimmäinen näyttelynsä oli paikallisessa kulttuurikeskuksessa ja siitä kirjoitettiin heti alueen lehdissä. Myös hän on opiskellut Suomessa ja päässyt sen jälkeen työllistetyksi kulttuurikeskukseen. Hänelle oli yllätys, että Suomessa on niin paljon taiteilijoita: ”joka toinen suomalainen on taiteilija, kirjoittaa, maalaa, soittaa. Heitä on niin paljon ja on vaikea saada rahaa ja kilpailla”. Taiteilija on saanut useita apurahoja ja myynyt taidettaan.

Petroskoilainen näyttelijä muutti Suomeen paluumuuttajana ja koki, ettei alkuvuosina ”elämä mennyt kovin kivasti”, koti-ikävä vai-

vasi ja kaikki oli toisenlaista kuin kotimaassa. Parin vuoden kuluttua saapumisestaan hän pääsi mukaan työllistämishankkeisiin mm. koiravetäjänä. Hän on työskennellyt myös harrastajateattereissa ja toiminut aktiivisesti Kassandrassa, jossa on mm. vetänyt työpajoja lapsille. Hän on myös jatkokouluttautunut Teatterikorkeakoulussa. Hän ei ole yrittänyt hakea suomalaisista ammattiteattereista töitä, koska piti itseään liian vanhana (oli tullessaan hieman yli 40-vuotias) ja lisäksi oli kieliongelmiä. Hänellä on ollut lähinnä pätkätöitä. Hän on hakenut apurahaa pari kertaa, mutta ei ole saanut.

Intialainen tanssija-tanssinopettaja oli alkuvuodet Suomessa työelämän ulkopuolella eikä ”oikeasti tuntenut ketään”. Hän muistelee aikaa masentavana ja rankkana ja halusi monta kertaa palata takaisin kotimaahansa. Hän halusi oppia suomenkielen mutta kurssia joutui odottamaan pitkään. Työelämäänsä hän pääsi naapurin avulla mainoksia jakamaan. Sitten hän on ollut työssä mm. Itellassa. Ammatikseen hän ilmoittaa tanssinopettaja mutta on opiskellut ammatillisessa oppilaitoksessa muuta alaa ja perustanut siihen liittyvän yrityksen. Usein kyse on kuitenkin pätkätöistä. Hän toiminut aktiivisesti Kassandrassa, jonka kautta on päässyt esiintymään ja opettamaan. Hänen mukaansa ”Kassandra on auttanut todella paljon”. Haastatteluhetkellä hän ei ollut vielä hakenut apurahoja mutta oli harkitsemassa hakemista.

Tarinat työllistymisestä ja etabloitumisesta ovat hyvin yksilöllisiä eivätkä näytä aina olevan riippuvaisia siitä, osaako henkilö esimerkiksi suomea vai ei. Saattaakin olla, että taiteilija-ammateissa kieli ei ole niin olennainen lukuun ottamatta niitä, jotka toimivat kirjallisuuden ja näyttämötaiteen aloilla. Kielitaito on kuitenkin tärkeä kotoutumisessa yhteiskuntaan taidemaailman ulkopuolella.

Voisi sanoa, että haastatelluissa maahanmuuttajissa on toisaalta kosmopolitteja, joiden työkenttänä ovat usein muutkin maat kuin Suomi, joka pysyy virallisena asuinpaikkana pääasiassa perheen vuoksi. Toisaalta monet ovat vahvasti Suomeen juurtuneita, perustaneet perheen, mahdollisesti yrityksen, toimivat ehkä aktiivisesti maahanmuuttajaorganisaatioissa, ovat opiskelleet suomen kielen ja niin edelleen.

Kysyttäessä Suomeen jäämisestä kolme haastateltavaa oli sitä mieltä, että ilman perhesiteitä he eivät jäisi Suomeen. ”Esiintyisin ja työskentelisin mieluiten Ranskassa. Täällä on paljon musiikin opiskelijoita ja ammattilaisia, mutta täällä ei ole niin paljon töitä kuin Pariisissa tai Lontoossa olisi”, kertoi senegalilainen muusikko. Kolme haastateltavaa ei osannut vastata, tulevatko he jäämään Suomeen. Sen sijaan muut olivat juurtuneet selvästi Suomeen myös ammatillisesti. Libanonilainen elokuvaohjaaja totesi ”tämä on mun maa, rakastan Suomea”. Toisaalta ne, jotka ovat tulleet Suomeen joko pakolaisina tai turvapaikanhakijoina, ovat joko juurtuneet tänne tai pakotettuja jäämään, sillä muutakaan paikkaa ei ole.

Aika monet haastateltavista olivat lähes ylitsevuotavan positiivisia ajatuksella ”kyllä pärjää kun vain yrittää” tai ”on omasta asenteesta kiinni” mutta oli myös muunlaisia tarinoita, vaikkakin ne usein liittyivät menneisyyteen ja Suomessa olon ensimmäisiin vuosiin.

Haastattelussa käytiin myös läpi taiteellisen työn tuomaa toimeentuloa. Suurin osa kertoi saavansa ainakin osan toimeentulostaan taiteellisesta työstä tai taiteeseen liittyvästä opetustyöstä. Yksi haastateltava oli kyselyhetkellä perustutkinto-opiskelija, mutta hänelläkin oli taiteelliseen työhönsä liittyvä apuraha. Apuraha olikin monelle merkittävä tuki toiminnan ylläpitämisessä, vaikka kukaan ei ollut saanut esimerkiksi monivuotista taiteilija-apurahaa⁵⁰.

5.1.4. Maahanmuuttaja vai suomalainen?

Identiteetiltään monet kokevat olevansa suomalaisia (”siitä päivästä kun astuin Suomeen, olin suomalainen”), mutta eivät vierasta myöskään maahanmuuttaja-nimitystä. Irakilainen kuvataiteilija tosin totesi, että ”tuntuu vähän siltä että ei pidetä kuvataiteilijana vaan maahanmuuttajataiteilijana” ja hän myönsikin tuntevansa enemmän yhteenkuuluvaisuutta venäläisen maahanmuuttajataiteilijan kuin suomalaisen kuvataiteilijan kanssa. Enemmistö haastateltavista koki olevansa maahanmuuttaja tai ulkomaalainen tai ainakin hyväksyivät kysyttäessä nämä nimitykset. ”Olen ehdottomasti mentaliteetiltani senegalilainen vaikka syönkin hernekeittoa”. Mutta joukossa oli myös niitä, jotka identifioituivat vahvasti suomalaisiksi, eivätkä halunneet käyttää maahanmuuttaja-nimitystä.

Muutama haastateltava oli aktiivinen ”maahanmuuttaja” eli osallistui erilaisten organisaatioiden kuten Kassandran, kulttuurikeskus Caisan, EU-Manin jne. toimintaa. Useimmille maahanmuuttajakontakteja tärkeämpiä olivat kuitenkin omaan ammatilliseen viiteryhmään liittyvät kontaktit.

Osa maahanmuuttajataiteilijoista on etabloitunut taiteen kenttään siinä määrin, että kuuluu suomalaisiin taiteilijajärjestöihin. Järjestöillä on melko erilaiset käytännöt sen suhteen, kysytäänkö jäsenhakemuskavakkeessa esimerkiksi äidinkieltä tai kansalaisuutta. Monet kysyvät tietojen keräämiseksi, mutta edellytyksenä tietty kieli tai kansalaisuus ei ole, vaan ilmaisu on useimmissa tapauksissa ”Suomen kansalainen tai Suomessa asuva”. Suomen Kirjailijaliitto edellyttää kahta, itenäisesti luotua, alkuperäistä ”suomenkielistä kaunokirjallista teosta” (<http://www.kirjailijaliitto.fi/>).

50 Kolme haastateltavaa oli saanut 1-vuotisen taiteilija-apurahan. Puolet haastateltavista ei ollut hakenutkaan työskentelyyn tarkoitettuja taiteilija-apurahoja, vaan muita esimerkiksi näyttöapurahoja, kohde- ja matka-apurahoja.

Haastateltavien kanssa keskusteltiin myös siitä, miten heitä on Suomessa kohdeltu, ovatko he kokeneet arkipäivässään rasismia tai onko ulkomaalaisuus vaikuttanut heidän mahdollisuuksiinsa taiteilijana. Senegalilainen muusikko ei usko, että hänen työttömyytensä johtuu ulkomaalaisuudesta. Mutta ”erilaisuus tietysti vaikuttaa kaikkeen suhtautumiseen. Suomalaiselle en ole koskaan suomalainen. Suomi on ainoa maa, jossa tunnen itseni ulkomaalaiseksi”. Harvoin olen kuullut pahaa sanaa, kertoi puolestaan libanonilainen. Niin ikään irakilainen kuvataiteilija totesi, että hänellä on samat ongelmat kuin suomalaisilla kollegoilla: ”Minulla ei ole omaa maahanmuuttajien ongelmaa”. Hän myös korostaa tietävänsä että kantasuomalaisillakin taiteilijoilla on paljon ongelmia toimeentulon ja apurahoituksen kanssa.

Suomalaista yhteiskuntaa ja viranomaisia useimmat haastateltavat kiittivät lähes ylitsevuotavasti. Sen sijaan yksittäiset ihmiset joko ylipäänsä yhteisössä tai taidemaailmassa olivat saaneet mielen pahoittumaan. Toisaalta ”ei minulla ole aikaa miettiä pitävätkö minusta vai ei, se on samantekevää.” Yksi haastateltava oli sitä mieltä, että ulkomaalaistaiteilijoita diskriminoidaan, nimen perusteella hylätään jne.

”Naapurien kautta olen törmännyt rasismiin. Tosi paha kokemus ja jouduttiin muuttamaan pois. Haukuttiin lasten edessä, mitä te tulitte, menkää takaisin. Jouduttiin poliisille ilmoittamaan, poliisi ei tehnyt mitään. Työpaikalta ei, enkä taiteilijana ole kohdannut, mutta yhden naapurin kautta”, kertoi intialainen tanssija.

5.1.5. Kokemuksia apurahan hakemisesta

Haastateltavat olivat hakeneet apurahoja joko taidetoimikunnilta, kunnilta tai yksityisiltä säätiöiltä. Erityisesti mainittiin Suomen Kulttuurirahasto tärkeänä tukijana. Suurin osa piti apurahojen hakuprosessia ja ohjeistusta selkeänä. Hakulomakkeen täyttämisessä jotkut olivat käyttäneet apuna suomalaisia ystäviään. Jonkin verran nostettiin esiin se, että lomake ja ohjeistus oli yleensä suomeksi, mutta se ei tuntunut kynnyskysymykseltä. Sen sijaan enemmän pohdintaa aiheutti – kaikille muillekin taiteilijoille tuttu – kysymys siitä, millä perusteella apurahoja oikein myönnetään.

Haastatteluja tehtäessä ajankohtainen aihe oli monikulttuurisuusapuraha, joka lanseerattiin samana vuonna. Haastateltavilta kysyttiin, miten he suhtautuvat erilliseen maahanmuuttajille tarkoitettuun tukimuotoon⁵¹. Irakilainen kuvataiteilija piti sinänsä erillistä tukimuotoa hyvänä mutta kertoi myös tarinan siitä, että hakiessaan näyttelytilaa hänelle oli vastattu ”teillähän on se oma paikka” tarkoittaen maahan-

51 Ns. monikulttuurisuusapuraha ei ole pelkästään maahanmuuttajille tarkoitettu. Kysymys kuitenkin asetettiin heille näin.

muuttajien kulttuurikeskuksia tai kohtauspaiikkoja. ”Mutta tämä on realiteetti. Se pitää hyväksyä ja toimia sen kanssa.”

Sen sijaan iranilainen kirjailija ei halua, ”että tehdään erimaalaisille oma nurkka”. Monet pitivät kysymystä hyvin ambivalenttina – toisaalta kiintiöt lisäävät tasa-arvoa, toisaalta ovat leimaavia. Yksi haastateltava pohti, että ehkä erityisryhmälle tarkoitettu apuraha olisi helpompi saada, ”ehkä olisi pienempi määrä hakijoita”. Sen sijaan useimmat olivat sitä mieltä, että kaikkien taiteilijoiden tulisi olla tasaveroisessa asemassa. ”Kyllä on totta että eri apuraha erottaa maahanmuuttajat. Pitäisi olla tasa-arvoisuus. Olen muusikko, en maahanmuuttajamuusikko. Senegalissa ei koskaan sanottu Hasse Wallista että hän on ulkomaalainen. Hän on muusikko. Kaikkien pitäisi olla tasaveroisia.”

Haastateltavien kanssa keskusteltiin siitä, mitä he nimenomaan taiteilijana toivoisivat esimerkiksi apurahajärjestelmältä helpottamaan työskentelyä Suomessa. Monet esittivät, että eräänlainen starttiapuraha joko aloittaville tai juuri maahan tulleille taiteilijoille olisi tärkeä ja auttaisi uran aloitusvaiheessa. Niin ikään toivottiin neuvontaa ja informaatiota apurahoista ja hakemisen käytännöistä: ”En tiedä onko se realistista, mutta jos ihmisillä on ongelmia niin he voisivat löytää jonkun jonka kanssa puhua jos on epävarmuutta. Että olisi joku kontaktihenkilö. Se pitäisi olla henkilö, joka on ehkä itse asunut ulkomaila joskus.”

5.2. Hahmotelma Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden ryhmästä

Mielestäni sanaa maahanmuuttajamuusikko ei ole hyvä käyttää etenään, kun puhutaan ammattilaisista. Jos joku on taiteilija, haluan pitää häntä ammattilaisena ilman, että liitän häneen etuliitettä maahanmuuttaja. Näin siitä syystä, että tämä sana jollain tapaa rakentaa muureja ja estää suomalaisten ja ulkomaalaisten integraation. Olen jakanut suomalaisen yhteiskunnan kanssa sen, mitä minulla on sekä taiteilijana että opettajana.

— Arnold Chiwalala (Lepistö 2010)

Ammattitaiteilijoiden lukumäärän selvittäminen on haasteellista ja sitä tehtäessä joudutaan turvautumaan arvioihin ja useisiin eri lähteisiin. Jo taiteilijan määritelmä sinänsä on ongelmallinen, sillä työskentely ei edellytä esimerkiksi diplomia (kaikilla aloilla) tai muuta osoitusta taiteilijuudesta. Taiteilija voidaan määritellä alansa ammattilaiseksi usean eri kriteerin perusteella: taidealan koulutuksen, taiteilijajärjestöön

kuulumisen tai apurahoituksen perusteella. Myös ns. itsemäärittely on edelleen toimiva, vaikkakaan ei viranomaisten silmissä.

Taiteilijajärjestöjen jäsenyyden perusteella Suomessa on arviolta noin 20 000 eri alojen taiteilijaa⁵². Suurimmat ryhmät olivat säveltaide ja taideteollisuus ja pienimmät valokuva, elokuva ja kirjallisuus⁵³.

Raja ammatillisuuden ja harrastamisen välillä ei aina ole selvä sen enempää valtaväestöön kuuluvien kuin maahanmuuttajienkaan osalta. Ammatissa toimiva ei välttämättä tarkoita samaa asiaa kuin kokopäivätoimisesti – tai edes osa-aikaisesti – työllistynyt. Taidetyövoiman rajaaminen vain koulutettuihin tai tutkinnon suorittaneisiin jättäisi myös tietyt ammatit pois, esimerkiksi ne, joissa ammattitutkintoa ei työllistymisen edellytyksenä vaadita tai joissa on paljon itseoppineita.

”Maahanmuuttajataiteilijan” käsite on myös kaiken kaikkiaan ongelmallinen, ja sitä on pidetty jopa leimaavana. Tässä tutkimuksessa käytetään sekä käsitettä Suomeen muuttanut taiteilija että – tautologian välttämiseksi – maahanmuuttajataiteilija. Käsitteitä käytetään ennen kaikkea tutkimuskohteen täsmentämiseen samalla tiedostaen, että tällaisesta yhtenäisestä ryhmästä ei sellaisenaan esimerkiksi päätöksen teon yhteydessä voida puhua. Maahanmuuttajataiteilijoiden lukumäärästä, alkuperämaasta tai taiteenalasta on vain vähäisiä fragmentaarisia tietoja eri lähteissä, virallisia tilastoja tai rekisteröintiä ei ole⁵⁴.

Tässä tutkimuksessa maahanmuuttaja on määritelty äidinkielen perusteella. Tarkemman tarkastelun kohteeksi valittu tutkimusjoukko (so. Suomessa asuvat maahanmuuttajataiteilijat) valittiin taiteen keskustoimikunnan apuraharekisteristä sen perusteella, että he ovat hakeneet jotakin apurahaa tai avustusta valtion taidetoimikunnilta vuosien 2000–2012 välillä ja ovat ilmoittaneet äidinkielekseen muun kuin suomen tai ruotsin. Tämän jälkeen joukosta poistettiin saamelaiset (N = 18) sekä sellaiset, jotka eivät apuraharekisterin tietojen mukaan asu Suomessa (N = 44)⁵⁵. Näin pyrittiin saavuttamaan Suomessa toimivat sekä eliminoimaan satunnaiset hakijat. Niin ikään joukosta poistettiin Suomessa syntyneet vieraskieliset (N = 6), sillä tutkimusjoukolla haluttiin tavoittaa nimenomaan ns. ensimmäisen polven maahanmuuttajat eli ne jotka ovat muuttaneet Suomeen jostakin muusta maasta.

52 Arvio perustuu Taiteilijan asema 2010 –tutkimuksen aineistoon (Rensu Jeff 2013).

53 Laskelmassa ovat mukana seuraavat taiteilijajärjestöt: Suomen Elokuva- ja mediatyöntekijät, Suomen Elokuvaohjaajien liitto, Suomen Kirjailijaliitto, Finlands Svenska Författareförening, Taidemaalari liitto, Kuvanveistäjäl iitto, Taidegraafikot, Muu, Suomen Näyttelijäl iitto, Lavastus- ja pukusuunnittelijat, Suomen teatteriohjaajat ja dramaturgit, Suomen Valo- ja äänisuunnittelijoiden Liitto, Suomen Taika-piiri, Esiintyvät Taiteilijat, Suomen Arkkitehtiliitto, Suomen Muusikkojen liitto, Suomen Säveltäjät, Suomen Solistiyhdistys, Säveltäjät ja Sanoittajat Elvis, Teollisuustaiteen liitto Ornamo, Grafi a, Freelance-graafikot, Suomen Sarjakuvantekijät, Kuvittajat, Suomen tanssi- ja sirkustaiteilijat, Valokuvataiteilijoiden Liitto.

54 Vieraskielisen väestön ammateista on saatavissa tietoa esimerkiksi Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastosta. Ks. esim. Forsander 2013: 225.

55 Rekisterin tieto koskee hakemusvuotta/vuosia.

Tutkimusjoukko ei kata kaikkia Suomessa asuvia maahanmuuttajataiteilijoita vaan ainoastaan taiteelliseen työhönsä taidetoimikunnilta tukea hakeneet. Näin ollen henkilöiden kokonaismäärästä ei voida vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. On kuitenkin todennäköistä, että ammattimaisesti toimiva taiteilija jossain vaiheessa hakee tukea taidetoimikunnilta⁵⁶.

Kaikkiaan vuosina 2002–2012 apurahaa tai avustusta oli hakenut 842 yksittäistä henkilöä⁵⁷, jotka olivat merkinneet äidinkielekseen jonkin muun kuin suomen tai ruotsin. Heistä 16 prosenttia oli sellaisia, jotka joko asuivat hakemishetkellä ulkomailla, olivat myöhemmin muuttaneet pois Suomesta, joiden toinen vanhemmista oli suomalainen tai jotka olivat syntyneet Suomessa. Lisäksi poistettiin saamelaiset ja tataarit (äidinkielen tai muiden lähteiden perusteella). Näiden poistojen jälkeen tutkimusjoukkoon kuuluvia oli kaiken kaikkiaan 708 yksittäistä henkilöä. Tätä ryhmää nimitetään jatkossa *tutkimusjoukoksi* tai *Suomeen muuttaneiksi taiteilijoiksi* maahanmuuttajataiteilijoiksi.

Taulukko 28. Tutkimusjoukon koko ja poistot

Kieliryhmään 'muu' kuuluvia yksittäisiä hakijoita	842
Poistot	134
Asuu ulkomailla	79
Syntynyt Suomessa tai toinen vanhemmista suomalainen	30
Saamelaiset ja tataarit	25
Lopullinen tutkimusjoukko	708

Tutkimuksessa käytetyn aineiston on ratkaissut pitkälle saatavuus ja yhdenmukaisuus. Apuraharekisteriä vastaavaa aineistoa ei väestötietoja lukuun ottamatta ole⁵⁸ ja jo tutkimushankkeen alkuvaiheessa päädyttiin siihen, ettei kyselyä tehdä. Jatkossa kuitenkin olisi aiheellista miettiä, voisiko tietyin aikavälein toteuttaa esimerkiksi kyselyn, jolloin saataisiin tarkempaa tietoa kuin mitä rekisterit ja kirjalliset lähteet voivat tarjota. Toisaalta aineistoa voidaan pitää kattavana ja luotettavana, sillä monilta osiltaan sen tulokset vastaavat toisaalta taidetoimikuntien toiminnasta koottua tilastotietoa ja toisaalta meneillään olevaa tutkimusta suomalaisten taiteilijoiden asemasta (Rensujeff 2013). Niin ikään tässä tutkimuksessa käytetyt haastattelut täydentävät rekisteriaineistoa.

Taustatiedot näille henkilöille on koottu erilaisista täydentävistä aineistoista kuten ansioluetteloista (hakemusten liitteinä olevista tai verkossa sijaitsevista), verkkomatrikkeleista, henkilökohtaisilta verkkosivuilta, lehtiartikkeleista jne. Näiden taustatietojen avulla on sel-

56 Poikkeuksena kaupallisesti menestyvät taiteilijat tai sellaiset, jotka sijoittuvat suoraan palkkatyöhön (esim. arkkitehdit).

57 Tämä on 4 % kaikista kyseisinä vuosina apurahaa hakeneista yksittäisistä henkilöistä.

58 Rekisterinkin tieto on rajallinen, mutta sisältää tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon äidinkielestä.

vitetty henkilöiden äidinkieltä, lähtömaata, koulutusta, ammatillista toimintaa jne. Kaiken kaikkiaan taustatiedot saatiin koottua yli 90 prosentilta tutkimusjoukkoon kuuluvista.

On syytä korostaa, että tässä käsiteltyt Suomeen muuttaneet taiteilijat edustavat valikoitua joukkoa, jopa eliittiä, ainakin mitä tulee kotoutumiseen. He kuuluvat niihin, joilla on tietoa sekä suomalaisen yhteiskunnan että suomalaisen taidemaailman toiminnasta niin paljon, että he ovat hakeneet apurahoja tai osa heistä jopa osallistunut niistä tehtävään päätöksentekoon.

5.2.1. Taustatietoja

Tutkimusjoukkoa koskevat perustiedot (sukupuoli, ikä, asuinpaikka, taiteenala) saatiin apuraharekisteristä. Tiedot äidinkielestä ja lähtömaasta koottiin edellä mainittujen täydentävien lähteiden perusteella.

Koska maahanmuuttajan määrittelyn peruskriteeri tässä tutkimuksessa on äidinkieli (= ”muu”), ei esimerkiksi ruotsalaisten maahanmuuttajien määrästä voida saada tietoa, sillä he eivät ole äidinkielen perusteella eroteltavissa suomenruotsalaisista.

Maahanmuuttajataiteilijat on tätä tutkimusta varten luokiteltu maantieteellisiin alueisiin lähtömaan mukaan (maantieteellinen luokittelu liitteessä 3). Kaikkiaan lähtömaa oli tiedossa 662 henkilön osalta (93 % tutkimusjoukosta). Enemmistön tästä taiteilijaryhmästä muodostavat Euroopasta (ml. Venäjä) muuttaneet taiteilijat, heidän osuutensa koko joukosta on 59 prosenttia (taulukko 29). Itä- ja Keski-Euroopasta muuttaneet ovat suurimmat ryhmät eli puolet kaikista eurooppalaistaustaisista. Yksittäisistä Euroopan maista suurin ryhmä tulee Venäjältä (24 % kaikista eurooppalaisista). Aasiasta ja Amerikasta muuttaneiden osuus on yhtä suuri (16 %). Aasian maista suurin ryhmä tulee Japanista (kolmannes kaikista aasialaistaustaisista). Japanin suureen osuuteen näyttäisi vaikuttaneen Taideteollisen korkeakoulun (nykyinen Aalto-yliopisto) suosio esimerkiksi oppilasvaihdon kohteena sekä suomalaisen designin tunnettuus Japanissa. Pohjois- ja Etelä-Amerikasta tulleista suurin ryhmä tulee USA:sta (yli kolmannes Amerikasta tulleista).

Naisten osuus maahanmuuttajataiteilijoista vaihtelee tuloalueen mukaan melko paljon. Kaikkiaan naisten osuus on 42 prosenttia, mutta osuudet ovat selvästi suurempia eurooppalaistaustaisten keskuudessa. Poikkeuksena Aasiasta, erityisesti Itä-Aasiasta (Japani, Kiina) tulleet, joiden joukossa naisia on enemmistö. Sen sijaan afrikkalaistaustaiset taiteilijat (joiden lukumääräkin on melko pieni) ovat pääsääntöisesti miehiä. Sukupuolijakaumaan vaikuttaa selvästi myös taiteenala. Afrikasta tulleista suurin osa on (rytmi)muusikoita, joiden joukossa naisia on vähän – myös kantasuomalaisen joukossa.

Nuorten (alle 35-vuotiaiden) osuus maahanmuuttajataiteilijoista on samaa luokkaa kuin apurahan hakijoilla yleensäkin eli noin viidennes. Myös iän kohdalla on jonkin verran vaihtelua lähtöalueesta riippuen. Amerikasta tulleissa nuoria on vähiten ja Afrikasta tulleiden joukossa eniten, erot ovat kuitenkin pieniä. Keski-ikältään maahanmuuttajataiteilijat ovat 44-vuotiaita eli samanikäisiä kuin apurahan hakijat yleisestikin (ks. esim. Karhunen 2013). Eurooppalais- ja amerikkalais-taustaiset ovat hiukan vanhempia (keski-ikä 45 vuotta) ja afrikkalais-taustaiset aavistuksen nuorempia (keski-ikä 42 vuotta).

Taulukko 29. Tutkimusjoukko: lähtöalue, naisten osuus, nuorten osuus

<i>Alue</i>	<i>% tutkimusjoukosta</i>	<i>Naisten osuus ryhmästä %</i>	<i>Alle 35-vuotiaiden osuus ryhmästä %</i>	<i>N</i>
EUROOPPA	59	48	24	395
Etelä	10	26	31	
Itä	28	61	17	
Kaakkois	7	41	29	
Keski	24	55	24	
Länsi	19	29	15	
Pohjois*	12	49	29	
AASIA	18	41	22	120
Etelä	6	13	25	
Itä	52	63	23	
Lähi-itä/Kaukasia	48	20	20	
AMERIKA	15	38	17	104
Etelä	52	33	20	
Pohjois	48	43	14	
AFRIKKA	6	10	26	42
Etelä/itä	43	..	..	
Länsi	40	..	..	
Pohjois	17	..	–	
MUU	2			11
KAIKKI %	100	42	22	
N**	672	282	151	

.. = Alle viisi henkilöä.

– = Ei tapauksia.

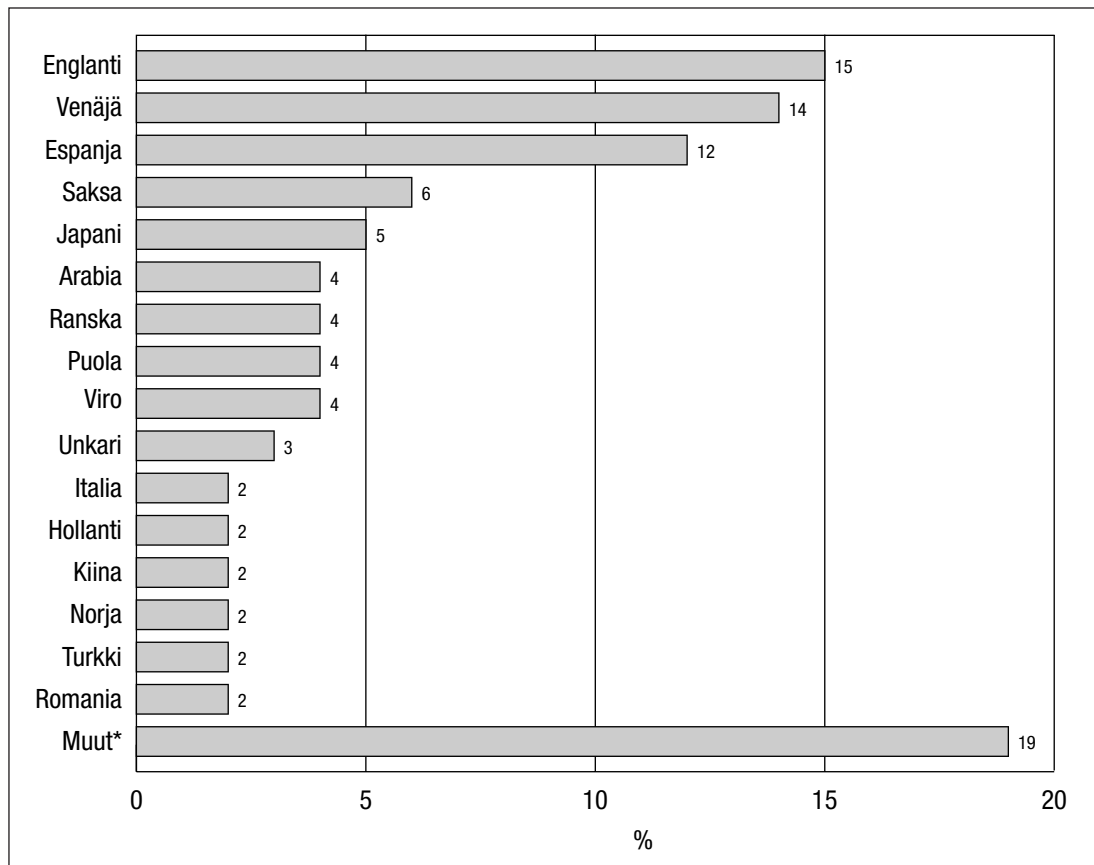
* Sis. muut pohjoismaat paitsi Ruotsi.

** Henkilöt, joiden taustaa ei voitu selvittää, on jätetty pois taulukosta. Ikää koskevat tiedot olivat käytettävissä 659 henkilöltä.

Tutkimusjoukkoon kuuluvat taiteilijat puhuvat äidinkielenään noin 60 eri kieltä. Suurimmat kieliryhmät ovat englanti (15 %), venäjä (14 %)

ja espanja (12 %), näiden kielten puhujat muodostavat yli 40 prosenttia tutkimusjoukosta (kuvio 29.). Kaikkein suurin on kuitenkin ryhmä ”muut” johon on luokiteltu kaikki sellaiset kielet, joiden puhujia on tutkimusjoukossa alle 10 henkilöä. Muuhun maahanmuuttajaväestöön verrattuna taiteilijoiden kohdalla huomiota kiinnittää sekä eestin (4 %) että somalian kielen (sisällytetty ryhmään ”muu”, alle kymmenen henkilöä) vähäinen osuus verrattuna koko vieraskieliseen väestöön⁵⁹.

Kuvio 29. Suomeen muuttaneet taiteilijat kieliryhmittäin (N = 688)

Alueellisesti maahanmuuttajat sijoittuvat yleisestikin kasvukeskukseen (esim. Rasinkangas 2013: 139) ja toisaalta myös taiteilijakunnasta tiedetään, että sen osalta keskittyminen on tyypillistä niin Suomessa kuin muuallakin. Maahanmuuttajataiteilijoiden kohdalla keskittymisen suuriin kaupunkeihin ja erityisesti pääkaupunkiseudulle näyttäisi olevan vielä yleisempää kuin muilla taiteilijoilla⁶⁰.

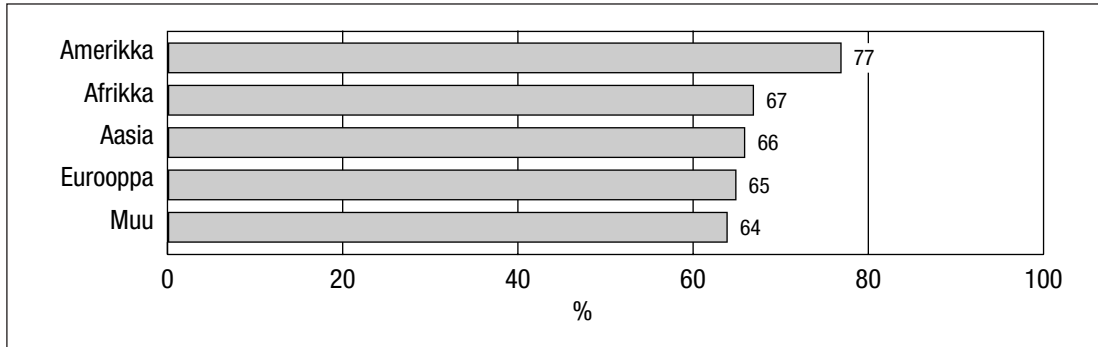
Yleisesti maahanmuuttajista tiedetään, että Afrikan eri maista tulleet ovat keskittyneet pääkaupunkiseudulle voimakkaammin kuin

59 Koko vieraskielisestä väestöstä vironkielisiä on 14 % ja somaliankielisiä 6 %. (Tilastokeskus, väestörakenne).

60 Esimerkiksi vuosittain apurahaa hakeneista runsaat 50 prosenttia on pääkaupunkiseudulta (Karhunen 2013) ja niin ikään koko suomalaisesta taiteilijakunnasta 50 prosenttia (Rensujeff 2013).

muut maahanmuuttajaryhmät. Venäläiset taas ovat sijoittuneet pääkaupunkiseudun lisäksi erityisesti Itä-Suomeen ja ruotsalaiset Länsi-Suomeen. (Saukkonen 2010: 21). Tällaista taustan mukaista alueellista sijoittumista ei kuitenkaan ole nähtävissä maahanmuuttajataiteilijoiden kohdalla, vaan pääkaupunkiseudun osuus on lähtöalueesta riippumatta korkea (kuvio 30).

Kuvio 30. Pääkaupunkiseudulla asuvien osuus (%) lähtöalueen mukaan

Tutkimusjoukon taiteilijat ovat niin ikään sijoittuneet maakunnittain odotetusti suurten kasvukeskusten äärelle. Yli 70 prosenttia heistä asuu Uudellamaalla ja kaikkien muiden maakuntien osuus on marginaalinen (taulukko 30). Seuraavaksi suurimmat osuudet ovat Varsinais-Suomessa (6 %) ja Pirkanmaalla (5 %) kuten koko suomalaisesta taiteilijakunnastakin⁶¹.

⁶¹ Suomalaisista taiteilijoista Varsinais-Suomessa asuu 7 prosenttia ja Pirkanmaalla 8 prosenttia (Rensu Jeff 2013).

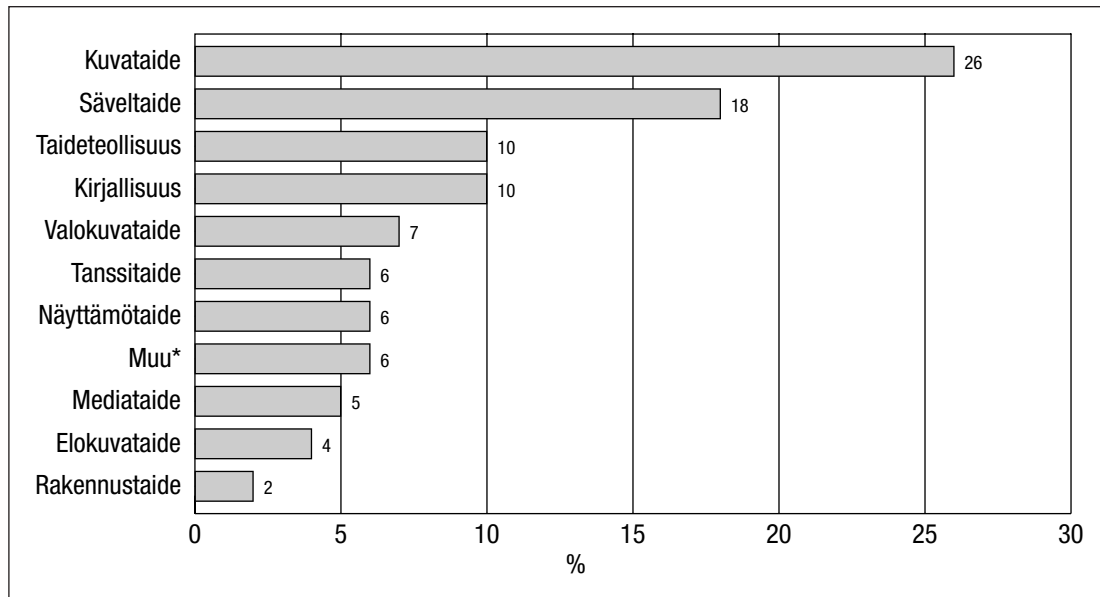
Taulukko 30. Maahanmuuttajataiteilijat maakunnittain (N = 708)

<i>Maakunta</i>	<i>Osuus tutkimusjoukosta %</i>
Uusimaa	72
Varsinais-Suomi	6
Pirkanmaa	5
Kanta-Häme	2
Pohjois-Pohjanmaa	2
Etelä-Karjala	2
Lappi	2
Pohjanmaa	2
Keski-Suomi	1
Päijät-Häme	1
Pohjois-Karjala	1
Etelä-Savo	1
Kymenlaakso	1
Etelä-Pohjanmaa	} alle 1 %
Ahvenanmaa	
Pohjois-Savo	
Satakunta	
Keski-Pohjanmaa	
Kainuu	

5.2.2. Taiteenalat

Suomeen muuttaneista taiteilijoista suurin ryhmä on joko kuvataiteilijoita (26 %) tai säveltaiteilijoita (18 %). Näihin ryhmiin kuuluu tutkimusjoukosta yli 40 prosenttia. Seuraavaksi suurimmat ryhmät ovat kirjallisuus ja taideteollisuus (molemmat 10 %). Kaiken kaikkiaan näiden neljän alan taiteilijat muodostavat yli 60 prosenttia tässä käsiteltävistä maahanmuuttajataiteilijoista. (Kuvio 31.)

Kuvio 31. Suomeen muuttaneet taiteilijat taiteenaloittain (N = 708)

* * Muu = taiteenaloittain luokittelemattomat (26 henkilöä), monialaiset (7), arvostelijat (2), sirkus (5).

Maanosittain tarkasteltaessa eroja taiteenalajakaumassa ei juurikaan ole, poikkeuksena Aasiasta kotoisin olevat taiteilijat, joissa kuvataiteen ohella on paljon (15 %) myös taideteollisuuden edustajia. Afrikasta kotoisin olevien joukossa suurin osa on muusikoita (38 %). (Taulukko 31.)

Taulukko 31. Suomeen muuttaneet taiteilijat taiteenaloittain lähtöalueen mukaan (N = 708)

	<i>Eurooppa %</i>	<i>Amerikka %</i>	<i>Aasia %</i>	<i>Afrikka %</i>	<i>Muu* %</i>	<i>Kaikki %</i>
Elokuva	2	2	7	12	9	4
Kirjallisuus	11	5	10	9	17	10
Kuvataide	26	24	32	14	26	26
Mediataide	5	5	6	–	6	5
Muu**	6	9	4	10	3	6
Näyttämötaide	7	8	3	7	–	6
Rakennustaide	2	3	3	–	2	2
Säveltaide	19	20	9	38	13	18
Taideteollisuus	9	7	15	5	9	10
Tanssi	6	7	7	5	9	6
Valokuva	7	10	4	–	6	7
	100	100	100	100	100	100
N	395	104	120	42	47	708

* Sisältää sekä muussa maanosassa asuvat (11 henkilöä) että sellaiset, joiden lähtömaasta ei ole tietoa (47 henkilöä).

** Ei voida luokitella mihinkään yllämainituista taiteenaloista. Sisältää myös sirkuksen (5 henkilöä), arvostelijat (2 henkilöä) ja monialaiset (10).

– = Ei tapauksia.

5.2.3. Työura

Tutkimusta varten kerättiin tietoja muun muassa siitä, milloin maahanmuuttajataiteilijoiden ura on alkanut, onko heillä taiteellista koulutusta, missä maassa se on suoritettu sekä millaista taiteellista toimintaa heillä on ollut. Koska tiedot eivät perustu kyselyyn vaan erilaisiin tiedonlähteisiin ei kaikkien osalta tietoja ole käytettävissä (N = 646) ja ne ovat myös tarkkuudeltaan erilaisia. Näistä lähdeaineiston rajoituksista huolimatta voidaan em. lähteiden perusteella saada suuntaantava kuva siitä, millainen työura yleisesti ottaen apurahoitusta hakevilla maahanmuuttajataiteilijoilla on Suomessa ollut.

Yleisesti maahanmuuttajien työmarkkina-aseman selittäjäksi on tutkimuksissa todettu muun muassa heidän lähtömaansa eli se, tulevatko he pakolaisina Euroopan ulkopuolelta, entisen Neuvostoliiton alueelta tai niin edelleen (Forsander 2002: 2). Kuitenkin maahanmuuttajien työuran kannalta merkittävimmäksi Forsanderin tutkimuksessa osoittautui Suomessa suoritettu tutkinto. Tämä näyttäisi pitävän paikkansa myös tässä käsiteltyjen Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden osalta. Ulkomaisten opiskelijoiden määrä esimerkiksi taideyliopistoissa on kasvanut ja vaihtotoiminta vakiintunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Toiseksi Suomessa suoritettut opinnot näyttäisivät auttaneen verkostoitumisessa ja suomalaiseseen taidemaailmaan tutustumisessa, mikä auttaa myös työuralla.

Ammatilliseen koulutukseen on tässä yhteydessä luokiteltu vain taidealan koulutus. Jos henkilö on esim. suorittanut vaikkapa lääkärin tai insinöörin tutkinnon, tätä ei ole otettu mukaan laskelmiin. On kuitenkin huomattava, että kuten kantasuomalaisillakin taiteilijoilla myös maahanmuuttajilla voi olla ja useissa tapauksissa onkin, jonkin muun alan koulutusta tai tutkinto⁶². Myöskään yksittäisiä kursseja ei ole luokiteltu ammatilliseksi taidealan koulutukseksi. Sen sijaan jonkin toisen taidealan kuin oman pääammatin koulutus on luokiteltu taidealan koulutukseksi. Koulutuksesta ei käytettävissä olevan aineiston perusteella voi saada kovin kattavaa kuvaa, sillä vaikka yleisesti ansioluetteloon kirjataan koulutus, saattaa kuitenkin olla hyvin yksilöllistä, tehdäänkö näin todella.

Tutkimusjoukon maahanmuuttajataiteilijat ovat pääsääntöisesti tulleet Suomeen aikuisina, mutta joukossa on myös sellaisia, jotka ovat saapuneet perheensä mukana jo lapsina ja suorittaneet yleissivistävän peruskoulun Suomessa. Alle kymmenen prosenttia on sellaisia, jotka ovat saapuneet Suomeen jo 1960- tai 70-luvuilla. Lähes puolet (47 %) on tullut 1980- ja 1990-luvuilla ja 2000-luvulla saapuneita on suurin piirtein saman verran eli 46 prosenttia. Enemmistö on sellaisia, jotka ovat tulleet Suomeen nuorina aikuisina. Pieni joukko on tullut lapsena

62 Mainittakoon, että esimerkiksi kirjailija Alexis Kouros on koulutukseltaan lääkäri.

(alle 18-vuotiaana) ja sitäkin pienempi myöhemmässä keski-iässä eli yli 50-vuotiaana. (Taulukko 32.) Lähtöalueen (maanosan) mukaiset erot olivat erittäin pieniä. Äidinkielen mukaan tarkasteltuna kävi ilmi, että esimerkiksi englanninkielisissä 25–35-vuotiaana maahan tulleita on 40 prosenttia ja venäjänkielisissä 33 prosenttia. Venäjänkielisten suurin ryhmä ovat 35–50-vuotiaana Suomeen tulleet, mikä selittyy perheperusteisella muutolla ja paluumuutolla.

Taulukko 32. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden ikä Suomeen saapuessa

<i>Ikä</i>	<i>Osuus tutkimusjoukosta %</i>
Alle 18-vuotiaana	4
18–25-vuotiaana	18
25–35-vuotiaana	53
35–50-vuotiaana	24
Yli 50-vuotiaana	1
	100
N	398

Noin 60 prosentin osalta tutkimusjoukkoon kuuluvista on käytettävissä tieto taidealan ammatillisesta koulutuksesta. Niistä, joilla tiedetään olevan jokin ammatillinen koulutus (N = 418), lähes puolet oli kouluttautunut ammattiinsa joko lähtömaassaan tai jossakin muussa maassa⁶³.

Vajaa puolet (46 %) maahanmuuttajataiteilijoista on siis tullut Suomeen ”valmiina” taiteilijana eli opiskellut ammatin jo aiemmin eikä ole enää täydentänyt opintojaan Suomessa. Yli kolmannes oli kuitenkin sellaisia, jotka olivat suorittaneet jotakin tutkintoon johtavaa koulutusta myös Suomessa, monet joko maisteri- tai tohtoriopintoja taideyliopistoissa. Pelkästään Suomessa hankittu koulutus oli vajaalla viidenneksellä. He kuuluvat selvästi maahanmuuttajataiteilijoiden nuorempaan ikäluokkaan (keski-ikä 37, alle 35-vuotiaiden osuus lähes puolet) ja lähes puolet heistä on joko kuvataiteen tai säveltaiteen edustajia.

⁶³ On huomattava, että monilla taiteilijoilla on koulutusta useasta eri maasta.

Taulukko 33. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden koulutustausta lähtöalueen mukaan (N = 416)

<i>Lähtöalue</i>	<i>Koulutus vain Suomessa %</i>	<i>Koulutus vain ulkomailla %</i>	<i>Koulutus molemmissa %</i>	<i>Yhteensä %</i>	<i>N*</i>
Aasia	16	42	42	100	62
Afrikka	..	45	..	100	11
Amerikka	10	38	52	100	72
Eurooppa	18	49	32	100	266
Muu	–	..	..	100	5
Kaikki	17	46	37	100	416
N	70	187	159	416	

* N = niiden lukumäärä, joiden kohdalla tietoja lähtöalueesta ja koulutuksesta.

– = ei tapauksia

.. = alle viisi henkilöä.

Kaikkiaan 17 prosenttia tutkimusjoukosta on saanut ammatillisen taiteellisen koulutuksensa pelkästään Suomessa (taulukko 34). Useimmissa tapauksissa tällöin ovat kyseessä varsin nuorina Suomeen tulleet henkilöt. Valokuvan, taideteollisuuden ja mediataiteen aloilla pelkästään Suomessa koulutettujen osuus on neljänneksen luokkaa. Syynä lienee aiemmin mainittu Taideteollisen korkeakoulun (nyk. Aaltoyliopisto/taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu) houkuttelevuus. Vuosittain Taideteollisessa korkeakoulussa opiskelee lähes 200 ulkomaista opiskelijaa. Taideteollinen korkeakoulu myös poikkeaa muista taideyliopistoista siinä, että aasialaisten opiskelijoiden määrä on lähes yhtä suuri kuin eurooppalaisten. Myös Sibelius-Akatemiassa ulkomaisten opiskelijoiden määrä on verrattain korkea, lähes 150 opiskelijaa vuositasolla. (Kota-tietokanta: ulkomaiset opiskelijat 2002–2009.)⁶⁴

Sellaisia, jotka ovat opiskelleet sekä Suomessa että lähtömaassa (tai jossakin ”kolmannessa” maassa) on tutkimusjoukosta yli kolmannes. Monet heistä ovat suorittaneet perustutkinnon kotimaassaan ja tulleet jatkamaan opintojaan Suomeen. Kirjallisuudessa ja rakennustaiteessa tällaisten henkilöiden osuus on puolet alan taiteilijoista, mutta varsinainen lukumäärä on varsin pieni (alle kymmenen henkilöä). Kirjallisuuden koulutetut ovat pääasiassa kääntäjiä, joilla on yliopistotutkinto kirjallisuudessa tai filologiassa, muutama on opiskellut myös luovaa kirjoittamista. Mediataiteessa ja taideteollisuudessa lähes puolet on opiskellut sekä Suomessa että jossakin muussa maassa.

Pelkästään ulkomailla taidekoulutuksen saaneita on tutkimusjoukosta lähes puolet ja esimerkiksi näyttämötaiteessa enemmistö (taulukko 34), mikä onkin ymmärrettävää, sillä teatterialan opinnot Suomessa edellyttävät kielitaitoa ja toisaalta ulkomaisten opiskelijoiden

⁶⁴ Kota-tietokannan ylläpito on lopetettu vuonna 2010. Uudessa Vipunen-raportointiportaalissa (<http://vipunen.csc.fi>) ei ole enää tietoja opiskelijoiden lähtöalueesta (maanosasta).

määrä teatterikorkeakoulussa on ollut suhteellisen vähäinen (alle 20 vuodessa) (KOTA-tietokanta).

Taulukko 34. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden koulutustausta taiteenalan mukaan (N = 420)

<i>Taiteenala</i>	<i>Koulutus vain Suomessa %</i>	<i>Koulutus vain ulkomailla %</i>	<i>Koulutus molemmissa %</i>	<i>Yhteensä %</i>	<i>N*</i>
Elokuva	..	..	..	100	10
Kirjallisuus	–	50	50	100	16
Kuvataide	13	51	36	100	131
Mediataide	22	22	56	100	27
Muu	..	50	41	100	22
Näyttämötaide	..	64	20	100	25
Rakennustaide	..	44	50	100	16
Säveltaide	21	38	41	100	73
Taideteollisuus	25	27	48	100	48
Tanssi	..	76	..	100	21
Valokuva	26	48	26	100	31
Yhteensä	17	45	38	100	420

* N = niiden lukumäärä, joiden kohdalla tietoja koulutuksesta. Luku hieman suurempi kuin edellisessä taulukossa.

– = ei tapauksia

.. = alle viisi henkeä.

Seuraavassa hahmotellaan suuntaa-antavasti tutkimusjoukkoon kuuluvien maahanmuuttajataiteilijoiden ”uraa”. Lähtökohtana on käytetty tietoja, jotka pohjautuvat hakemuslomakkeisiin, ansioluetteloihin, lehtiartikkeleihin, taiteilijatietokantoihin jne. Näiden perusteella on tarkasteltu mm. sitä, onko henkilöllä ollut jotakin taiteellista toimintaa viimeisen viiden vuoden aikana (2007–2012). Taiteelliseksi toiminnaksi on luokiteltu näyttelyt, julkaisut, esitykset, toimeksiannot ja niin edelleen. Myös apurahan hakeminen viimeisen viiden vuoden aikana on merkki taiteellisesta aktiivisuudesta. Lisäksi on tarkasteltu sitä, ovatko tutkimusjoukkoon kuuluvat toimineet opetustehtävissä.

Kaiken kaikkiaan 80 prosenttia tutkimusjoukkoon kuuluvista oli hakenut jotakin valtion apurahaa viimeisen viiden vuoden aikana⁶⁵. Suurimmat apurahaa viime vuosina hakeneiden osuudet olivat ryhmässä ”muu”, valokuvataiteessa, kuvataiteessa ja mediataiteessa. Vähiten – kuitenkin lähes kolme neljäsosaa – apurahan hakijoita viimeisen viiden vuoden aikana oli elokuvataiteessa ja rakennustaiteessa. Tämä selittyy muun muassa sillä, että elokuvataiteen pienestä joukosta moni on työskennellyt Yleisradiossa tai muissa media-alan yrityksissä ja jot-

65 Säätiöiltä haetut/saadut apurahat eivät tämän aineiston perusteella ole tiedossa.

kut kokonaan muulla alalla. Myöskään kantasuomalaisten keskuudessa elokuva- tai rakennustaide eivät ole ns. apurahavaltaisia aloja, koska niiden rahoitus yleisesti ottaen tulee muualta ja toisaalta taidehallinnon kautta kanavoituva rahoitus on alan hankkeille riittämätöntä tai marginaalista. Arkkitehdeistä taas muutamat toimivat opettajina ja/ tai tutkijoina tai omassa yrityksessä, joten apurahoituksen tarve ei ole niin suuri. Suoraviivaista maahanmuuttaja-arkkitehdin elämä ei kuitenkaan ole. Esimerkiksi Turkista kotoisin oleva arkkitehti Mustafa Gürlər on todennut: ”Olen kouluttautunut seitsemään eri ammattiin, ja minulla on lähes valmis tohtorin tutkinto Taideteollisesta korkeakoulusta. Tittelit eivät kuitenkaan auta työnhaussa. Itse olen toiminut 14 eri työpaikassa 22 vuoden aikana”. (Maailma.net/7.4.2003)

Muutamiin aloihin verrattuna myöskin kirjallisuuden, säveltaiteen ja tanssin apurahan hakijoiden osuus viimeisen viiden vuoden aikana on alhaisempi. Kirjallisuuden alalla toimivista moni työskentelee kääntäjänä, toimittajana tai tietokirjailijana, mistä hieman alhaisempi taiteen apurahaa hakeneiden osuus saattaa johtua. Muutamilla kääntäjillä on oma käännöstoimisto tai toiminimi.

Säveltaiteen hieman muita alhaisempaa apurahan hakijoiden osuutta selittää orkesterimuusikkona tai opettajana toimiminen klassisen musiikin puolella ja toisaalta rytmimusiikin puolella muutenkin harvinaisempi apurahojen hakeminen. Kantasuomalaistenkaan rytmimusiikoiden keskuudessa ei ole harvinaista sellainen ajattelu, että omaa toimintaa ei mielletä taiteeksi, jota kuuluisi rahoittaa apurahoilla.

Niin ikään tanssin ammattilaisista moni toimii opettajana tai ylläpitää omaa tanssikoulua ja jotkut tanssivat Kansallisbaletissa. Vapaita nykytanssijoita on maahanmuuttajataiteilijoiden joukossa melko vähän ja ne jotka sellaisina toimivat, ovat olleet ahkeria apurahan hakijoita.

Jokaisella taiteenalalla enemmistö on ollut enemmän tai vähemmän aktiivinen taiteilijan ammatissaan viimeisen viiden vuoden aikana. Kirjallisuudessa ja ryhmässä ”muu” osuudet olivat kuitenkin hieman muita alhaisempia. Jälkimmäisten joukossa on kokonaan toisella alalla toimivia tai muun kuin taiteellisen ammatin opettajia. Niin ikään kirjallisuudessa on muiden alojen ammattilaisia tai tutkijoita.

Opetustyötä on tehnyt vajaa kolmannes koko tutkimusjoukosta. Opetustyöhön on otettu mukaan kaikki opetus, myös ei-ammattilaisiin kohdistuva (esim. musiikkileikkikoulut, tanssikoulut jne.)⁶⁶. Vähiten opetustyötä ovat tehneet ryhmään ”muu” kuuluvat ja eniten tanssin ammattilaiset. Jälkimmäisten kohdalla laaja tanssin ja liikunnan harrastus Suomessa on mahdollistanut työllistymisen esimerkiksi tanssi- ja liikuntakeskuksissa. Ulkomaalaisille nämä tarjoavat mahdollisuuden työllistyä ilman suomen kielen taitoakin.

66 Tiedot opetustehtävistä perustuvat pääosin henkilöiden ansioluetteloihin.

Kaiken kaikkiaan suurin osa maahanmuuttajataiteilijoista näyttäisi pystyvän johonkin mittaamattomaan toimimaan taiteellisessa ammatissaan Suomessa, mutta kantasuomalaisten kollegojen tavoin toimeentulo on hankittava monista eri lähteistä ja taidealan ulkopuolista työtä on tehtävä. Esimerkiksi medianomiksi Suomessa valmistunut ja teatterialan koulutuksen Irakissa saanut Shadan Ahmad toteaa: ”En ole joutunut kärsimään työttömyydestä, mutta oman alan vakituista työtä en ole Suomessa saanut” (Kirkko ja kaupunki 2009). Kaikkiaan vain kolme prosenttia tutkimusjoukosta oli sellaisia, joiden kohdalla ei löytynyt mitään tietoa alla olevassa taulukossa mainituista ”mittareista” (apurahan, taiteellinen toiminta, opetustyö). Lähdeaineiston rajoittuneisuuden muistaen tämä ei kuitenkaan tarkoita välttämättä sitä, etteivätkö myös nämä henkilöt olisi osallistuneet jollakin tavoin taiteelliseen toimintaan. Toisaalta voidaan kuitenkin ajatella, että koska taiteilijan ammatti on julkinen ja varsinkin verkkomaailmassa ja sosiaalisessa mediassa taiteellinen toiminta todentuu monin tavoin, on ilmeistä, että niiden kohdalla joista tietoa ei löydy, voi kyseessä olla esimerkiksi alan vaihto tai työmarkkinoiden ulkopuolella oleminen.

Taulukko 35. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden ”ura” (N = 646)

<i>Taiteenala</i>	<i>Apurahahakemuksia viimeisen 5 v. aikana %</i>	<i>Toimintaa** 5 v. ajan %</i>	<i>Opetustyötä %</i>	<i>N*</i>
Elokuva	71	86	..	21
Kirjallisuus	74	72	20	61
Kuvataide	86	91	28	169
Mediataide	86	81	33	36
Muu	97	76	15	33
Näyttämötaide	82	90	26	39
Rakennustaide	71	94	41	17
Säveltaide	74	93	42	124
Taideteollisuus	80	84	30	64
Tanssi	74	84	68	38
Valokuva	88	93	19	43
Yhteensä	81	87	31	646

* N = tietoja toiminnasta eri lähteisiin perustuen.

** Toiminta = näyttelyitä, esityksiä, julkaisuja, toimintaa oman toiminimen/yrityksen kautta.

5.2.4. Apurahat

Aiemmissa luvuissa on tarkasteltu koko apurahanhakija- ja saajajoukkoa sen perusteella mihin kieliryhmään he kuuluvat. Tuolloin lähtökohtana oli se, miten apurahojen hakija- ja saajakunta ja käytettävissä

olevat määrärahat jakautuvat. Tässä luvussa asiaa tarkastellaan tutkimusjoukon näkökulmasta. Lähtökohtana on siis se, kuinka moni apurahaa hakeneista maahanmuuttajataiteilijoista on sellaisen saanut ja mitä tukea on haettu.

Tutkimusjoukkoon kuuluvien taiteilijoiden valinta perustuu siihen, että he ovat joskus vuosina 2002–2012 hakeneet jotakin valtion apurahaa. Osa heistä on ollut ns. satunnaisia hakijoita eli hakenut apurahaa vain kerran ehkä johonkin erityisprojektiin, kun taas toiset hakevat säännöllisemmin apurahaa ja pyrkivät jatkuvasti rahoittamaan taiteellista toimintaansa apurahojen avulla.

Se, mihin tukimuotoihin haettu ja mahdollisesti myönnetty apuraha liittyy, on kiinteästi sidoksissa taiteenalaan (taulukko 36). Tähän liittyvät esimerkiksi taiteenalan erityiset tukimuodot (esim. kirjastoapurahat) tai alalle tyypilliset työmarkkina-asetat kuten freelancerina tai vapaana taiteilijana toimiminen. Äidinkielellä ei ole ollut suurta vaikutusta siihen, millaista tukea on haettu, mutta joitakin eroja oli havaittavissa. Suurin osa oli hakenut joko jotakin projektiaapurahaa (eri taidetoimikuntien kohdeapurahat, monikulttuurisuusapuraha, lastenkulttuuriapuraha jne.) tai matka-apurahaa. Unkarin- romanian- ja hollanninkielisissä oli muita suurempi osuus työskentelyapurahojen hakijoita mutta nämä kieliryhmät ovat kooltaan pieniä (10–20 henkilöä), joten muutamakin henkilö vaikuttaa tulokseen. Kiinnostava poikkeama kieliryhmätarkastelussa olivat arabian- ja turkinkieliset hakijat, joista suurin osa oli hakenut monikulttuurisuusapurahaa. Esimerkiksi tutkimusjoukkoon kuuluvista arabiankielisistä vain muutama oli ylipäänsä hakenut apurahaa ennen vuotta 2008 ja suurin osa heistä haki nimenomaan vuonna 2009, jolloin monikulttuurisuusapuraha perustettiin. Turkinkielisiä hakijoita on ollut tutkimusajanjakson jokaisena vuonna, mutta eniten vuonna 2009. Niin ikään espanjankieliset ovat hakeneet matka-apurahoja ja monikulttuurisuusapurahaa hieman enemmän kuin muita apurahoja. Vaikuttaakin siltä, että erityisesti nämä kieliryhmät ovat kokeneet monikulttuurisuusapurahan omakseen. Kyse saattaa myös olla aktiivisesta tiedotuksesta ja julkisuudesta esimerkiksi sellaisten tahojen kanssa, joille ei muuten ole apurahoista tiedotettu.

Maahanmuuttajataiteilijat ovat hakeneet useimmiten joko matka-apurahaa (38 % haetuista apurahoista) tai muuta projektitukea (kohdeapurahaa, lastenkulttuuriapurahaa jne.), jota on hakenut lähes puolet kaikista. Monikulttuurisuusapurahan osuus on vain runsas neljännes tutkimusjoukon hakemista apurahoista, mutta on otettava huomioon, että tukimuoto perustettiin vasta vuonna 2009. Vuosiapurahojen merkitys näyttäisi olevan suuri erityisesti kuvataiteilijoille, sillä yli puolet heistä on joskus tarkasteluvuosina hakenut vuosiapurahaa. Niin ikään kirjallisuudessa tunnetusti kirjastoapurahalla on suuri merkitys, mikä näkyy myös tutkimusjoukossa, josta yli 60 prosenttia on hakenut kir-

jastoapurahaa. Sen sijaan kirjallisuuden työskentelyapurahaa/vuosiapurahaa on hakenut vain hiukan reilu kymmenesosa ja se näyttää olevan myös vaikeimmin saavutettava apurahamuoto kuten jo aiemmin on todettu.

Yleisesti ottaen taidetoimikuntien hakijakunta hakee eniten työskentelyyn tarkoitettuja apurahoja (taiteilija-apurahat ja kirjasto- ja näyttöapurahat), joita esimerkiksi vuonna 2012 haki lähes 70 prosenttia kaikista yksityisistä apurahanhakijoista. Toisaalta eri apurahamuotojen merkittävyudessa on suuria taiteenaloittaisia eroja. Esimerkiksi kirjailijoista 95 prosenttia hakee työskentelyyn tarkoitettuja apurahoja, kun taas näyttämötaiteilijoilla osuus on vain hiukan yli puolet. Tukimuotojen merkitsevyys on siis vahvasti riippuvainen kyseisen taiteenalan muista ominaispiirteistä kuten siitä, onko alalla tarjolla edes keikkaluonteista työtä, tehdäänkö työtä työryhmässä vai yksin jne.

Maahanmuuttajataiteilijat eivät näyttäisi juurikaan poikkeavan apurahan hakijoina kantasuomalaisista. Maahanmuuttajuutta ja äidinkieltä olennaisempi näyttäisi heidänkin tapauksessaan olevan taiteenala.

*Taulukko 36. Tutkimusjoukon hakemat apurahat tukimuodoittain ja taiteenaloittain**

Ala	Tukimuoto (% alan hakijoista)					N
	Matka-avustus	Monikulttuurisuusapuraha	Muut projektituet*	Taiteilija-apurahat**	Näyttö- ja kirjastoapurahat	
Elokuva	15	37	41	26	–	27
Kirjallisuus	23	26	20	15	64	73
Kuvataide	40	31	44	51	45	186
Mediataide	46	19	59	16	16	36
Muu	45	40	35	20	15	40
Näyttämötaide	40	31	55	29	–	42
Rakennustaide	44	..	63	..	..	16
Säveltaide	42	25	45	27	12	130
Taideteollisuus	37	15	56	32	28	68
Tanssi	44	23	58	33	–	43
Valokuva	28	26	64	23	26	47
Kaikki	38	27	46	32	27	708

* Prosenttien summa ei ole 100 koska sama henkilö voi hakea useaa eri apurahaa. Taulukossa esitetään kaikki tarkasteluvuosina (2002–2012) haetut apurahat. Monikulttuurisuusapuraha on ollut haettavissa vasta vuodesta 2009 lähtien.

Hieman yli puolet tutkimusjoukosta oli hakenut apurahaa vain yhden kerran tarkastelujakson aikana, mutta tässäkin oli vaihtelua taiteenaloittain. Esimerkiksi elokuvan hakijoista suuri enemmistö (70 %)

näyttää olleen ns. kertahakijoita. Tosin elokuvan osalta on muistettava henkilöiden suhteellisen pieni määrä. Joukossa on esimerkiksi muilla aloilla toimivia, jotka ovat satunnaisesti hakeneet juuri elokuva-alan tukea (esimerkiksi monikulttuurisuusapurahaa). Samoin joukossa on toimittajina tai vastaavina toimivia, joiden rahoitustarve ei ole samankaltainen kuin vapailla taiteilijoilla. Vähiten näitä ns. kertahakijoita on kuvataiteessa ja näyttämötaiteessa. Kuvataide on tunnetusti hyvin apurahariippuvainen taiteenala, sillä alalla ei ole työsuhteita tai muita rakenteita. Näyttämötaiteen osalta useammin kuin kerran hakeneiden korkeaa osuutta selittää alan kasvanut freelancereiden määrä, mikä korostunee maahanmuuttajien keskuudessa. Luonnollisesti nuorempien tai myöhemmin Suomeen tulleiden hakukerrat ovat vähäisemmät. Keskimäärin tutkimusjoukkoon kuuluvat ovat hakeneet jotakin apurahaa tarkasteltuina vuosina neljä kertaa. Myönteiseen päätökseen haku on päätynyt keskimäärin kerran.

Yhden tai useamman apurahan oli saanut kaikkiaan 41 prosenttia tutkimusjoukosta, mutta tämänkin suhteen taiteenaloittaiset erot olivat kohtuullisen suuria. Korkeimmat apurahan saajien osuudet (50 % tai yli) olivat rakennustaiteen, mediataiteen ja näyttämötaiteen aloilla. Kaikki mainitut ovat tässä tarkastelussa suhteellisen pieniä ryhmiä – erityisesti rakennustaide.

Taulukko 37. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden apurahojen hakukerrat taiteenaloittain 2002–2012

<i>Taiteenala</i>	<i>Hakenut apurahaa yhden kerran %</i>	<i>Hakenut useammin %</i>	<i>Yhteensä</i>	<i>N</i>
Elokuva	70	30	100	27
Kirjallisuus	53	47	100	73
Kuvataide	44	56	100	185
Mediataide	53	47	100	36
Muu*	58	42	100	43
Näyttämötaide	43	57	100	41
Rakennustaide	56	44	100	15
Säveltaide	55	45	100	130
Taideteollisuus	59	41	100	68
Tanssi	51	49	100	43
Valokuva	64	36	100	47
Kaikki	53	47	100	708
N	372	336		

* Taiteenaloittain luokittelemattomat, monitaiteelliset, arvostelijat, sirkus.

Taulukko 38. Tutkimusjoukon saamat apurahat taiteenaloittain 2002–2012

<i>Taiteenala</i>	<i>Ei ole saanut lainkaan apurahaa %</i>	<i>On saanut kerran %</i>	<i>On saanut useammin %</i>	<i>Yhteensä apurahan saaneita %</i>	<i>N</i>
Elokuva	67	26	..	33	27
Kirjallisuus	56	26	18	44	73
Kuvataide	62	15	23	38	185
Mediataide	50	28	22	50	36
Muu	60	16	23	40	43
Näyttämötaide	51	20	29	49	41
Rakennustaide	47	33	..	53	15
Säveltaide	53	30	17	47	130
Taideteollisuus	60	15	25	40	68
Tanssi	70	14	16	30	43
Valokuva	66	25	..	34	47
Kaikki	59	21	20	41	708
N	417	151	140	291	

.. = alle viisi henkilöä.

Apurahan saaneista maahanmuuttajataiteilijoista 52 prosenttia oli saanut tarkasteluvuosina vain yhden apurahan (yli puolet näistä oli sellaisia, jotka olivat hakeneetkin vain yhden kerran). Useimmilla ensimmäinen apuraha on ollut matka- tai projektiapuraha. Myös kirjastoapurahoja on ollut mahdollista saada jo ensimmäisellä hakukerralla. Kirjallisuuden ja mediataiteen apurahan saaneista yli neljä viidesosaa oli saanut apurahan jo ensimmäisellä hakukerralla, kun esimerkiksi tanssissa tällaisia apurahan saajia oli vain runsas kolmannes.

Useamman kuin yhden apurahan on saanut kaikkiaan 48 prosenttia apurahaa saaneista. Tutkimusjoukossa on yhdeksän henkilöä, jotka ovat hakeneet apurahaa jokaisena tutkimuksen kohteena olevana vuonna. He kaikki ovat myös saaneet apurahan useana vuonna mutta kukaan ei ole saanut kaikkina vuosina.

Aktiivisimpia apurahan hakijoita olivat kuvataiteen ja tanssin edustajat, joista yli viidennes oli hakenut tarkastelujaksolla vähintään joka toinen vuosi jotakin apurahaa. Maantieteellinen alue tai äidinkieli ei vaikuttanut ratkaisevasti hakuaktiivisuuteen.

Kaiken kaikkiaan tutkimusjoukkoon kuuluvat maahanmuuttajataiteilijat ovat vuosien 2002–2012 välillä saaneet apurahoja lähes 3,8 miljoonan euron edestä (taulukko 39). Yli 40 prosenttia tästä summasta on kuvataiteen apurahoja, muodostavathan kuvataiteilijat myös tutkimusjoukon suurimman yksittäisen ryhmän. Keskimääräinen apurahasumma on ollut vajaat 13 000 euroa, mutta vaihtelua on mediataiteen 4 500 eurosta kuvataiteen yli 20 000 euroon. Taiteenalojen välisiä eroja

selittävät ensinnäkin alojen väliset kokoerot (kuvataiteilijoita eniten), toiseksi hakuaktiivisuus.

Saadut apurahasummat ovat luonnollisesti riippuvaisia siitä, mitä apurahaa on haettu ja kuinka usein. Kuten aiemmin kävi ilmi, yleisimmin haetut tukimuodot olivat matka-apurahat ja projektituet. Varsinkin matka-apurahat ovat melko pieniä, muutamasta sadasta muutamaan tuhanteen euroon.

Taulukko 39. Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden apurahasummat (vuodet 2002–2012 yhteensä) taiteenaloittain

<i>Taiteenala</i>	<i>Apurahasumma keskimäärin*</i>	<i>Apurahasumma yhteensä</i>
Elokuva	14 250	128 280
Kirjallisuus	9 810	314 050
Kuvataide	21 930	1 534 820
Mediataide	4 550	81 900
Muu**	8 700	195 230
Näyttämötaide	9 030	189 630
Rakennustaide	7 260	65 350
Säveltaide	8 230	502 000
Taideteollisuus	14 217	383 850
Tanssi	10 520	136 790
Valokuva	14 180	226 820
Kaikki	12 920	3 758 720

* Pyöristetty lähimpään kymmeneen euroon. Monivuotisten taiteilija-apurahojen osalta summiin sisältyvät yhteissummat (esim. 3-vuotinen apuraha vuosille 2011–2013 = yksivuotinen apuraha *3 eli 57 090 €).

Kaikkiaan noin kolmannes (32 %) tutkimusjoukosta oli hakenut yhtenä tai useampana tarkasteluvuonna taiteilija-apurahaa (0,5–10-vuotinen), jota pidetään erityisen tärkeänä vapaille taiteilijoille, jotka tarvitsevat pidempää vapaata keskittymisaikaa taiteelliseen työhönsä. Taiteilija-apurahan hakijoita oli suhteellisesti eniten kuvataiteessa (51 %), tanssitaiteessa (33 %) ja taideteollisuudessa (32 %). Taiteilija-apurahaa hakeneista runsas viidennes oli saanut apurahan jossain vaiheessa. Parhaiten taiteilija-apurahan hakemisessa olivat onnistuneet näyttämötaiteilijat, joista 42 prosenttia oli saanut kyseisen apurahan. Sen sijaan kuvataiteen taiteilija-apurahaa hakeneista vain 16 prosenttia oli saanut myönteisen päätöksen, mikä sekin vastaa koko taidetöimikuntien hakijakunnan tilannetta. Monivuotisen taiteilija-apurahan (3–5v.) oli saanut kaikkiaan 17 henkilöä, joista lähes puolet oli kuvataiteilijoita. Useamman kuin yhden taiteilija-apurahan oli tarkastellun runsaan kymmenen vuoden aikana saanut 14 taiteilijaa.

Kaiken kaikkiaan maahanmuuttajataiteilijoiden ”apurahaura” muistuttaa hyvin pitkälle kantasuomalaisten apurahan hakijoiden tilannetta. Viitteitä siitä, että hakijoiden tausta vaikuttaisi päätöksiin ei ole havaittavissa. Harkinnanvaraisen vertaisarvioinnin lisäksi apurahan saamiseen vaikuttaa hakuaktiivisuus, haettu tukimuoto sekä taiteenala.

6. Johtopäätöksiä

Tutkimuksessa on kartoitettu maahanmuuttajataiteilijoiden asemaa suomalaisessa taiteen tukijärjestelmässä tilastollisen aineiston (taidehallinnon apuraharekisterin), haastattelujen sekä erilliseksi tutkimusjoukoksi koostetun ryhmän tarkastelun avulla. Tilastollinen aineisto käsittelee apurahojen hakijoita ja saajia kieliryhmittäin, on kattavaa ja sitä on taidehallinnossa koottu yli vuosikymmenen ajan. Haastatteluaineisto on tuonut puolestaan tietoa maahanmuuttajien kokemuksesta taiteilijana toimimisesta Suomessa. Viimeisessä luvussa esitetty hahmotelma maahanmuuttajataiteilijakunnasta avaa kysymystä siitä, millainen maantieteellinen ja kielellinen tausta Suomeen muuttaneilla maahanmuuttajataiteilijoilla on.

Keitä Suomeen muuttaneet taiteilijat ovat?

Maahanmuuttajataiteilijat eivät juuri millään mittareilla ole yhtenäinen ryhmä. He poikkeavat toisistaan niin äidinkieleltään, etniseltä taustaltaan, koulutustaustaltaan, ammatiltaan, uskonnoltaan, iältään ja sukupuoleltaan. Tässä käsiteltyt maahanmuuttajataiteilijat puhuvat yli 60 eri kieltä, tulevat yli 90 eri maasta, edustavat yli 10 taiteenalaa, ovat kouluttautuneet taiteilijaksi eri maissa ja eritasoisissa koulutuslaitoksissa. Maahanmuuttajataiteilijoiden heterogeenisuus on siis tosiaasia, joka on syytä pitää mielessä – myös näiden tutkimustulosten osalta.

Enemmistö (59 %) Suomessa toimivista maahanmuuttajataiteilijoista tulee Euroopasta (ml. Venäjä)⁶⁷. Yleisesti ottaen heidän edustamansa taidekäsitys ei siis välttämättä poikkea suomalaisen taide-elämän ”länsimaisesta” taidekäsityksestä.

Kuten muukin suomalainen taiteilijakunta, maahanmuuttajataiteilijat ovat alueellisesti sijoittuneet pääkaupunkiseudulle, muistuttavat ikäjakaumaltaan kantasuomalaisia ja näyttäisivät olevan yleisesti ottaen pitkälle koulutettuja. Nämä mainitut ominaisuudet ovat yleiskuva, johon syntyy eroja silloin kun maahanmuuttajataiteilijoita – kuten kantasuomalaisiakin – tarkastellaan taiteenaloittain.

Maahanmuuttajiin liitetään usein mielikuvia syrjäytymisvaarassa olevasta ryhmästä, jolla on sopeutumisvaikeuksista johtuvia erityistarpeita. Lisäksi julkisessa keskustelussa maahanmuuttaja on yleensä ei-eurooppalainen, erilainen uskonnoltaan ja tavoiltaan. Monikulttuuri-

67 Ns. länsimaiden (Eurooppa, USA, Kanada) osuus on 63 prosenttia.

suudellakin saatetaan terminä viitata ainoastaan maahanmuuttajiin. Sen sijaan kansainvälistymisen käsite liitetään taloudelliseen ja sosiaaliseen menestymiseen, ja se on yleensä hyvin positiivisesti latautunut (ks. Saukkonen et al. 2007; 25.) Mielikuvat Suomeen muuttaneista taiteilijoista liittynevät useammin jälkimmäiseen, positiivisen kansainvälistymisen käsitteistöön. Taiteilijat kuuluvat useimmissa tapauksissa vapaaehtoisesti Suomeen tulleeisiin ja niin sanottuihin hyväosaisiin maahanmuuttajiin, joihin ei valtiovallan taholta ole ollut suurta tarvetta kohdistaa kotouttamispoliittisia erityistoimenpiteitä.

Maahanmuuttajien osuus taiteilijakunnasta on määrällisesti samaa suuruusluokkaa kuin maahanmuuttajien osuus koko väestöstäkin (3–4 %). Mutta tutkimuksessa tarkastellut maahanmuuttajataiteilijat (tutkimusjoukko) eroavat joiltakin osin muusta maahanmuuttajaväestöstä. Näin on esimerkiksi kielijakauman, ikäjakauman ja – varauksella – myös työllistymisen osalta. Suurimmat ryhmät maahanmuuttajataiteilijoiden keskuudessa ovat venäjän-, englannin- ja espanjankielisiä. Venäjän- ja englanninkielisiä on myös koko maahanmuuttajaväestöstä suuri osa. Sen sijaan maahanmuuttajaväestön keskuudessa suuret kieliryhmät somali ja viro, ovat selvästi aliedustettuina maahanmuuttajataiteilijoiden joukossa. Koko 708 hengen tutkimusjoukosta somalinkielisiä oli alle kymmenen ja vironkielisiä parikymmentä eli neljä prosenttia (vironkielisten osuus koko vieraskielisestä väestöstä on 14 prosenttia). Kyse on kahdesta hyvin erityyppisestä ryhmästä, joten selitys näiden kahden kieliryhmän vähäisyydelle ei myöskään voi olla sama. Jatkossa olisikin hyvä tarkemmin selvittää näiden ilmiöiden taustoja.

Yleisesti ottaen Suomen maahanmuuttajaväestö on ikärakenteeltaan nuorempaa kuin suomalaiset keskimäärin. Eroja on kuitenkin kieliryhmittäin, esimerkiksi venäjän- ja vironkielisten ikäjakauma on melko samanlainen kuin kantaväestöllä kun taas somalian- ja albaniankielisten ikäjakauma poikkeaa paljon, he ovat muita ryhmiä nuorempia. Sukupuolijakauma maahanmuuttajaryhmissä on riippuvainen lähtömaasta, naisvaltaisia ryhmiä ovat Venäjältä ja Baltiasta tulleet (Tiilikainen 2008: 16, Tilastokeskus: väestörakenne). Sen sijaan maahanmuuttajataiteilijat muistuttavat ikäjakaumaltaan pikemminkin suomalaista taiteilijakuntaa kuin muuta maahanmuuttajaväestöä. Keski-ikältään taiteilijat ovat 44-vuotiaita ja alle 35-vuotiaiden osuus on noin viidennes. Myös sukupuolijakaumaltaan maahanmuuttajataiteilijat muistuttavat koko taiteilijakuntaa, vaikka naisten osuus on hie-man alhaisempi. Kuten maahanmuuttajaväestössä yleisestikin, myös taiteilijoiden kohdalla naisten osuus Venäjältä tulevien keskuudessa on suuri (63 %).

Tämän tutkimuksen yhtenä lähdeaineistona käytetyt haastattelut osoittavat, että vaikka haastatellut olivat pääasiassa onnistuneet luomaan ainakin jonkinlaisen taiteellisen uran Suomessa, olivat he

kohdanneet myös joukon esteitä, jotka henkilöstä riippuen koettiin enemmän tai vähemmän vaikeiksi. Näitä esteitä olivat muun muassa ulkopuolisuus ja kontaktien saamisen vaikeus. Tässä suhteessa selvästi helpompaa oli niillä, jotka olivat opiskelleet taiteelliseen ammattiin Suomessa tai jatkaneet opintojaan täällä.

Myös venäjänkielisistä maahanmuuttajista tehty selvitys (Lammi-Protassova 2011) osoittaa, että suurimpia esteitä työllistymiselle kulttuurin aloille ovat sopivan koulutuksen puute, ongelmat rahoituksessa sekä kielitaidon ja kontaktien puute. Tantun (2008: 35) mukaan venäjänkielisten työllistymisen yksi merkittävä este on entisessä kotimaassa suoritettujen tutkintojen tunnustamisen ja opintojen täydentämisen vaikeudet sekä kielitaitovaatimukset.

Niin ikään Talaskivi on kirjannut haastattelututkimuksensa tuloksena maahanmuuttajataiteilijoiden keskeisimmiksi työllistymisen esteiksi kielivaikeudet, julkaisukanavien löytämisen vaikeus, maahanmuuttajien asema suhteessa tiedotusvälineisiin, järjestöjen jäseneksi pääsyn esteet, korkean apurahakynnyksen sekä henkilökohtaisten ja ammatillisten verkostojen puutteen. (Talaskivi 2013: 38.) Näihin samoihin asioihin kiinnittivät huomiota myös tätä tutkimusta varten haastatellut taiteilijat. Erityisesti haastatteluista nousivat esiin verkostojen puute sekä vaikeudet tulla hyväksytyksi suomalaiseen taidemaailmaan.

Mikä on maahanmuuttajataiteilijan asema suomalaisessa tukijärjestelmässä?

Tässä käsitelty aineisto osoittaa, että suomalaisen taiteilijatuen hakijakunta on moninaistumassa, mutta varsin hitaasti. Useimmilla taiteenaloilla puhutaan edelleen muutamista kymmenistä pikemminkin kuin sadoista maahanmuuttajahakijoista. Ainoastaan kuvataiteessa ja säveltaiteessa voidaan puhua kooltaan jossain määrin merkityksellisestä ryhmästä. Samaan aikaan on kuitenkin todettava, että maahanmuuttajahakijoiden määrä on useilla taiteenaloilla kasvanut tasaisesti ja joillakin ohittanut esimerkiksi ruotsinkielisten hakijoiden määrän. Tällaisia aloja ovat mainitut kuvataide ja säveltaide sekä mediataide ja tanssitaide.

Tutkimuksessa on tarkasteltu muun muassa yksittäisille taiteilijoille tukena myönnettäviä summia kieliryhmittäin. Johtopäätös on, että vieraskielisille kohdentuva tuki on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana voimakkaasti, se on lähes viisinkertaistunut vuoden 2002 tasosta. Toinen johtopäätös on myös varsin ilmeinen: maahanmuuttajat saavat tukea myös euroissa mitattuna hakijaosuutensa verran. Tästä huolimatta on syytä muistuttaa, että kaiken kaikkiaan apurahoina myönnettävä taiteilijatuki ei pysty vastaamaan siihen kysyntään, mikä

siihen kohdistuu niin kantasuomalaisten kuin maahanmuuttajienkin taholta. Ainoastaan kirjallisuuden kohdalla – kiitos kirjastoapurahojen mittavan summan – voidaan yleisesti puhua kohtuullisesta apurahan saajien osuudesta.

Tutkimus osoittaa, että maahanmuuttajataiteilijat tulevat tukijärjestelmässä kohdelluiksi varsin tasapuolisesti. Osoituksena tästä on muun muassa se, että apurahaa saaneiden maahanmuuttajien osuus noudattaa heidän osuuttaan hakijoista. Ilmeni kuitenkin, että joillakin taiteenaloilla on ilmiöitä, joihin tulee tulevaisuudessa kiinnittää enemmän huomiota. Tällaisia olivat muun muassa kirjallisuuden alalla vieraskielisten esteet saada taiteilija-apurahaa ja joillakin muilla aloilla (esim. valokuvataiteessa ja tanssitaiteessa) vieraskielisten saamien myönteisten apurahapäätösten muita kieliryhmiä pienempi osuus. Kirjallisuustoimikunta on valtion taidetoimikunnista ainoa, joka ei ole vielä myöntänyt taiteilija-apurahoja vieraskielisille, siis muille kuin suomeksi, ruotsiksi tai saameksi kirjoittaville. Ratkaisu voisi olla käännösten resursoiminen tai toimikunnan ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttö.

Päätöksenteon läpinäkyvyys ja avoimuus ovat tavoitteita, jotka koskevat kaikkia hakijoita etniseen tai kielelliseen taustaan katsomatta. Tässä suhteessa järjestelmässä on kehittämisen varaa. Tähän viittaa esimerkiksi apurahan saajia koskeva tutkimus (Mertanen 2012: 61), jonka mukaan taiteilijat kaipaavat erityisesti tietoa apurahojen myöntämisen perusteista.

Huolimatta siitä, että maahanmuuttajataustaisten taiteilijoiden tai asiantuntijoiden edustus valtion taidetoimikunnissa on ollut lähinnä marginaalinen, ovat maahanmuuttajataiteilijat menestyneet apurahojen hakemisessa yleisesti ottaen hakijaosuuttaan vastaavasti. Suhtautuminen etniseen taustaan perustuvaan edustuksellisuuteen tuntuukin olevan taiteilijoiden keskuudessa kaksijakoinen. On silti syytä kiinnittää huomiota – yleisten kulttuuripoliittisten linjausten mukaisesti – siihen, että päätöksentekoelementit kuvastaisivat taiteilijakuntaa myös moninaisuuden näkökulmasta. Esimerkiksi monikulttuurisuusapurahaa saaneet taiteilijat pitivät tärkeänä kulttuurisen diversiteetin aikaisempaa parempaa huomioimista Taiteen edistämiskeskuksen toiminnassa. Taiteilijoista osa piti hyvänä ajatuksena sitä, että maahanmuuttajilla olisi omat edustajansa toimikunnissa, osa taas oli jyrkästi sitä mieltä, että olisi osattava katsoa henkilön kansallisuuden ja etnisen taustan ohi ja keskittyttävä osaamiseen. (Talaskivi 2013: 65.)

Taidetoimikuntien kokoonpanoon liittyvien muutosten lisäksi on jatkossa tärkeää, että myös taiteen kentällä so. taiteilijajärjestöissä ja muissa organisaatioissa otetaan entistä paremmin huomioon se, että maamme taiteilijakunta on entistä enemmän moninaistumassa.

Tutkimuksen yhteydessä sekä lähdeaineiston perusteella on nousut esiin joitakin taiteilijatukeen liittyviä ehdotuksia, joita monikult-

tuurisen taidepolitiikan nimissä voisi tulevaisuudessa pohtia. Yksi näistä on juuri valtion ja alueellisten taidetoimikuntien kokoonpano. Tulevaisuudessa olisi tärkeää laajentaa toimikuntien jäsen ehdokkaita nimeävien lausunnonantajien joukkoa muun muassa maahanmuuttajataiteilijoiden järjestöjen suuntaan⁶⁸. Toiseksi ulkomaalaistaustaisille taiteen ammattilaisille pitäisi olla olemassa kattava ja helposti saatavilla oleva tietopaketti apurahoista ja hakuprosessista⁶⁹. Kiinnostava on myös Talaskiven tutkimuksessa esiin tullut toive hakuprosessien anonymiteetista, jolloin hakeminen perustuisi vain ansioluetteloihin ja työnäytteisiin. (Talaskivi 2013: 64)

Yksi konkreettinen tukimuoto, joka nostettiin esiin tutkimusta varten haastateltujen toimesta, on eräänlainen starttiraha, josta (Suomessa) toimintaansa aloittavat taiteilijat voisivat saada tukea. Tulevaisuudessa taiteilijoiden tukimuotoja uudistettaessa tai täydennettäessä tämänkaltaisen tuen voisi ottaa pohdittavaksi.

Niin ikään on tulevaisuudessa tarpeen arvioida perusteellisesti kokemukset monikulttuurisuusmäärärahaista ja sen mahdolliset kehittämistarpeet. Tässä käsitellyn aineiston perusteella käy esimerkiksi ilmi, ettei monikulttuurisuusapuraha ole välttämättä johtanut sitä hakeneita ja saaneita taiteilijoita ”valtavirran” tukimuotoja kohti vaan pikemminkin päinvastoin. Saukkonen (2013b: 33) huomauttaakin, että jos vähemmistölle luodaan omia, normaalitoiminnasta eristäviä ratkaisuja, sillä pikemminkin tuotetaan kuin ehkäistään valtakulttuurin ulkopuolelle jäämistä.

Riittävän tiedon saaminen maahanmuuttajataiteilijoiden asemasta sekä tukijärjestelmässä että yleisesti taidepolitiikan kohteena on merkittävä haaste. Tämä edellyttää myös käytettävissä olevan rekisteritiedon kehittämistä. Tulevaisuudessa voitaisiin pohtia esimerkiksi sitä, tulisiko hakemuslomakkeessa kysyä henkilön syntymämaata, jolloin voitaisiin – tietyin rajoituksin – päästä lähemmin tarkastelemaan ja seuraamaan maahanmuuttajien aseman kehittymistä.

Onko suomalainen taidepolitiikka monikulttuurista?

Miten monikulttuurisuutta taidehallinnossa ja taiteen tukijärjestelmässä voidaan arvioida? Yksi arvioinnin ongelma on se, että ei tunnu vallitsevan yhteisesti hyväksyttyä käsitystä siitä, mitä monikulttuurisuudella tai kulttuurisella diversiteetillä tarkoitetaan ja mihin sillä pyritään. Arvioinnin toteutuminen asettaa myös vaatimuksia käytettävissä olevalle aineistolle. Esimerkiksi tilastollista aineistoa on syytä

68 Tosin nykyisen taiteen edistämisen lain mukaan nimittävän tahon eli taideneuvoston ei tarvitse enää noudattaa lausunnonantajien ehdotuksia sellaisenaan, vaan nimityksiä voi tehdä myös niiden ulkopuolelta.

69 Tämän tyyppistä toimintaa on ollutkin esimerkiksi Taiteen keskustoimikunnan monikulttuurisuusjaoston järjestämien monikulttuurisuusfoorumien yhteydessä.

olla riittävän pitkältä aikaväliltä miltä osin tilanne Suomessa (taiteen tukitilastojen osalta) on kohtuullisen hyvä.

Eksplisiittisesti ilmaistut maahanmuuttajataiteilijoita/taidepolitiikkaa koskevat tavoitteet ovat liittyneet lähinnä vähemmistöihin lukeutuvien ammattitaiteilijoiden tukijärjestelmän kehittämiseen, joka on asetettu tavoitteeksi vuodesta 2003 lähtien. Tavoitteen voidaan katsoa toteutuneen vuonna 2009, jolloin opetusministeriö antoi taiteen keskustoimikunnan jaettavaksi – sinänsä vaatimattoman – 100 000 euron määrärahan monikulttuuristen taidehankkeiden toteuttamiseksi. Toisaalta on todettava, että tällä ratkaisulla siirryttiin maahanmuuttajataiteilijoita koskevien erityisjärjestelyn linjalle, mikä ei kansainvälistenkään kokemusten perusteella ole mikään ongelmaton ratkaisu. Myös Saukkonen (2013: 33) on havainnut monikulttuurisuuden ja kulttuuripolitiikan välisessä suhteessa paradoksin: toisaalta pyrkimyksen valtavirtaistamiseen mutta käytännön toimenpiteiden tasolla päätymisen erityisjärjestelyihin.

Tätä tutkimusta varten haastatellut taiteilijat suhtautuivat erillisjärjestelyihin hyvin kaksijakoisesti, erillinen (uusi) määräraha toivottiin luonnollisesti tervetulleeksi, mutta vierastettiin ajatusta, että maahanmuuttajataiteilijoilla olisi ”oma lokero”. Niin ikään Talaskiven haastattelututkimuksessa pidettiin erillisapurahaa tarpeellisenä mutta toisaalta kukaan ei ollut sitä mieltä, että se suoraan ratkaisisi tasavertaisuuteen liittyviä ongelmia. Apurahalla todettiin olevan merkitystä lähinnä maahanmuuttajiin kohdistettuna ystävällisenä eleenä. Kannatusta ei saa myöskään ajatus siitä, että taiteelliseen työskentelyyn myönnettävän apurahan jakoperusteissa pitäisi ottaa huomioon se, kuka apurahaa eniten tarvitsisi. Tasavertaisuuden korostamisesta huolimatta halutaan tehdä ero monikulttuurisuusapurahojen ja sosiaalipoliittisten toimenpiteiden välille. (Talaskivi 2013: 37, 53.)

Ennen vuotta 2009 monikulttuurisuudella ei juurikaan ollut asemaa suomalaisessa taidepolitiikassa, vaikka maahanmuuttajia oli tuettu sitä ennenkin – periaatteessa järjestelmän alusta asti, jolloin tosin maahanmuuttajien ja erityisesti maahanmuuttajataiteilijoiden lukumäärä oli hyvin vähäinen. Monikulttuurisuuden – tai multikulturalismin – toteuttaminen suomalaisessa taidepolitiikassa on ollut hidasta monista syistä. Yksi näistä on ollut monikulttuurisuuteen liittyvien tavoitteiden täsmentymättömyys ja epäkonkreettisuus taiteilijatuen osalta. Toinen on laatuiperusteinen vertaisarviointi, joka esimerkiksi Saukkosen mukaan saattaa johtaa monikulttuurisuuteen liittyvien asioiden käsittelyn hidastumiseen muun muassa siksi, että muut kuin laatuun perustuvat kriteerit koetaan taiteen välineellistämiseksi tai autonomian puuttumiseksi (Saukkonen 2013: 33). Kiistämättä laatuun perustuva vertaisarviointi onkin ristiriidassa sen kanssa, että taiteilijatuen yhteydessä tulisi taiteellisten ansioiden lisäksi kiinnittää huomio-

ta joihinkin muihin ominaisuuksiin, kuten kieleen, etniseen tai maantieteelliseen taustaan.

Saukkosen (2013a: 115) luokittelua noudattaen voisi todeta, että suomalainen taidepolitiikka on yleisilmeeltään (tavoitteiltaan) multikulturalistinen, vaikka todellisuus ei vielä ole monikulttuurinen siinä mielessä, että maahanmuuttajataiteilijoiden määrä on vähäinen ja joillakin taiteenaloilla jopa marginaalinen, eikä monikulttuurisuus näy taiteen kentällä esimerkiksi alan järjestöjen tavoitteenasettelussa. Todellisten johtopäätösten tekemiseen tarvitaan kuitenkin aikaa. Tässä tarkasteltu runsaan kymmenen vuoden jakso avaa tilannetta Suomeen muuttaneiden taiteilijoiden osalta nyt ensimmäistä kertaa. Muutaman vuoden kuluttua olisi hyvä tarkastella tehtyjä johtopäätöksiä ja mahdollisia toimenpiteitä uudelleen. Myös tutkimusta ja seuranta on tulevaisuudessa tärkeää jatkaa sekä taidehallinnon aineistoihin perustuen että muita tutkimusmenetelmiä käyttäen.

Lähteet

- Bertone, S. – Keating, C. – Mullan, J. 2000. *The taxi driver, the cook and the greengrocer. The representation of non-English speaking background people in theatre, film and television*. A research report commissioned by the Australia Council and prepared by Workplace Studies Centre in association with Effective Change and Communications Law Centre, Victoria University of Technology.
- Egeland, H. 2009. *Arbeidsvilkår blant kunstnere med innvandrerbakgrunn*. En forstudie. Norsk Kulturråd. Bergen.
- Forsander, A. 2002. *Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla*. Tiivistelmä Annika Forsanderin väitöskirjasta (18.10.2002). Siirtolaisuusinstituutti – Migrationsinstitutet. Turku – Åbo 2002.
- Forsander, A. 2013. Maahanmuuttajien sijoittuminen työelämään. Teoksessa: Martikainen – Saukkonen – Säävälä (toim.). *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja Suomi*. Gaudeamus. Helsinki.
- Frantsi, E. 2009. *Selvitys kulttuurivähemmistöille ja suvaitsevaisuuden edistämiseen myönnettyistä valtionavustuksista 2006 – 2009*. Julkaisematon muistio. Opetusministeriö 15.9.2009.
- Hallituksen maahanmuuttopolitiittinen ohjelma 2006*. Työhallinnon julkaisu 371/2006.
- Heian, M. T. – Løyland, K. – Mangset, P. 2008. *Kunstnernes aktiviteter, arbeids- og inntektsforhold 2006*. Rapport nr 241. Revidert utgave. Telemarksforsking-Bø.
- Heikkinen, M. 2003. *The Nordic Model for Supporting Artists. Public Support for Artists in Denmark, Finland, Norway and Sweden*. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.
- Helsingin Sanomat* 12.2.2009. HS-raadin vastaukset kysymykseen: Sopiiko vähemmistöjen suosiminen taideapurahan jakoperusteeksi. HS.fi.
- Helsingin Sanomat* 19.3.2010. Alexis Kouros erosi protestiksi Taiteen keskustoimikunnasta. HS.fi.
- Helsingin Sanomat* 22.3.2010. Umayya Abu-Hanna: Taiteen keskustoimikunta ohitti ainoan monikulttuurisuuden asiantuntijan. C Mielipide.
- Käkelä-Puumala, T. 2012. *Kirjastoapurahajärjestelmä. Yhteenveto nykytilanteesta ja kehittämis ehdotuksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012: 14.
- Karhunen, P. 2013. *Taidetoimikuntien myöntämä tuki 2012 – Support Granted by the Arts Councils 2012*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus. www.taike.fi/julkaisut/apurahatilastot.
- Khatib, A. 2003. *Mapping migrant artists in Finland*. A research project by: European union migrant artists' network (EU-MAN). Julkaisematon.

- Kohti etnistä yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta.* Hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismien vastainen toimintaohjelma, hyväksytty valtioneuvoston yleisistunnossa 22.3.2001. Työhallinnon julkaisu 284, Helsinki 2001.
- Konstnärsnämnden 2003. *Invandrade konstnärers situation.* Julkaisematon raportti.
- Lagerkvist, C. 2000. *Världar emellan? Frågan om etnisk mångfald i kulturlivet. Förstudie om invandrare kultur- och mediearbetares situation på arbetsmarknaden, med diskussion om vidare forskning.* Arbetsliv i omvandling 2000: 3. Arbetslivsinstitutet. Stockholm.
- Lagerspetz, M. 2011. *Vironkielisten maahanmuuttajien osallistuminen kulttuuri- ja yhdistyselämään.* Tuglas-seura. Helsinki.
- Laiho, S. 2008. *Kivenä kengässä? Suomen kiintiöpakolaishistoria 1973 – 2007.* Pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto, poliittisen historian laitos. Web Reports 38. Siirtolaisinstituutti.
- Lammi, A. – Protassova, E. 2011. *Suomen venäjänkieliset kulttuuripalveluiden käyttäjänä ja tuottajina.* Venäjän ja Itä-Euroopan Instituutti. Kulttuuria kaikille –palvelun julkaisuja.
- Lepistö, S.-M. 2010. *“Mut mä oon kyllä suomalainen!”. Tutkielma maahanmuuttaneiden keinoista hankkia tunnustusta täysivaltaisina suomalaisina.* Etnologian pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Historian ja etnologian laitos. Syksy 2010.
- Läänintaiteilijan työsuhte 2011.* Alueelliset taidetoimikunnat, suositus 2011.
- Maahanmuuttajabarometri 2010.* Loppuraportti. Sisäasiainministeriö, marraskuu 2010.
- Maahanmuuttajabarometri 2012.* TEM raporteja 11/2013.
- Martikainen, T. – Saukkonen, P. – Säävälä, M. 2013. (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta.* Gaudeamus. Helsinki.
- Martikainen, T. – Saari, M. – Korkiasaari, J. 2013. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa: Martikainen – Saukkonen – Säävälä (toim.). *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja Suomi.* Gaudeamus. Helsinki.
- Mertanen, T. 2012. *Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus.* Työpapereita nro 50. Taiteen keskustoimikunta. Helsinki.
- Mirza, M. 2009. Aims and contradictions of cultural diversity policies in the arts: a case study of the Rich Mix Centre in East London. *International Journal of Cultural Policy.* Vol. 15, No. 1, February 2009, 53 – 69.
- OPM 2003: 20. *Valtioneuvoston periaatepäätös taide- ja taiteilijapolitiikasta – Statsrådets principbeslut om konst- och konstnärspolitiken.* Opetusministeriön julkaisuja 2003: 20. Helsinki: Opetusministeriö.
- OPM 2006: 6. *Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus.* Opetusministeriön toimintasuunnitelma 2006-2010. Opetusministeriön julkaisuja 2006: 6. Helsinki: Opetusministeriö.
- OPM 2003: 7. *Opetusministeriön maahanmuuttopolitiittiset linjaukset.* Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003: 7. Opetusministeriö, Hallintoyksikkö.
- Pankratz, D.B. 1993. *Multiculturalism and Public Arts Policy.* Westport: Bergin & Garvey.
- Pripp, O. – Plisch, E. – Printz Werner, S. 2004. *Tid för mångfald. Utgångspunkter och resultat. En studie av de statligt finansierade kulturinstitutionernas arbete med etnisk och kulturell mångfald, genomförd av Mångkulturellt*

- centrum, Botkyrka, på uppdrag av Kulturdepartementet. In <http://www.vgregion.se/upload/Mangkulturkonsulenterna/>.
- Rapo, M. 2011. Kuka on maahanmuuttaja? *Tieto & Trendit 1/2011*. Tilastokeskus.
- Rasinkangas, J. 2013. Maahanmuuttajien asuminen ja alueellinen sijoittuminen. Teoksessa: Martikainen – Saukkonen – Säävälä (toim.). *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja Suomi*. Gaudeamus. Helsinki.
- Rautiainen, P. 2008. *Suomalainen taiteilijatuki. Valtion suora ja välillinen taiteilijatuki taidetoimikuntien perustamisesta tähän päivään*. Taiteen keskustoimikunta. Tutkimusyksikön julkaisuja N:o 34. Helsinki.
- Rensujeff, K. 2011. *Käsin, sävelin, sanoin ja kuvin. Saamelaiset taiteilijat Suomessa*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja 38. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Rensujeff, K. 2013. *Taiteilijan asema 2010*. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Rotas, A. 2004. Is "Refugee Art" Possible? *Third Text*, Vol. 18, Issue 1, 51 – 60.
- Saukkonen, P. – Hirvensalo, J. 2010. Apurahat monikulttuurisuutta edistäviin taidehankkeisiin. Teoksessa *Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen kentällä*. Cuporen julkaisuja 19/2010. Helsinki.
- Saukkonen, P. – M. Ruusuvirta – T. Joronen 2007. "Tulossa on jotain juttuja". *Kyselytutkimus pääkaunkiseudun taide- ja kulttuuritoimijoiden suhteesta maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen*. Cuporen verkkojulkaisuja 2/2007.
- Saukkonen, P. 2006. From the promotion of national identity to the management of plurality: cultural policy developments in Belgium (Flanders), Finland and the Netherlands. *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, Vol. 9, No 2, pp. 75 – 99.
- Saukkonen, P. 2007. *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. WSOY Oppimateriaalit, Helsinki.
- Saukkonen, P. 2010. *Kotouttaminen ja kulttuuripolitiikka. Tutkimus maahanmuutosta ja monikulttuurisuudesta suomalaisella taiteen ja kulttuurin kentällä*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cupore, julkaisuja 19/2010. Helsinki.
- Saukkonen, P. 2011. Suomi on kulttuurisesti monimuotoinen maa – teoriassa. *Kanava* 5/2011.
- Saukkonen, P. 2013a. *Erilaisuuksien Suomi*. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Gaudeamus, Helsinki.
- Saukkonen, P. 2013b. *Monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka Pohjois-Euroopassa*. Cuporen verkkojulkaisuja 19. Helsinki.
- Saukkonen, P. 2013c. Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa: Martikainen – Saukkonen – Säävälä (toim.). *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja Suomi*. Gaudeamus. Helsinki.
- Seppälä, A. 2000. Maahanmuuton lyhyt historia. Pakolaisyllätys 1970-luvulla. Teoksessa *Monitori* 4/2000. Verkkopainos.
- SOU 2007. *Mångfald är framtiden*. Statens offentliga utredningar 2007: 50. Kulturdepartementet. <http://www.sweden.gov.se/sb/d/8299/a/85168>
- Soukola, T. 1999. *Monikulttuurisen yhteiskunnan ehdot ja haasteet*.
- Talaskivi, K. 2013. "Hyvä mahdollisuus meikäläiselle, joka ei voi ihan kilpailla suomalaisten kanssa". *Valtion apurahat monikulttuuriin taidehankkeisiin*.

- taiteen edistämistä vai kotouttamispolitiikkaa?* Pro gradu -tutkielma. Kulttuuripolitiikan maisteriohjelma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Tanttu, J. 2008. *Venäjänkielisenä Suomessa 2008*. Selvitys vähemmistövaltuutetulle. Vähemmistövaltuutettu. Helsinki.
- Teatteri-lehti* 2/2009. Ajaako erityisasema taiteilijat marginaaliin.
- Tiilikainen, M. 2008. *Menestyvät maahanmuuttajanaiset*. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E33/2008. Väestöliitto. Helsinki.
- Toivanen, R. 2012. *Romanit ja kulttuuri. Selvitys romanien osallisuudesta ja osallistumisesta kulttuuritoimintaan Suomessa*. Ihmisoikeusliitto. Kulttuurista kaikille –palvelun julkaisuja.
- Työvoiman maahanmuuton toimenpideohjelma* 2009. Maahanmuutto. Sisäministeriön julkaisuja 23/2009. www.
- UNESCO 2009. *Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue*. UNESCO World Report. UNESCO Publishing.
- Valtion kotouttamisohjelma* 2012. Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 27/2012.
- Valtioneuvoston periaatepäättös taide- ja taiteilijapolitiikasta* 2003. Opetusministeriön julkaisuja 2003, 20. Helsinki.
- Valtioneuvoston päätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 –strategiasta*. 13.6.2013. Valtioneuvosto. Helsinki.
- Vassenden, A. – Bergrand, N. A. 2011. *Et skritt tilbake. En sosiologisk studie av unge kunstnere med innvanderbakgrunn*. Kulturrådet. Oslo.
- Valtioneuvoston selonteko kotouttamislain toimeenpanosta* 2002. VNS 5/2002 vp. Valtioneuvosto. Helsinki.
- Valtioneuvoston periaatepäättös hallinnon toimenpiteistä suvaitsevaisuuden lisäämiseksi ja rasismien ehkäisemiseksi* 6.2.1997. Valtioneuvosto. Helsinki.
- Valtioneuvoston periaatepäättös hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi* 16.10.1997. Valtioneuvosto. Helsinki.

Tietokannat ja verkkotilastot:

Harava-tietokanta

Maahanmuuttovirasto: tilastot: http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot

Tilastokeskus: väestötilastot: <http://www.stat.fi/til/vaerak/tau.html>

KOTA-tietokanta: <https://kotaplus.csc.fi/online/>

Vipunen-raportointiportaali: <http://vipunen.csc.fi/>

Lait

236/1961. Laki eräistä kirjailijoille ja kääntäjille suoritettavista apurahoista.

734/1969. Laki valtion taiteilija-apurahoista.

378/1991. Ulkomaalaislaki.

731/1999. Suomen perustuslaki.

523/1999. Henkilötietolaki.

493/1999. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta.

21/2004. Yhdenvertaisuuslaki.

1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä.

657/2012. Laki Taiteen edistämiskeskuksesta.

Hallitusohjelmat vuosilta 2003–2011. Valtioneuvosto,

<http://valtioneuvosto.fi/tietoa-valtioneuvostosta/hallitukset/fi.jsp>

Liite 1. Monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajia koskevia kulttuuripoliittisia linjauksia

<i>Dokumentti</i>	<i>Vuosi</i>	<i>Konkreettisia ehdotuksia*</i>
Lastenkulttuuripoliittinen ohjelma	2003	• Opetusministeriö kehittää lasten ja nuorten taide- ja kulttuuripalveluita ministeriön maahanmuuttopoliittisten linjausten mukaisesti. • Etnisiin vähemmistöihin kuuluvien lasten kulttuuritarpeet otetaan huomioon myös vähemmistökulttuurin erityisuuksissa. • Opetusministeriö tukee maahanmuuttajanuorten parissa tehtävän nuorisotyön sekä nuorisotoiminnan kokeilu- ja kehittämishankkeita aikaisempaa voimakkaammin.
Hallituksen taide- ja taiteilijapoliittinen ohjelma – TAO	2003	• Vähemmistökulttuuritarpeet otetaan aikaisempaa paremmin huomioon osana kulttuurin ja taiteen tukemisen yleisiä järjestelmiä sekä kulttuuri- ja taidelaitosten toimintaa. • Maahanmuuttajien kulttuurisista tarpeista huolehditaan maahanmuuton lisääntyä. • Kehitetään järjestelmiä etnisiin ryhmiin lukeutuvien ammattitaiteilijoiden ja heidän järjestöjensä toiminnan tukemiseksi.
Opetusministeriön maahanmuuttopoliittiset linjaukset	2003	• Vähemmistökulttuuritarpeet otetaan aikaisempaa paremmin huomioon osana kulttuurin ja taiteen tukemisen yleisiä järjestelmiä sekä kulttuuri- ja taidelaitosten toimintaa. • Maahanmuuttajien kulttuurisista tarpeista huolehditaan lisäämällä vähemmistökulttuurien tukemiseen tarkoitettuja määrärahoja vastaamaan lisääntyntä maahanmuuttoa. • Kehitetään järjestelmiä etnisiin vähemmistöihin lukeutuvien ammattitaiteilijoiden ja heidän järjestöjensä toiminnan tukemiseksi.
Reilu kulttuuri	2006	• Nimitetään kulttuuripolitiikan etiikka –työryhmä vuosille 2007–2010. • Käynnistetään kulttuuripolitiikan eettisen arvioinnin indikaattoreiden kehittämisprojekti vuosille 2007–2010. • Kansainvälisten kulttuuripolitiikan ja kulttuurisen diversiteetin eettisen arvioinnin indikaattorien Fair Culture -kehittämisprojekti vuosiksi 2008–2010. • Käynnistetään taiteen ja kulttuurin eri sektoreilla kunkin alan eettisten erityispiirteiden selvitystyö.
OPM taiteen ja kulttuurin saavutettavuusohjelma 2006–2010	2006	• Kulttuuria kaikille palvelu • Vähemmistökoordinaattori • Määräraha hankkeisiin, jotka perustuvat pää- ja vähemmistökulttuurien yhteistyöhön tai parantavat vähemmistökulttuureja edustavien ja vammaisten taiteilijoiden työskentely- ja meritoitumismahdollisuuksia. • Nimetään taidetoimikuntiin myös kieli-, kulttuuri- ja vammaisvähemmistöihin kuuluvia edustajia

<i>Dokumentti</i>	<i>Vuosi</i>	<i>Konkreettisia ehdotuksia*</i>
OPM strategia 2020	2009	Selvitetään yhteiskunnan moninaistumisen vaikutukset opetusministeriön hallinnonalan toimintaan ja --- kehitetään toimintaa ja toimintatapoja vastaamaan tästä kehityksestä nouseviin haasteisiin.
Kulttuuripolitiikan strategia 2020	2009	- Monikulttuurisuus otetaan huomioon kaikissa kulttuuripoliittisissa toimissa. - Monikulttuurisuuteen ja sen kulttuuripoliittisiin vaikutuksiin liittyvää tutkimusta lisätään. - Opetusministeriö arvioi kulttuurin maahanmuuttopoliittisen ohjelman tarpeen kulttuurin tulevaisuutta koskevan selonteon yhteydessä.
OKM maahanmuuttopoliittiset linjaukset	2009	- Kehitetään taiteen ja kulttuurin alueellista saavutettavuusneuvontaa - Seurataan taiteen keskustoimikunnan käyttöön monikulttuuristen taidehankkeiden tukemiseksi asetetun määrärahan tavoitteiden toteutumista - Kehitetään toimenpiteitä vähemmistökuultuureita (ml. Maahanmuuttajat) edustavien taiteilijoiden integroimiseksi Suomen taide-elämään (mm. apurahat) - Venäjän- ja Itä-Euroopan instituutille tehtäväksi selvittää venäjänkielisen vähemmistön kulttuuripalvelujen käyttöä. - Tuglas-seuralle tehtäväksi selvittää vironkielisen vähemmistön kulttuuripalvelujen käyttöä - Laaditaan kartoitus siitä, miten muut maahanmuuttajaryhmät käyttävät kulttuuripalveluja
Kulttuuri - tulevaisuuden voima; Toimikunnan ehdotus selonteoksi kulttuurin tulevaisuudesta	2010	- Kansallinen kielistrategia - Lisätään monikulttuurisuuteen liittyvää tutkimusta ja täsmennetään käsitteitä ja terminologiaa. - Suosituksena on maahanmuuttajien positiivinen kohtelu ja kriteerien kehittäminen kulttuurisen moninaisuuden tunnistavan kulttuuripolitiikan välineiksi.
Osaava ja luova Suomi. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus	2010	Edistetään maahanmuuttajien kulttuuripalveluja, kulttuurista osallistumista ja integraatiota.
Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta	2011	- Laaditaan -- kielellisiä oikeuksia tukeva ja kulttuurisia oikeuksia toimeenpaneva kansallinen kielistrategia, jossa vahvistetaan kansalliskielten (suomi ja ruotsi), alkuperäiskansan (saamelaiset) ja muiden perustuslaissa mainittujen ryhmien (romanit ja viittomakieliset) sekä muiden Suomen kieliryhmien tosiasiallista asemaa. - Laaditaan kulttuurin maahanmuuttopoliittinen ohjelma, jossa kehitetään kriteereitä kulttuurisen moninaisuuden tunnistavan kulttuuripolitiikan välineiksi sekä otetaan maahanmuuttajien edustamat kulttuuriset vaikutteet luonnollisena osana mukaan suomalaisen kulttuurin rakentumiseen ammatillisen luovan työn tukemisessa ja kulttuuriperinnön kertymisessä. - Lisätään monikulttuurisuuteen liittyvää tutkimusta ja täsmennetään käsitteitä ja terminologiaa

* Mukaan on otettu vain sellaisia ehdotuksia, jotka liittyvät maahanmuuttajiin tai monikulttuurisuuteen. Esimerkiksi vammaisiin tai muuten saavutettavuuteen liittyvät ehdotukset on jätetty tästä pois.

Liite 2. Taidetoimikuntien tuki tukimuodoittain vuonna 2012

<i>Tukimuoto</i>	<i>€ 2012</i>
Taiteelliseen työhön yksityishenkilöille	Yhteensä 19,0 milj. €
Valtion taiteilija-apurahat	10 756 900
Alueellisten taidetoimikuntien työskentelyapurahat	1 904 820
Kirjastoapurahat	2 903 990
Näyttöapurahat	960 000
Säveltaiteen kirjastoapurahat	120 000
Kuvittajien kirjastoapurahat	75 000
Valtionpalkinnot	225 000
Alueelliset taidepalkinnot	112 200
Taiteilijaprofessorien palkat	250 090
Läänintaiteilijoiden palkat	1 738 050
Projekteihin yksityishenkilöille ja työryhmille	Yhteensä 4,1 milj. €
Valtion taidetoimikuntien kohdeapurahat	2 780 200
Alueellisten taidetoimikuntien kohdeapurahat*	671 130
Monikulttuurisuusapurahat	100 000
Matka-apurahat sekä residenssi- ja taiteilijavaihtotoiminta	361 900
Apurahat kansainvälisen kulttuuriyhteistyön, kulttuuriviennin tai kulttuurivaihdon hankkeisiin	187 000
Toimintaan yhteisöille	Yhteensä 10,5 milj. €
Valtion taidetoimikuntien toiminta-avustukset yhteisöille	6 467 800
Valtion taidetoimikuntien erityisavustukset yhteisöille	2 568 000
Alueellisten taidetoimikuntien avustukset yhteisöille**	1 034 610
Residenssiavustukset	297 000
Avustukset Kansainväliseen kulttuuriyhteistyöhön	113 000
Kaikki yhteensä	33,6 milj. €

* Sisältää lastenkulttuurin kohdeapurahat.

** Sisältää lastenkulttuuriavustukset sekä avustukset kulttuurin hyvinvointivaikutuksia edistävään toimintaan.

Liite 3. Tutkimusjoukon (Suomeen muuttaneet taiteilijat) maantieteellinen luokittelu

<i>Alue</i>	<i>Aluejako</i>	<i>Maa</i>
Eurooppa	Etelä	Espanja Italia Kreikka Portugali
	Itä	Latvia Liettua Moldova Tsetsenia Ukraina Valkovenäjä Venäjä
	Kaakkois	Albania Bulgaria Ent. Jugoslavia Kosovo Kroatia Romania Serbia
	Keski	Itävalta Puola Saksa Slovenia Sveitsi Tsekki Unkari
	Länsi	Alankomaat Belgia Irlanti Ranska Iso-Britannia
	Pohjois	Islanti Norja Tanska Viro

<i>Alue</i>	<i>Aluejako</i>	<i>Maa</i>
Aasia	Etelä	Afganistan Intia
	Itä/Kaakkois	Filippiinit Indonesia Japani Kambodza Kiina Korea Taiwan Thaimaa
	Lähi-Itä/Kaukasia	Armenia Azerbaidzan Georgia Irak Iran Israel Jordania Libanon Syyria Turkki
Afrikka	Etelä/Itä	Etelä-Afrikka Sambia Zimbabwe Etiopia Kenia Somalia Tansania Uganda
	Länsi	Gambia Ghana Guinea Kamerun Kap Verde Nigeria Norsunluurannikko Senegal
	Pohjois	Algeria Egypti Marokko Tunisia
Amerikka	Etelä	Argentiina Brasilia Chile Ecuador Haiti Kolumbia Kuuba Meksiko Nicaragua Peru Venezuela
	Pohjois	Kanada USA
Muu		
		Australia Saint Lucia St.kitts & nevis Tonga

Liite 4. Haastattelurunko

Haastattelurunko

Taiteellisesta toiminnasta

- Mikä on taidealan ammattisi?
- Kauanko olet toiminut taiteilijana?
- Onko taiteilijan ammatti alkanut Suomessa vai muualla? Miten?
- Onko taidealan koulutusta, missä?
- Saatko taiteellisesta työstä toimeentulon tai osan toimeentuloa? Tällä hetkellä/aiemmin?
- Millaisia kontakteja suomalaisen taide-elämään (ammatillisia/henkilökoh-
taisia/mitkä taiteenalat)
- Millaista tietoa sinulla oli Suomen taide-elämästä ennen Suomeen tuloa?
- Onko äidinkielellä/maahanmuuttajataustalla merkitystä taiteellisen työn
kannalta?
- Kokemuksia työllistymisestä taiteilijana Suomessa

Kokemuksia apurahan hakijana

- Oletko hakenut/saanut apurahaa taiteelliseen työhön? (mistä?)
- Mistä olet saanut tietoa apurahoista? (ystäviltä, työtovereilta, mediasta jne.)
- Apurahan hakeminen
 - oliko apurahan hakemisesta tarjolla riittävästi tietoa?
 - vaikuttiko äidinkielesi jotenkin hakuprosessiin?
 - oliko päätöksenteko apurahasta selkeä ja riittävän nopea?
 - ovatko eri apurahamuodot riittävän selkeitä, onko helppoa saada selville
mitä kannattaa hakea?
 - mitä parannettavaa apurahojen hakuprosessissa olisi?
- Pitäisikö maahanmuuttajille olla erityisiä tukimuotoja? Entä monikulttuuri-
siin projekteihin?

Taustatiedot

- Äidinkieli (mahdolliset muut kielet)
- Oletko itse maahanmuuttaja tai jompikumpi/molemmat vanhemmista?
- Jos olet maahanmuuttaja, kuinka kauan olet asunut Suomessa?
- Suomeen tulon tausta
 - opiskelu
 - työ
 - perhesyyt (avioituminen, kumppani)
 - pakolaisuus/turvapaikanhaku
 - muut syyt, mitkä

Themes of discussion

Artistic activities

- Occupation
- The duration of artistic activities/profession
- Has the artistic career started in Finland? How?
- Professional artistic studies: where?
- Does the artistic profession provide a livelihood or part of it? At the moment/earlier?
- Contacts with Finnish art life – professional/personal/what areas, which artists?
- Knowledge about Finnish art field before entering Finland
- Has the language/immigrant background an importance for your artistic work?
- Experiences of getting employed as an artist in Finland

Experiences of being a grant applicant

- Have you applied for a grant / received a grant (what kind of grant and from where)
- Where did you get the information on grants (friends, colleagues, media etc.)?
- The grant application process
- Was the information sufficient?
 - Did the language have any effect on the process?
 - Was the decision making clear and fast enough?
 - How clear are the different support schemes, is it easy to find out what to apply?
 - What kind of proposals for improvement of the process?
- Should there be a special support scheme for immigrant artists? Multicultural projects?

Background information

- Native language (+ possible other languages)
- Are you an immigrant or are your parent(s) immigrant(s)?
- Since when have you lived in Finland?
- Motives for coming to Finland
 - Study
 - Work
 - Family/relationships
 - Application for asylum
 - Other motives, what